

การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามอัธยาศัย
โดยภูมิปัญญาท้องถิ่น กศน.ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง สังกัดศูนย์การศึกษา
นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอห้วยผึ้ง
จังหวัดกาฬสินธุ์

การศึกษาค้นคว้าอิสระ
ของ
ศศิวิมล อิศรานนท์

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
กรกฎาคม 2556
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามอัธยาศัย
โดยภูมิปัญญาท้องถิ่น กศน.ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง สังกัดศูนย์การศึกษา
นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอสหชัย
จังหวัดกาฬสินธุ์

การศึกษาค้นคว้าอิสระ
ของ
ศศิวิมล อิศรานนท์

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
กรกฎาคม 2556
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบการศึกษาค้นคว้าอิสระ ได้พิจารณาการศึกษาค้นคว้าอิสระ
ของนางสาวศศิวิมล อิศรานนท์ แล้วเห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบการศึกษาค้นคว้าอิสระ

.....

(รศ.ดร.ฉลาด จันทร์สมบัติ)

ประธานกรรมการ

(อาจารย์บัณฑิตศึกษาประจำคณะ)

.....

(อาจารย์ ดร.ทองม้วน นาเสี่ยม)

กรรมการ

(อาจารย์ที่ปรึกษาการศึกษาค้นคว้าอิสระ)

.....

(ผศ.ดร.ชวลิต ชูกำแหง)

กรรมการ

(อาจารย์บัณฑิตศึกษาภายนอกภาควิชา)

มหาวิทยาลัยอนุมัติให้รับการศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา ของมหาวิทยาลัย
มหาสารคาม

.....

(รศ.ดร.ประวีต เอราวรณ)

คณบดีคณะศึกษาศาสตร์

.....

(รศ.เทียนศักดิ์ เมฆพรรณโอภาส)

ผู้อำนวยการคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ 16 เดือน ก.ค. พ.ศ. 2556

ประวัติย่อของผู้ศึกษาค้นคว้า

ประวัติย่อของผู้ศึกษาค้นคว้า

ชื่อ	นางสาวศศิวิมล อิศรานนท์
วันเกิด	วันที่ 19 มิถุนายน พ.ศ. 2527
สถานที่เกิด	อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 143 บ้านโนนบุรี ตำบลโนนบุรี อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ 46140
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	ครู
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอสหัสขันธ์ อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ 46140
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2540	ประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสหัสขันธ์วิทยาคม ตำบลโนนบุรี อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
พ.ศ. 2543	มัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนกาฬสินธุ์พิทยาสรรพ์ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์
พ.ศ. 2546	มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนกาฬสินธุ์พิทยาสรรพ์ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์
พ.ศ. 2549	ปริญญาบริหารธุรกิจบัณฑิต (บธ.บ.) สาขาวิชาการตลาด มหาวิทยาลัยรังสิต
พ.ศ. 2552	ประกาศนียบัตรบัณฑิตวิชาชีพครู ป.บัณฑิต (วิชาชีพครู) มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์
พ.ศ. 2556	ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.) สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

แบบสอบถามเพื่อการศึกษาค้นคว้า

เรื่อง ความพึงพอใจในด้านผลิตภัณฑ์จากการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดกิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัย (ผลิตภัณฑ์เสื้อกอก)

ให้ท่านพิจารณาเกี่ยวกับรายการประเมินตามแบบประเมินผลว่ามีความเหมาะสมเพียงใดขอให้ท่านเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องระดับความคิดเห็นของท้ายรายการประเมินแต่ละข้อ โดยระดับผลการปฏิบัติงานของผู้ให้ข้อมูลแบ่งออกเป็น 5 ระดับดังนี้

คะแนน 5 หมายถึง มีความพึงพอใจอยู่ในระดับดีมาก

คะแนน 4 หมายถึง มีความพึงพอใจอยู่ในระดับดี

คะแนน 3 มีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง

คะแนน 2 หมายถึง มีความพึงพอใจอยู่ในระดับน้อย

คะแนน 1 หมายถึง มีมีความพึงพอใจอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ข้อที่	รายการประเมิน	ระดับความพึงพอใจ				
		5	4	3	2	1
1.	ลวดลายของผลิตภัณฑ์มีความแตกต่างจากผลิตภัณฑ์ที่ขายในท้องตลาด					
2.	การใช้สีสันทันให้กับผลิตภัณฑ์					
3.	ความแตกต่างของผลิตภัณฑ์					
4.	ความมีเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์					
5.	ระยะเวลาและต้นทุนในการผลิต					
6.	ความเหมาะสมของราคาผลิตภัณฑ์					
7.	คุณภาพของผลิตภัณฑ์					
8.	ผลิตภัณฑ์มีความทันสมัย และมีความหลากหลาย					
9.	การเพิ่มมูลค่าบรรจุกิจกรรมและผลิตภัณฑ์แปรรูป					
10.	ความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์โดยรวม					

แบบสอบถามเพื่อการศึกษาค้นคว้า

เรื่อง ความพึงพอใจในด้านผลิตภัณฑ์จากการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดกิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัย (แปรรูปและบรรจุภัณฑ์เสื้อก)

ให้ท่านพิจารณาเกี่ยวกับรายการประเมินตามแบบประเมินผลว่ามีความเหมาะสมเพียงใดขอให้ท่านเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องระดับความคิดเห็นของท้ายรายการประเมินแต่ละข้อ โดยระดับผลการปฏิบัติงานของผู้ให้ข้อมูลแบ่งออกเป็น 5 ระดับดังนี้

คะแนน 5 หมายถึง มีความพึงพอใจอยู่ในระดับดีมาก

คะแนน 4 หมายถึง มีความพึงพอใจอยู่ในระดับดี

คะแนน 3 มีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง

คะแนน 2 หมายถึง มีความพึงพอใจอยู่ในระดับน้อย

คะแนน 1 หมายถึง มีมีความพึงพอใจอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ข้อที่	รายการประเมิน	ระดับความพึงพอใจ				
		5	4	3	2	1
1.	ลวดลายของผลิตภัณฑ์มีความแตกต่างจากผลิตภัณฑ์ที่ขายในท้องตลาด					
2.	การใช้สีสันทันให้กับผลิตภัณฑ์					
3.	ความแตกต่างของผลิตภัณฑ์					
4.	ความมีเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์					
5.	ระยะเวลาและต้นทุนในการผลิต					
6.	ความเหมาะสมของราคาผลิตภัณฑ์					
7.	คุณภาพของผลิตภัณฑ์					
8.	ผลิตภัณฑ์มีความทันสมัย และมีความหลากหลาย					
9.	การเพิ่มมูลค่าบรรจุภัณฑ์และผลิตภัณฑ์แปรรูป					
10.	ความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์โดยรวม					

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามอัธยาศัยโดยภูมิปัญญาท้องถิ่น
 กศน.ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง สังกัด ศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอสหัสขันธ์
 จังหวัดกาฬสินธุ์

คำชี้แจง : แบบสัมภาษณ์มีทั้งหมด 2 ส่วน ดังนี้

1. ข้อมูลเกี่ยวกับการสัมภาษณ์ (สำหรับผู้ร่วมศึกษา)
2. ข้อมูลการสัมภาษณ์ การดำเนินการ มีส่วนร่วมของชุมชน

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับการสัมภาษณ์

1. ชื่อผู้สัมภาษณ์

เพศ..... ระดับการศึกษา.

2. วันที่สัมภาษณ์.....

3. สถานที่สัมภาษณ์.

ส่วนที่ 2 ข้อมูลการสัมภาษณ์

1. ท่านคิดว่าการพัฒนาการดำเนินงานการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบลโนนน้ำเกลี้ยงกับ
 ชุมชนมีความสำคัญอย่างไร

.....

.....

2. ท่านคิดว่าอะไรที่เป็นปัญหาในการพัฒนาผลิตภัณฑ์เสื่อกกของชุมชน

.....

.....

3. ท่านมีส่วนร่วมอย่างไรในการประชุม วางแผน อย่างไร

.....

.....

4. ท่านต้องการให้ กศน.ตำบลโนนน้ำเกลี้ยงมีการปรับปรุงเกี่ยวกับด้านใดมากที่สุด

.....

.....

5. กิจกรรมที่ กศน.ดำเนินการแล้วท่านคิดว่าได้ผลดีคือกิจกรรมใด

.....

.....

6. ท่านคิดว่าปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมตามอัธยาศัยครั้งนี้คืออะไร

.....

.....

7. ท่านต้องการให้ชุมชนมีบทบาทในการจัดการศึกษาอย่างไร

.....

.....

8. ท่านคิดว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในการศึกษาตามอัธยาศัยครั้งนี้อย่างไร

.....
.....

9. การจัดการเรียนรู้ตามอัธยาศัยโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นท่านมีความคิดเห็นอย่างไร

.....
.....

10. ท่านมีข้อเสนอแนะอะไรบ้างเกี่ยวกับการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชน

.....
.....

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามอัธยาศัยโดยภูมิปัญญาท้องถิ่น
 กศน.ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง สังกัด ศูนย์การศึกษา अनระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอสหัสขันธ์
 จังหวัดกาฬสินธุ์

คำชี้แจง : แบบสัมภาษณ์มีทั้งหมด 2 ส่วน ดังนี้

1. ข้อมูลเกี่ยวกับการสัมภาษณ์ (สำหรับผู้ให้ข้อมูล)
2. ข้อมูลการสัมภาษณ์ การดำเนินการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับการสัมภาษณ์

1. ชื่อผู้สัมภาษณ์

เพศ..... ระดับการศึกษา.

2. วันที่สัมภาษณ์.....

3. สถานที่สัมภาษณ์.

ส่วนที่ 2 ข้อมูลการสัมภาษณ์

1. ท่านคิดว่าการพัฒนาการจัดกิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบลโนนน้ำเกลี้ยงโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชนสามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้กับชุมชนได้หรือไม่

.....

.....

2. ท่านคิดว่าการจัดกิจกรรมครั้งนี้สามารถเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าได้หรือไม่

.....

.....

3. ท่านมีส่วนร่วมอย่างไรในการประชุมการพัฒนาการมีส่วนร่วม

.....

.....

4. ท่านต้องการให้ กศน.ตำบลโนนน้ำเกลี้ยงมีการปรับปรุงเกี่ยวกับด้านใดมากที่สุด

.....

.....

5. ท่านรู้สึกอย่างไรที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมครั้งนี้

.....

.....

7. ท่านคิดว่ากศน.จัดกิจกรรมครั้งนี้ท่านได้รับประโยชน์อย่างไร

.....

แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วมเพื่อการศึกษาค้นคว้า

การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามอัธยาศัยโดยภูมิปัญญาท้องถิ่น
กศน.ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง สังกัด ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอสหสันต์
จังหวัดกาฬสินธุ์

การสังเกตครั้งที่

.....

เรื่องที่สังเกต .

.....

ผู้รับการสังเกต

.....

วัน เดือน ปี ที่สังเกต

.....

ช่วงเวลาที่สังเกต

.....

ผู้สังเกต

.....

กิจกรรม

.....

สิ่งที่สังเกตได้

.....

.....

ปัญหาการปฏิบัติที่สังเกตได้

.....

.....

.....

.....

แบบบันทึกการประชุม

เรื่อง การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามอัธยาศัยโดยภูมิปัญญาท้องถิ่น
 กศน.ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง สังกัด ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอสหัสขันธ์
 จังหวัดกาฬสินธุ์

ประชุมครั้งที่.....วันที่.....เดือน.....พ.ศ..... เวลา.....

เรื่อง/หัวข้อการประชุม	ผลการประชุม	หมายเหตุ

.....ผู้บันทึก

ภาคผนวก ข
ตารางแสดงระดับความคิดเห็น

ตาราง 3 ระดับความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูล (ผลิตภัณฑ์เสื้อก)

ข้อ	รายการความคิดเห็น	\bar{X}	S.D.	ความหมาย	ลำดับที่
1	ลวดลายของผลิตภัณฑ์มีความแตกต่างจากผลิตภัณฑ์ที่ขายในท้องตลาด	4.75	0.55	มาก	3
2	คุณภาพของผลิตภัณฑ์	4.50	0.69	มาก	5
3	ความแตกต่างของผลิตภัณฑ์	4.80	0.41	มากที่สุด	2
4	ระยะเวลาและต้นทุนในการผลิต	4.45	0.51	มาก	6
5	ความมีเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์	4.90	0.31	มากที่สุด	1
6	ความเหมาะสมของราคาผลิตภัณฑ์	4.50	0.61	มากที่สุด	5
7	การใช้สีสันทันให้กับผลิตภัณฑ์	3.35	0.49	ปานกลาง	7
8	ผลิตภัณฑ์มีความทันสมัย และมีความหลากหลาย	4.45	0.51	มาก	4
9	การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์	4.60	0.60	มาก	6
10	ความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์โดยรวม	4.90	0.31	มาก	1
	\bar{X}	4.52	0.50	มากที่สุด	

จากตาราง 3 พบว่าผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความพึงพอใจต่อกิจกรรมการศึกษาตามอัยาศัยด้านผลิตภัณฑ์เสื้อก ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.52 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ลำดับที่ 1 มีสองข้อ คือ ความมีเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์, ความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์โดยรวม ลำดับที่ 2 ความแตกต่างของผลิตภัณฑ์และลำดับที่ 3 ลวดลายของผลิตภัณฑ์มีความแตกต่างจากผลิตภัณฑ์ที่ขายในท้องตลาด

ตาราง 4 ระดับความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูล (การแปรรูปและบรรจุภัณฑ์)

ข้อ	รายการความคิดเห็น	\bar{X}	S.D.	ความหมาย	ลำดับที่
1	ลวดลายของผลิตภัณฑ์มีความแตกต่างจากผลิตภัณฑ์ที่ขายในท้องตลาด	4.70	0.61	มากที่สุด	1
2	คุณภาพของผลิตภัณฑ์	4.55	0.69	มากที่สุด	4
3	ความแตกต่างของผลิตภัณฑ์	4.65	0.60	มากที่สุด	2
4	ความมีเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์	4.70	0.50	มากที่สุด	1
5	ระยะเวลาและต้นทุนในการผลิต	4.70	0.31	มากที่สุด	1
6	ความเหมาะสมของราคาผลิตภัณฑ์	4.50	0.60	มาก	5
7	การใช้สีสันทันให้กับผลิตภัณฑ์	4.65	0.49	มากที่สุด	2
8	ผลิตภัณฑ์มีความทันสมัย และมีความหลากหลาย	4.50	0.51	มาก	5
9	การเพิ่มมูลค่าบรรจุภัณฑ์และผลิตภัณฑ์แปรรูป	4.60	0.60	มากที่สุด	3
10	ความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์โดยรวม	4.40	0.50	มาก	6
	\bar{X}	4.47	0.52		

จากตาราง 4 พบว่าผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความพึงพอใจต่อกิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.47 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ลำดับที่ 1 มีสามข้อ คือ ลวดลายของผลิตภัณฑ์มีความแตกต่างจากผลิตภัณฑ์ที่ขายในท้องตลาด ความมีเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ระยะเวลาและต้นทุนในการผลิต ลำดับที่ 2 มีสองข้อ คุณภาพของผลิตภัณฑ์, การใช้สีสันทันให้กับผลิตภัณฑ์และลำดับที่ 3 บรรจุภัณฑ์และผลิตภัณฑ์แปรรูปเพิ่มมูลค่าได้

ภาคผนวก ค
ภาพประกอบกิจกรรม

ภาพประกอบ 6 กิจกรรมการศึกษาดูงาน

ภาพประกอบ 7 กิจกรรมการทอเสื่อกก

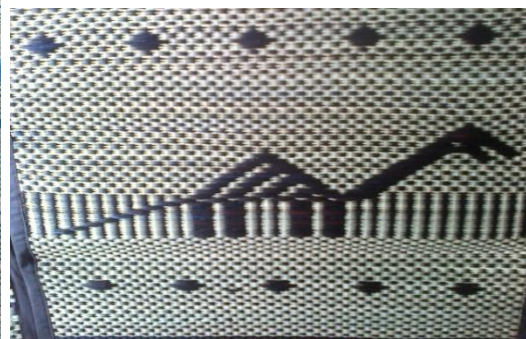
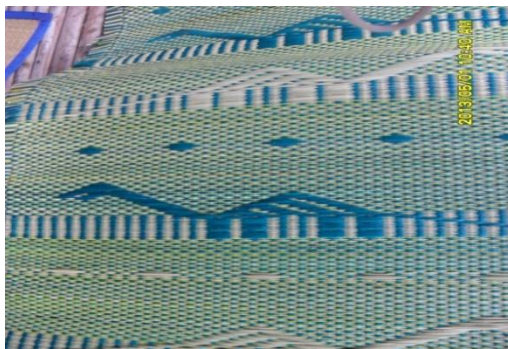

ภาพประกอบ 8 กิจกรรมการทอเสื่อกก

ก่อนพัฒนา

หลังพัฒนา

ภาพประกอบ 9 เปรียบเทียบผลิตภัณฑ์ก่อนและหลังพัฒนา

ภาพประกอบ 10 กิจกรรมการแปรรูปและบรรจุภัณฑ์สีือก

ภาคผนวก ง
คู่มือการศึกษาค้นคว้า

คู่มือ

การเพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตาม
อัยาศัยโดยภูมิปัญญาท้องถิ่น กศน.ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง สังกัด
ศูนย์การศึกษาระบบและการศึกษาตามอัยาศัยอำเภอสหพันธ์
จังหวัดกาฬสินธุ์

คำนำ

คู่มือฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าอิสระ เรื่องการเพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามอัธยาศัยโดยภูมิปัญญาท้องถิ่น กศน.ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง สังกัดศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอสหชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ จัดทำขึ้นเพื่อให้ผู้ที่สนใจ นำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อการพัฒนางานการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามอัธยาศัย ผู้ศึกษาค้นคว้าหวังเป็นอย่างยิ่งว่าคู่มือฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและเป็นแนวทางในการพัฒนาต่อไป

นางสาวศศิวิมล อิศรานนท์

สารบัญ

บทที่	หน้า
แนวคิดการมีส่วนร่วม	1
ความมุ่งหมายของการศึกษา	1
วัตถุประสงค์	2
การวิจัยเชิงคุณภาพ	5
การวิจัยแบบมีส่วนร่วม	5
การวิจัยแบบมีส่วนร่วม	9
การศึกษาตามอัธยาศัย	10
แนวคิดเรื่องการประเมินผลในงานการศึกษาตามอัธยาศัย	10
เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล	14
ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	12
การประชุมปฏิบัติการ	12
การศึกษาดูงาน	12
การฝึกปฏิบัติ	13
อ้างอิง	14
ภาคผนวก	15

สารบัญภาพประกอบ

ภาพประกอบ		หน้า
1	ขั้นตอนการวิจัยแบบเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	6
2	การทำวิจัยแบบ PAR	7
3	การจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการ	13

แนวคิดการมีส่วนร่วม

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้ให้ความสำคัญต่อการจัดการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งมุ่งตอบสนองความต้องการท้องถิ่น อาทิ ในหมวด 4 มาตรา 29 ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยการจัดการกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีการจัดศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูลข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับปัญหา และความต้องการทั้งหาวิธีสนับสนุนให้มีการเปลี่ยนแปลงประสบการณ์พัฒนาระหว่างชุมชน (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ.2542 : 5-15) ซึ่งสถานศึกษาสังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยมีอำนาจหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนประสานงานและจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยร่วมกับภาคีเครือข่ายให้บุคคลได้รับการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอย่างทั่วถึง เป็นธรรมมีคุณภาพเหมาะสมกับสภาพชีวิตของประชาชน โดยกระจายอำนาจให้สถานศึกษาและภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และ ในมาตรา 6 (2) การศึกษาตามอัธยาศัย (ก) การเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความสนใจและวิถีชีวิตของผู้เรียนทุกกลุ่มเป้าหมาย (ข) พัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้มีความหลากหลายทั้งส่วนภูมิปัญญาท้องถิ่นและนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อการศึกษา (พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. 2551 : 2-3) เพื่อก้าวสู่ยุคความรู้ (Knowledge Age) การมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้จึงต้องเปลี่ยนจากที่มุ่งเน้นการเตรียมตัวเพื่อศึกษาต่อและจัดการเรียนรู้ที่เยาวชนไปแบบการเรียนรู้ศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Learning) สามารถกลับเข้าเรียนได้ซ้ำ (Recurrent) และจัดกลุ่มเพื่อผู้เรียนหลายกลุ่มอายุ (Trans – Generation) (กรมการศึกษานอกโรงเรียน. 2543 : 2) โดยให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ได้แก่ บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่นเพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งในการจัดการกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา การเป็นผู้จัดและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

เพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามอัธยาศัยโดยภูมิปัญญาท้องถิ่น กศน. ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง สังกัด ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

วัตถุประสงค์

1. เป็นประโยชน์ในการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ตามอัธยาศัยตามความต้องการของชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและเป็นไปตามนโยบายการจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สังกัดศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

2. เพื่อสร้างมูลค่า และความแตกต่างให้กับผลิตภัณฑ์ของกลุ่มทอและแปรรูปเสื้อกทาบลโนนน้ำเกลี้ยงเพื่อสร้างความเป็นเอกลักษณ์ให้กับผลิตภัณฑ์ของกลุ่มทอและแปรรูปเสื้อกทาบลโนนน้ำเกลี้ยง

3. เพื่อสร้างความเป็นเอกลักษณ์ให้กับผลิตภัณฑ์ของกลุ่มทอและแปรรูปเสื้อกทาบลโนนน้ำเกลี้ยง

การวิจัยเชิงคุณภาพ

ความหมาย การวิจัยเชิงคุณภาพ หมายถึง การแสวงหาความรู้โดยพิจารณาปรากฏการณ์การที่เกิดขึ้นจากสภาพแวดล้อม หรือ บริบท ความเป็นจริง บสสภาพแวดล้อมหรือบริบท โดยการศึกษาปรากฏการณ์ การศึกษามุ่งเน้นที่ปัจจัยด้านโลกทัศน์ความคิดทาง การศึกษาวิจัยที่เจาะลึก ลึกซึ้ง ใช้เครื่องมือวิจัย เช่น การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ การใช้ข้อมูลจากเอกสาร การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความ การสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย

ความสำคัญ การวิจัยเชิงคุณภาพ

ลักษณะสำคัญการออกแบบวิจัยเชิงคุณภาพ

การออกแบบวิจัยจะเกิดขึ้นในสิ่งแวดล้อมจริงที่ต้องการทำการวิจัย

การออกแบบการเก็บข้อมูลใช้วิธีปฏิสัมพันธ์เชิงสังคมเป็นหลัก

สิ่งที่เกิดขึ้นในการออกแบบการวิจัยจะเป็นไปตามสถานการณ์ที่เป็นจริง

การออกแบบวิจัยให้ความสำคัญกับการตีความเป็นหลัก

การออกแบบวิจัยใช้วิธีศึกษาแบบอุปนัย

ประเภทการออกแบบวิจัย ได้แก่ 1.การออกแบบวิจัยกรณีศึกษา 2. การออกแบบวิจัยเชิงพรรณนา 3.การออกแบบวิจัยเชิงปฏิบัติการ 4.การออกแบบวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) เป็น การวิจัยที่มีพื้นฐานของการผสมผสานความรู้ ประชาธิปไตยและวิธีการวิจัย 2 สาขา คือ การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) และการวิจัยอย่างมีส่วนร่วม (Participatory) มาใช้ในกระบวนการดำเนินการวิจัย ในแนวทางดั้งเดิมของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมได้ใช้ใน 5 สาขา คือ 1) องค์การ 2) การพัฒนาชุมชน 3) โรงเรียน 4) การมีส่วนร่วมของเกษตรกรและการสร้างเทคโนโลยี 5) การประเมินผลการมีส่วนร่วม ซึ่งการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนำมาใช้ในการวิจัยทางการศึกษามากขึ้น เพราะตอบสนองต่อสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจริงและแก้ปัญหาได้ตรงตามความต้องการของผู้มีส่วนร่วม (สุภางค์ จันทวานิช. 2551 : 67-68)

1. แนวคิด ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

นักการศึกษาหลายท่านได้ให้แนวคิด ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

เฉลียว บุรภัคตี และคณะ (2554 : 238) ได้กล่าวว่ากิจกรรมของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมีลักษณะ 3 ประการที่เชื่อมโยงเข้าด้วยกันอย่างผสมผสานกลมกลืน คือ

1. เป็นการค้นคว้าวิจัยเพื่อให้ได้คำตอบที่จำเป็น เช่น ข้อมูลความเป็นจริง ปัญหาเชิงพัฒนาที่ต้องแก้ไข สมมติฐานสำหรับการทดสอบต่อไป แผนการดำเนินงานสำหรับการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาและการติดตามประเมินผลการพัฒนาแก้ไขปัญห
2. เป็นการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกลุ่มเป้าหมาย ผู้ซึ่งเป็นทั้งผู้ร่วมดำเนินการวิจัยและผู้ได้รับผลลัพธ์ของการวิจัย
3. เป็นการปฏิบัติการในการดำเนินชีวิตจริง มิใช่เป็นการจำลองชีวิตจริงมาเพื่อการวิจัยและผู้เข้ามามีส่วนร่วมในการวิจัยจะเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกิจกรรมครั้งนี้

ทวีศักดิ์ นพเกษตร (2549 : 39) ได้กล่าวว่าการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นการประยุกต์การวิจัยที่ใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพมาก แต่มีปรัชญาเฉพาะการวิจัยของตนเองภายใต้กระบวนการทัศน์การวิพากษ์ (Critical Paradigm) โดยใช้การวิภาษวิธี (Dialectic Method) ซึ่งหมายถึงการอภิปรายถกเถียง (Debate) เพื่อแก้ไขปัญหาข้อยุติจากความเห็น 2 ฝ่ายที่แตกต่างกันเพื่อนำไปสู่สิ่งที่ดีกว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมีความมุ่งหมายให้กลุ่มเป้าหมายที่เข้าไปศึกษามีสภาพที่ดีกว่าเดิม โดยกลุ่มตัวอย่างที่นักวิจัยเข้าไปศึกษามีส่วนร่วมกับนักวิจัยทุกขั้นตอนอย่างเท่าเทียม มีการเรียนรู้ร่วมกันผ่านกระบวนการปฏิบัติในสนามการวิจัยที่ไม่ยึดติดกับทฤษฎี (Praxis) ด้วยความเชื่อในความสามารถมนุษย์ที่จะทำงานร่วมกัน เพื่อตัดสินใจและกระทำอย่างเท่าเทียม ทั้งที่มีความแตกต่างกัน นักวิจัยจึงมิใช่มีบทบาทเป็นเพียงผู้วิจัยเท่านั้น หากแต่ยังมีบทบาทสำคัญในการร่วมเป็นผู้เรียนรู้ (Research as Learner) ไปกับกลุ่มตัวอย่างในการปรับปรุงสถานะที่เห็นพ้องต้องกันให้ดีขึ้น รวมทั้งบทบาทในการเป็นผู้กระตุ้น (Facilitator) ให้เกิดการสะท้อน (Reflection) การปฏิบัติไปสู่การเรียนรู้และปรับปรุงการปฏิบัติจนกว่าจะบรรลุเป้าที่ต้องการร่วมกัน

นงนภส คู่ขวัญ เทียงกมล (2551 : 180) ให้ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การเรียนรู้และแสวงหาความรู้จากประสบการณ์โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย คือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย นักปกครองและผู้วิจัย โดยอาจจะเริ่มต้นตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมประเมินผลและร่วมรับผลที่เกิดจากการดำเนินงาน รวมทั้งการสรุปบทเรียนร่วมกันตลอดจนร่วมหาวิธีแก้ปัญหาและร่วมพัฒนาต่อไป

สุภางค์ จันทวานิช (2551 : 66-69) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นการวิจัยที่นำแนวคิด 2 ประการมาผสมผสานกัน คือการปฏิบัติการ (Action) ซึ่งหมายถึงกิจกรรมที่โครงการวิจัยต้องการดำเนินการ และคำว่า การมีส่วนร่วม (Participation) อันเป็นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องของทุกฝ่ายที่เข้าร่วมกิจกรรมวิจัย ในการวิเคราะห์สภาพปัญหาหรือสถานการณ์อันใดอันหนึ่ง แล้วร่วมในการบวนการตัดสินใจและดำเนินการจนกระทั่งสิ้นสุดการวิจัย โดยมีความหมายถึง วิธีที่ผู้วิจัยหรือชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการวิจัยเรียนรู้จากประสบการณ์ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมวิจัย นับตั้งแต่การระบุปัญหาของการดำเนินการ การช่วยให้ข้อมูลและการช่วยวิเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนช่วยหาวิธีแก้ไขปัญหาหรือส่งเสริมกิจกรรมนั้นๆ ซึ่งในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ข้อมูลจากการทำการวิจัยทุกขั้นตอนชาวบ้านเป็นผู้ร่วมกำหนดปัญหาของชุมชนและหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา กระบวนการวิจัยจึงดำเนินไปในลักษณะของการแลกเปลี่ยนความเห็นระหว่างชาวบ้านกับผู้วิจัย เพื่อให้ได้ข้อสรุปเป็นขั้นๆ ส่วนกระบวนการสังเคราะห์ข้อมูลเป็นไป

ในเชิงวิภาษ (Dialectic) ซึ่งชาวบ้านจะค่อยๆ เรียนรู้ด้วยตนเองและด้วยวิธีวิจัยเช่นกัน ข้อมูลที่ได้จึงมีความชัดเจนสะท้อนความคิดอ่านตลอดจนนิสัยใจคองของชาวบ้าน สะท้อนความต้องการและแบบแผนในการดำเนินชีวิตของเขา การวิจัยแบบนี้จึงเป็นวิธีที่สนับสนุนให้ชาวบ้านหรือตัวแทนในชุมชนเป็นคนสร้างองค์กรใหม่ให้กับตนเองและชุมชน โดยการศึกษาเรียนรู้หาข้อมูล การศึกษาวิเคราะห์ถึงปัญหา รวมทั้งแก้ไขปัญหที่กำลังประสบอยู่ โดยการร่วมกันวางแผนและกำหนดการดำเนินงานตามแผนหรือโครงการ พร้อมทั้งการปฏิบัติตามแผน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาได้ถูกต้องตามความต้องการ ประกอบกับการใช้ภูมิปัญญาและทุนที่มีอยู่ในชุมชน การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนี้ นอกจากจะส่งผลดังที่กล่าวไปแล้วยังช่วยให้เกิดการพัฒนาของผลงานวิจัยและกระบวนการวิจัยในตัวของมันเองอีกด้วย และอีกทางหนึ่งการวิจัยยังเป็นส่วนสำคัญในการสร้างองค์ความรู้ให้แก่ประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมการวิจัย ซึ่งสามารถเป็นผู้นำของการพัฒนาลงสู่ชุมชนท้องถิ่นอย่างได้ผลและมีประสิทธิภาพอีกด้วย

ชิราวุธ โถชาลี (2553 : 62) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นการวิจัยประยุกต์ที่มีการเรียนรู้และแสวงหาความรู้จากประสบการณ์ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมประเมินผลและร่วมรับผลที่เกิดขึ้น ตลอดจนร่วมกำหนดวิธีแก้ปัญหาและพัฒนา จากผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย โดยการวิจัยที่ผสมผสานระหว่างแนวคิดการปฏิบัติการและแนวคิดการมีส่วนร่วมเข้าไว้ด้วยกัน

ฉลดา จันทรสมบัติ (2554 : 299) กล่าวถึงหัวใจของกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม คือ การจัดชุมชนและการมีส่วนร่วมของประชาชน เพราะฉะนั้น การจัดชุมชนและการมีส่วนร่วม จะเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการที่ต้องทำควบคู่กันไปโดยมีเป้าหมายอยู่ที่การส่งเสริมให้บุคลากรและทรัพยากรที่มีอยู่ภายในชุมชนมาใช้ประโยชน์เพื่อการพัฒนาให้ได้มากที่สุด ในรูปของการร่วมตัวกันเป็นองค์กรโดยมีนักวิจัยภายนอกชุมชน ทำหน้าที่เป็นนักจัดองค์กรช่วยอบรมความรู้และทักษะของการวิจัยให้แก่ชุมชน และระวางในการครอบงำความคิดและการตัดสินใจของชุมชน และส่งเสริมให้ชาวบ้านเป็นผู้มีบทบาทในทุกขั้นตอนของกระบวนการ PAR โดยการช่วยประสานงาน การให้ความรู้ทางวิชาการ และเทคนิคต่าง ๆ เป็นต้น

จากแนวคิด ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม พอสรุปได้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่เข้าร่วมกิจกรรมวิจัย ในการวิเคราะห์สภาพปัญหาหรือสถานการณ์อันใดอันหนึ่ง แล้วร่วมในการบวนการตัดสินใจและดำเนินการจนกระทั่งสิ้นสุดการวิจัย

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR = Participatory Action Research)

เป็นการวิจัยที่ผสมผสานการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Research) กับการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) รวมทั้งวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เข้าด้วยกัน เพื่อได้มาซึ่งองค์ความรู้ใหม่ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยคณะวิจัย ชุมชนและแกนนำชาวบ้านมีส่วนร่วมในการวิจัยทุกขั้นตอน ตั้งแต่ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมตรวจสอบและร่วมรับประโยชน์ควบคู่ไปกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน โดยยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง (People-Centered Development) และแก้ปัญหาโดยใช้กระบวนการเรียนรู้ (Problem-Learning Process)

กมล สุดประเสริฐ (2540 : 8) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) คือ การวิจัย ค้นคว้า และหาความรู้ตามหลักการของการวิจัยเชิงวิทยาศาสตร์แบบเดิมๆ ต่างกันเพียงแต่ว่า PAR นั้นมีวัตถุประสงค์มุ่งไปที่การแก้ปัญหาในการพัฒนา และเป็นการวิจัยที่ดำเนินไปด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้ร่วมงาน รวมทั้งในกระบวนการวิจัย และในการมีหุ้นส่วนใช้ประโยชน์ของการวิจัย? ซึ่งสอดคล้องกับ สุภางค์ จันทวานิช (2547 : 67) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) หมายถึง วิธีการที่ให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมวิจัย เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการวิจัย นับตั้งแต่การกำหนดปัญหา การดำเนินการ การวิเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนหาแนวทางในการแก้ปัญหาหรือส่งเสริมกิจกรรม

หลักการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม

1. ให้ความสำคัญและเคารพต่อภูมิความรู้ของชาวบ้าน โดยยอมรับว่าความรู้พื้นบ้าน ตลอดจนระบบการสร้างความรู้ และกาเนิดความรู้ในวิธีอื่นที่แตกต่างไปจากของนักวิชาการ
2. ปรับปรุงความสามารถและศักยภาพของชาวบ้านด้วยการส่งเสริม ยกระดับและพัฒนาความเชื่อมั่นในตัวเองของเขา ให้สามารถวิเคราะห์และสังเคราะห์สถานการณ์ปัญหาของเขาเอง
3. ให้ความรู้ที่เหมาะสมกับชาวบ้านและคนยากจน โดยให้สามารถได้รับความรู้ที่เกิดขึ้นในระบบสังคมของเขา และสามารถที่จะทำความเข้าใจ แปลความหมาย ตลอดจนนำไปใช้ได้เหมาะสม
4. สนใจปริทัศน์ของชาวบ้าน โดยการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมจะช่วยเปิดเผยให้เห็นคำถามที่ตรงกับปัญหาของชาวบ้าน
5. ปลดปล่อยความคิด การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมจะช่วยให้ชาวบ้านและคนยากจนสามารถใช้ความคิดเห็นของตนอย่างเสรี

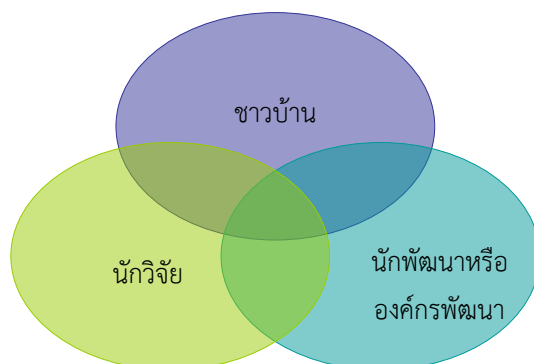
ภาพประกอบ 1 ขั้นตอนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

สุชาติ ทวีสิทธิ์ (อ้างถึงใน ธนพรรณ ธาณี. 2540 : 57 – 65) ได้อธิบายเกี่ยวกับขั้นตอนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมว่า มี 5 ขั้นตอนซึ่งเป็นขั้นตอนที่ผสมผสานแนวคิดของการจัดการชุมชนและการเรียนรู้ปัญหาของชุมชนเข้าด้วยกัน (Community organization VS Problem base learning) คือ

1. ระยะก่อนทำการวิจัย (Pre – Research Phase) มีขั้นตอน ได้แก่
 - 1.1 การคัดเลือกชุมชนและการเข้าถึงชุมชน
 - 1.2 การบูรณาการตัวนักวิจัยเข้ากับชุมชน
 - 1.3 การสำรวจข้อมูลเบื้องต้นของชุมชน
 - 1.4 การแพร่แนวคิด PAR แก่ชุมชน
2. ระยะของการทำวิจัย (Research Phase)
 - 2.1 การศึกษาวิเคราะห์ปัญหาร่วมกับชุมชน
 - 2.2 การฝึกอบรมทีมวิจัยท้องถิ่น
 - 2.3 การวิเคราะห์ปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นในกระบวนการ PAR และกำหนดแนวทางแก้ไข
 - 2.4 การออกแบบการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูล
 - 2.5 การวิเคราะห์ข้อมูล
 - 2.6 การนำเสนอข้อมูลต่อที่ประชุมหมู่บ้าน
3. ระยะการจัดทำแผน (Planing Phase)
 - 3.1 การอบรมทีมงานวางแผนท้องถิ่น
 - 3.2 การกำหนดโครงการหรือกิจกรรม
 - 3.3 การศึกษาความเป็นไปได้ของแผนงาน
 - 3.4 การแสวงหางบประมาณและหน่วยงานที่สนับสนุน
 - 3.5 การวางแผนเพื่อติดตามและประเมินผล
4. ระยะนำแผนไปปฏิบัติ (Implementation Phase)
 - 4.1 การกำหนดทีมงานปฏิบัติงานอาสาสมัคร
 - 4.2 การอบรมทีมงานปฏิบัติอาสาสมัคร
5. ระยะการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน (Monitoring and Evaluation Phase)

การติดตาม และประเมินผลโครงการนับว่าเป็นกิจกรรมที่สำคัญในกระบวนการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ดังนั้น ควรมีการจัดตั้งทีมงานติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานของหมู่บ้านขึ้นมา โดยการรับฝึกอบรมความรู้เทคนิคในการติดตามและประเมินผลโครงการอย่างง่าย จากเจ้าหน้าที่ก่อนที่จะปฏิบัติงาน ทีมงานติดตามประเมินผลจะต้องติดตามการทำงานของฝ่ายปฏิบัติทุกระยะ ว่าเป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้หรือไม่ บรรลุวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงใด และทีมงานติดตามและประเมินผลจะต้องรวบรวมข้อมูลและผลการประเมินเสนอต่อที่ประชุมหมู่บ้านรับทราบและให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมเพื่อให้ชาวบ้านจะได้เห็นผลงานที่เกิดจากความพยายามร่วมกันของทุกฝ่ายในการช่วยกันแก้ไขปัญหาของชุมชน

สรุป เทคนิค PAR เป็นเทคนิคที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการเข้าศึกษาหาสาเหตุ ปัญหาของชุมชน เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ วางแผน ดำเนินการแก้ไขปัญหาของชุมชนให้เบาบางลง ซึ่งมีวิธีการและขั้นตอนที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงานร่วมกันของชุมชนและนักวิจัย – นักศึกษาชุมชน PAR เป็นเทคนิคที่เหมาะสมต่อในสมัยปัจจุบันที่ต้องการการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย

ภาพประกอบ 2 การทำวิจัยแบบ PAR

จุดเริ่มต้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม

1) ชั้นการศึกษาพื้นที่เป้าหมาย ในขั้นนี้นักวิจัยจะทำการกำหนดพื้นที่หรืออาณาบริเวณที่จะทำการศึกษาวิจัย โดยมีตอนสำคัญดังนี้

1.1 ในกรณีพื้นที่วิจัยใหม่ ศึกษาแหล่งข้อมูลพื้นที่เบื้องต้นจากเว็บไซต์และบุคคลที่เป็นผู้นำกลุ่มได้แก่ ผู้นำของกลุ่มเป้าหมาย กับผู้นำชุมชน

ประสานงานกับหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีหน้าที่กำกับดูแลโดยตรง ลงพื้นที่พบปะพูดคุยประเด็นปัญหาวิจัยและผู้ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับประเด็นโจทย์งานวิจัย

สังเกตบุคคลที่จะสามารถเป็นผู้ประสานงานในพื้นที่ ซึ่งจะต้องเป็นคนในพื้นที่มีมนุษยสัมพันธ์ กระตือรือร้น และเป็นที่ยอมรับในกลุ่ม

1.2 ในกรณีพื้นที่วิจัยเก่า จะใช้วิธีการโดยการเข้าร่วมศึกษากับทีมวิจัยที่กำลังทำวิจัยในพื้นที่นั้น โดยหาโอกาสพูดคุยกับชุมชนในการพัฒนาโจทย์ใหม่ร่วมกัน

2) ขั้นตอนนี้เมื่อโครงการได้รับการอนุมัติ แล้ว ทีมวิจัยจะต้องสรุปคำถามหรือปัญหา รวมทั้งอธิบายเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการแก้ไขปัญหามาให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้เห็นภาพและเกิดความเข้าใจตรงกัน ทำความเข้าใจประเด็นปัญหาและมองถึงผลของการวิจัยได้อย่างชัดเจน ว่าทุกคนเป็นทีมวิจัยร่วมกัน

3) ก่อนการลงพื้นที่วิจัยแต่ละครั้งนักวิจัยจะต้องมีความชัดเจนในการปฏิบัติงานวิจัยให้ชัดเจน รวมทั้งระบุด้วยว่าผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำวิจัยแต่ละฝ่ายจะมีส่วนร่วมอะไร และอย่างไร เมื่อใดบ้าง และเป้าหมายในการลงพื้นที่แต่ละครั้งจะต้องเห็นผลการวิจัยอย่างชัดเจน และในระหว่างการทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มเป้าหมายจะต้องสังเกตและจับประเด็นสำคัญที่เกิดขึ้นในขณะดำเนินการ เพราะประเด็นเหล่านี้จะเป็นข้อค้นพบใหม่ ซึ่งหัวข้อนี้เป็นหัวข้อสำคัญหัวข้อหนึ่งในวิจัยฉบับสมบูรณ์

4.) นักวิจัยจะต้องสามารถปรับตัวและแสดงความจริงใจในการลงพื้นที่ แต่อย่างไรก็ตามในการดำเนินงานต้องยึดวัตถุประสงค์และกรอบการวิจัยอย่างเข้มงวด เนื่องจากในขณะที่ทีมวิจัยลง

พื้นที่ทำงานร่วมกับชุมชน มักจะเกิดความผูกพัน และถูกดึงไปทำกิจกรรมนอกเหนือจากกรอบการวิจัย ซึ่งจะส่งผลทำให้การวิจัยล่าช้าและเกินงบประมาณ

การศึกษาตามอัธยาศัย

การศึกษาตามอัธยาศัย หมายถึง วิธีการที่หลากหลายที่นำไปสู่การเรียนรู้ อาจเกิดขึ้นโดยการ ถูกผลักดันให้เกิดขึ้นผ่านกระบวนการสนทนา เกี่ยวข้องกับการ สำรวจ และขยายประสบการณ์ โดยไม่ อาจทำนายล่วงหน้าได้ เป็นสิ่งที่บังเอิญเกิดขึ้น อุบัติขึ้น (วิศน์ ศิลตระกูล และอมรา ปฐภิญโญบุรณ.

2544 : 2-3)

การศึกษาตามอัธยาศัย หมายถึง การศึกษาที่เกิดขึ้นตามวิถีชีวิตที่เป็นการ เรียนรู้จาก ประสบการณ์ จากการทำงาน จากบุคคล จากครอบครัว จากชุมชน จาก แหล่งความรู้ต่างๆ เพื่อเพิ่มพูน ความรู้ ทักษะ ความบันเทิง และการพัฒนาคุณภาพ ชีวิต โดยมีลักษณะที่สำคัญคือ ไม่มีหลักสูตร ไม่มี เวลาเรียนที่แน่นอน ไม่จำกัดอายุ ไม่ มีการลงทะเบียน และไม่มีการสอน ไม่มีการรับประกาศนียบัตร มี หรือไม่มีสถานที่ แน่นนอน เรียนที่ไหนก็ได้ ลักษณะการเรียนส่วนใหญ่เป็นการเรียนเพื่อความรู้อย่าง และ นันทนาการ อีกทั้งยังไม่จำกัดเวลาเรียน สามารถเรียนได้ตลอดเวลาและเกิดขึ้นในทุก ช่วงวัยตลอดชีวิต (กรมการศึกษานอกโรงเรียน. 2538 : 83)

ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2544) ให้ นิยามการศึกษา ตามอัธยาศัยว่า เป็นการจัดสภาพแวดล้อม สถานการณ์ ปัจจัย เกื้อหนุน สื่อ แหล่งความรู้ และบุคคล เพื่อส่งเสริมให้บุคคลได้เรียนรู้ตามความสนใจในมาตรา 15 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ฉบับ พุทธศักราช 2542 นิยามว่า การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษานอกโรงเรียนที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ตาม ความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อมและโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ หรือแหล่งความรู้อื่น ๆ (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ. 2542 : 13) นิยามของการศึกษา ตามอัธยาศัยสามารถอธิบายได้ 2 มิติ คือ มิติของผู้เรียน และมิติของผู้จัด/หรือสภาพการที่เอื้อต่อการ เรียนรู้ ดังนี้ :

ผู้เรียน: ผู้เรียนควบคุมวิธีการเรียนเอง มีวิธีการเรียนที่หลากหลายที่นำไปสู่ การเรียนรู้ด้วย ตนเองกระบวนการเรียนรู้และผลของการเรียนรู้เกี่ยวข้องกับ ประสบการณ์ และสร้างเสริมประสบการณ์ โดยตรง ผู้เรียนสร้างความหมาย ตามความเข้าใจ และเป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิต

ผู้จัด/หรือสภาพการที่เอื้อต่อการเรียนรู้: ส่งเสริมให้ผู้เรียนควบคุมวิธีการ เรียนรู้ด้วยตนเอง จากบุคคล จากครอบครัว จากชุมชน จากสังคม จาก ประสบการณ์ จากการทำงาน และจากการดำ รง ชีวิตประจำวัน จาก สภาพแวดล้อมทั้งที่มีอยู่ตามธรรมชาติและมีการดำเนินการให้มีขึ้น ไม่ว่าจะโดย มนุษย์ หรือสิ่งมีชีวิตอื่นๆ จากปัจจัยเกื้อหนุนต่าง ๆ จากสถานการณ์ และสื่อ ต่างๆ การศึกษาตาม อัธยาศัย(informal education) จึงมุ่งให้เกิดการ เรียนรู้ตามอัธยาศัย (informal learning) โดย เกื้อหนุนให้ผู้เรียน กำหนด/เลือกวิธีการเรียนเอง หรือตามวัตถุประสงค์ของสถาบันหรือ แหล่งความรู้ นั้น ๆ ผู้เรียนสามารถเรียนได้ตลอดเวลา โดยมีเป้าหมาย เพื่อทำให้บุคคลมีโอกาสแสวงหาและรับความรู้ ทักษะ ทักษะคิด ความ เข้าใจ อันจะนำไปสู่การพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคมการเรียนรู้ตาม อัธยาศัยและการเรียนรู้ด้วยตนเอง ควบคู่กับคำว่า “การศึกษาตามอัธยาศัย” (informal education) ก็ คือการ เรียนรู้ตามอัธยาศัย (Informal Learning) ซึ่งเป็นการอธิบายการเรียนรู้ในมิติของ ผู้เรียน “การ

เรียนรู้ตามอัธยาศัย” นี้ Livingston7(1999) นิยามว่าเป็นกิจกรรมที่ เกี่ยวข้องความเข้าใจ ความรู้หรือ ทักษะ ที่เกิดขึ้นโดยไม่ต้องเสนอโดยผ่านหลักสูตร หรือโปรแกรมจากสถาบันการศึกษาในระบบหรือนอก ระบบ และในความพยายามใน การจำแนกประเภท (taxonomy) ของการเรียนรู้ตามอัธยาศัย นั้น Schugurensky (2000)8 เสนอแนะว่ามี 3 ชนิด คือ การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง (Selfdirected learning) การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นโดยบังเอิญ(Incidental learning) และการ เรียนรู้ในชีวิตประจำวัน

การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง(Self-directed learning) เป็นโครงการ เรียนรู้ที่กำหนดโดย ผู้เรียน โดยไม่จำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือจากนักการศึกษา แต่สามารถเป็นการนำเสนอของ วิทยากร การเรียนรู้แบบนี้เป็นเรื่องของความตั้งใจ เพราะผู้เรียนมีจุดหมายในบางสิ่งบางอย่างที่ต้องการ เรียนรู้ สิ่งนั้นอาจมาก่อนที่กระบวนการเรียนรู้จะเกิดขึ้น เป็นเรื่องของ จิตสำนึก โดยปัจเจกบุคคล ตระหนักว่าเขาต้องเรียนรู้ในบางสิ่งบางอย่าง

การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นโดยบังเอิญ(Incidental learning) หมายถึง ประสบการณ์ในการ เรียนรู้ที่ผู้เรียนมิได้มีความตั้งใจมาก่อนว่าจะต้องเรียน สิ่งนั้น แต่เมื่อได้รับประสบการณ์ เขาก็รับรู้ได้ว่า เขาได้เรียนรู้บางอย่างขึ้นมา ดังนั้น จึงเป็นความไม่ตั้งใจแต่รู้สึกรู้ตัว (unintended but conscious

การเรียนรู้ในชีวิตประจำวัน(Tacit learning) หมายถึงการรู้ในคุณค่า ทักษะ ทักษะ หรือทักษะต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน

หลักสูตรของการศึกษาแนวคิดเรื่องตามอัธยาศัย

แนวคิดเรื่องหลักสูตรนี้ Jeffs และ Smith (1990;1999)9 ได้โต้แย้งความเห็น ที่ว่าหลักสูตร ทำให้เกิดการเส้นแบ่งระหว่างการศึกษาในระบบและการศึกษาตาม อัธยาศัยเขายืนยันว่าทฤษฎี หลักสูตรและการปฏิบัติ(Curriculum theory and practice) กำหนดขึ้นภายใต้บริบทของโรงเรียน และนี่เองคือปัญหาที่สำคัญเมื่อ นำมาใช้ในการศึกษาตามอัธยาศัย การรับแนวคิดในเรื่องทฤษฎีหลักสูตร และการ ปฏิบัติ โดยนักการศึกษาตามอัธยาศัย เกิดขึ้นจากความต้องการที่จะให้มีความชัดเจน เกี่ยวกับ เนื้อหา ซึ่งก็ยังมีคำถามในความเห็นนี้ ขอบเขตในความคิดนี้ก็คือ ต้องกระนั้นก็ตาม ยังมีสิ่งที่ต้อง เน้นในเรื่องนี้สำหรับการศึกษาตามอัธยาศัย 2 ประการ ประการแรก ในรูปแบบของหลักสูตร ครูเข้าสู่ สถานการณ์ด้วยข้อเสนอของการ ปฏิบัติ (proposal for action) ซึ่งได้กำหนดหลักการและรายละเอียด ของการศึกษาที่ ชัดเจนแล้ว แต่การศึกษาตามอัธยาศัยมิใช่เช่นนั้น นักการศึกษาตามอัธยาศัยไม่ จำเป็นต้องมีสิ่งนี้ เขาไม่จำเป็นต้องก้าวสู่สถานการณ์ด้วยข้อเสนอของการปฏิบัติที่ ชัดเจน แต่เขามี ความคิดที่ว่าทำอะไรเพื่อให้ความเป็นอยู่ของคนดีขึ้น หรือชาวซึ่ง ในบทบาทและยุทธวิธี(ซึ่งยุทธวิธี อาจเป็นภาพกว้างๆ ของกลุ่มเป้าหมาย และวิธีการ กว้างๆ) จากนั้นเขาก็พัฒนาเป้าหมายและวิธีการ ปฏิสัมพันธ์ที่จะสอดแทรกเข้าไป ประการที่สอง คือบริบท ซึ่งการศึกษาตามอัธยาศัยย่อมมีบริบทที่ แตกต่างออกไป เมื่อบริบทเปลี่ยนไป ลักษณะของกิจกรรมก็ย่อมเปลี่ยนไปด้วย

แนวคิดเรื่องการประเมินผลในงานการศึกษาตามอรรถยาศัย

การศึกษาตามอรรถยาศัยในบางลักษณะเป็นกิจกรรมชุมชน ดังนั้นลักษณะและ วิธีการประเมินผลการศึกษาตามอรรถยาศัยจึงแตกต่างกันไป ซึ่งเรื่องนี้ Everitt แนวทางการประเมินนี้ Joanna Rowlands (1991)¹¹ ได้เขียนไว้สรุปได้ดังนี้

1. การประเมินถือว่าเป็นส่วนหนึ่งที่บูรณาการอยู่ในกระบวนการพัฒนา หรือ กระบวนการเปลี่ยนแปลง แรวมถึงการ “สะท้อนความคิด-การปฏิบัติ” (reflection-action)

2. การประเมินเน้นการ “สนทนา” (dialogue) มากกว่า “การวัด” (measurement) และมีแนวโน้มที่จะใช้วิธีการที่เป็นทางการให้น้อยลง เช่น ใช้การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ สังเกตแบบมีส่วนร่วม วิธีการที่ใช้เป็นกระบวนการเพื่อ “เสริมพลังอำนาจ” (empowering process) มากกว่าการควบคุมโดยคนภายนอก ซึ่งเรื่องนี้พึงตระหนักว่า บุคคลหรือกลุ่มที่แตกต่างกันออกไป ย่อมรับรู้แตกต่างกันผู้ประเมินมีบทบาทในลักษณะของ “ผู้อำนวยความสะดวก” (facilitator) มากกว่าเป็นบุคคลภายนอกที่มีจุดมุ่งหมาย การประเมินในลักษณะ ดังกล่าวควรเป็นมุมมองของคนใน (insiders)

โดยสรุป การศึกษาตามอรรถยาศัย เป็นการจัดศึกษาเพื่อให้คนได้เรียนรู้จากบุคคล ครอบครัวยุทธชน สื่อ หรือแหล่งเรียนรู้ต่างๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ความบันเทิง และพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยมีความยืดหยุ่นอย่างมากในเรื่องเนื้อหา ระยะเวลาเรียน กลุ่มเป้าหมาย มุ่งให้เกิดการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง อันจะนำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การสังเกต (Observation)

การสังเกต คือ การพิจารณาปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อค้นหาความจริงบางประการ โดยอาศัยประสาทสัมผัสของผู้สังเกตโดยตรง

รูปแบบของการสังเกต

1. การสังเกตโดยผู้สังเกตเข้าไปร่วมในเหตุการณ์หรือกิจกรรม หมายถึง การสังเกตที่ผู้สังเกตเข้าไปมีส่วนร่วมหรือคลุกคลีในหมู่ผู้ถูกสังเกต และอาจร่วมทำกิจกรรมด้วยกัน

2. การสังเกตโดยผู้สังเกตไม่ได้เข้าไปร่วมในเหตุการณ์ หมายถึง การสังเกตที่ผู้ถูกสังเกตอยู่ภายนอกวงของผู้ถูกสังเกต คือสังเกตในฐานะเป็นบุคคลภายนอก การสังเกตแบบ นี้แบ่งออกเป็น 2 ชนิด

2.1 การสังเกตแบบไม่มีโครงสร้าง หมายถึง การสังเกตที่ผู้สังเกตไม่ได้กำหนดหัวเรื่องเฉพาะเอาไว้

2.2 การสังเกตแบบมีโครงสร้าง หมายถึง การสังเกตที่ผู้สังเกตกำหนดเรื่องที่จะสังเกตเฉพาะเอาไว้

2. การสัมภาษณ์ (Interview)

การสัมภาษณ์ คือ การสนทนาหรือการพูดโต้ตอบกันอย่างมีจุดมุ่งหมาย เพื่อค้นหาความจริง ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ล่วงหน้า

รูปแบบของการสัมภาษณ์

1. การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง หมายถึง การสัมภาษณ์ที่ไม่ใช่แบบสัมภาษณ์ คือ ไม่จำเป็นต้องใช้ คำถามที่เหมือนกันหมดกับผู้ถูกสัมภาษณ์ทุกคน

2. การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง หมายถึง การสัมภาษณ์ที่ผู้สัมภาษณ์จะใช้แบบ สัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นไว้แล้ว

3. แบบสอบถาม (Questionnaire)

แบบสอบถามเป็นเครื่องมือชนิดหนึ่งที่ยอมรับใช้กันมาก โดยเฉพาะการเก็บข้อมูลทาง สังคมศาสตร์ ทั้งนี้เพราะเป็นวิธีการที่สะดวก และสามารถใช้วัดได้อย่างกว้างขวาง

รูปแบบของแบบสอบถาม

1. แบบสอบถามชนิดปลายเปิด (Open-ended Form)

แบบสอบถามชนิดนี้ไม่ได้กำหนดคำตอบไว้ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ตอบเขียนตอบอย่าง อิสระด้วยความคิดของตนเอง แบบสอบถามชนิดนี้ตอบยากและเสียเวลาในการตอบมาก เพราะผู้ตอบ จะต้องคิดวิเคราะห์อย่างกว้างขวาง

2. แบบสอบถามปลายปิด (Closed - ended Form)แบบสอบถามชนิดนี้ประกอบด้วย ข้อคำถามและตัวเลือก (คำตอบ) ซึ่งตัวเลือกนี้สร้างขึ้นโดยคาดว่าผู้ตอบ สามารถเลือกตอบ ได้ตาม ความต้องการ แบบสอบถามชนิดปลายปิด แบ่งเป็น 4 แบบ

2.1 แบบตรวจสอบรายการ (Checklist) เป็นการสร้างรายการของข้อคำถามที่เกี่ยวข้อง หรือสัมพันธ์กับคุณลักษณะของพฤติกรรม แต่ละรายการจะถูกประเมิน หรือชี้ให้ตอบในแง่ใดแห่งหนึ่ง เช่น มี - ไม่มี จริง - ไม่จริง

2.2 มาตรฐานส่วนประมาณค่า (Rating Scale) เป็นเครื่องมือที่ใช้ในประเมินการ ปฏิบัติ กิจกรรม ทักษะต่าง ๆ มีระดับความเข้มให้พิจารณาตั้งแต่ 3 ระดับขึ้นไป เช่น เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

2.3 แบบจัดอันดับ (Rank Order) มักจะให้ผู้ตอบจัดอันดับความสำคัญหรือ คุณภาพ โดยให้ผู้ตอบเรียงลำดับตามความเข้มจากมากไปหาน้อย ตัวอย่าง - ท่านเลือกเรียนครูเพราะเหตุใด โปรดเรียงอันดับตามความสำคัญของเหตุผลจากมากไปหา น้อย อันดับความสำคัญเรียงจากมากที่สุด

1. มีใจรัก
2. หางานง่าย
3. ค่าใช้จ่ายถูก
4. ได้รับทุนอุดหนุน

ขั้นตอนเตรียมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ขั้นที่ 1 การเลือกกลุ่มตัวอย่าง ต้องเป็นกลุ่มที่เราต้องการจะศึกษา เช่น เมื่อเราจะพัฒนาการ ทอเสือก ก็ต้องเลือกกลุ่มทอเสือก มาเป็นกลุ่มตัวอย่าง

ขั้นที่ 2 การประชุมวางแผน

ขั้นที่ 3 การฝึกปฏิบัติ

ขั้นที่ 4 การประเมินผล

ขั้นตอนการจัดประชุมรับฟังความคิดเห็นของชุมชน

การจัดประชุมเป็นขั้นตอนที่สำคัญต่อจากการเตรียมการประชุม เพราะถึงแม้ว่าจะมีการเตรียมการอย่างดี รูปแบบการดำเนินการประชุม และกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดเตรียม กำหนดการให้การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพนั้น การรับฟัง ให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการ เสนอความคิดเห็น ให้อิสระในการเสนอความคิดอย่างสร้างสรรค์ เพื่อค้นหาปัญหา และความต้องการอย่างแท้จริงของชุมชน เพื่อจะแก้ปัญหา หรือพัฒนาให้ประสบความสำเร็จ

การดำเนินการประชุม

การดำเนินงานในขั้นตอนนี้ให้ความสำคัญกับ ผู้ดำเนินประชุมในแต่ละช่วง และรูปแบบการดำเนินการ โดยแต่ละขั้นตอนจะต้องมีการบันทึกในรูปแบบวีดิทัศน์ ภาพถ่าย เทปบันทึกเสียง หรือ ใช้การสังเกต บันทึกการประชุม

ผลที่ได้รับจากการประชุม

นำผลที่ได้รับจากการประชุมมาประเมินดูว่า ได้อะไรบ้าง มีคนได้รับ ผลประโยชน์มากน้อยเพียงใด ปัญหาคืออะไร และมีความต้องการ แนวทาง การพัฒนาอย่างไร และร่วมกันกำหนด แนวทางการพัฒนา

การสัมมนาเชิงปฏิบัติการ (Workshop)

การจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมได้อภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทศนคติ ร่วมกันระบุมปัญหาและเสนอแนวทางแก้ไข ที่สำคัญผู้จัดต้องกำหนดทิศทางที่ชัดเจน โดยเฉพาะประเด็นและขอบเขตของการอภิปราย รวมทั้งพิจารณาคัดเลือกผู้เข้าร่วมที่มีความรู้หรือเกี่ยวข้องกับประเด็นที่จะอภิปราย ยิ่งกว่านั้นต้องมีคณะทำงานที่สามารถดำเนินการให้ความเห็นเพื่อนำไปสู่ข้อสรุปในตอนท้าย นอกจากนี้การดำเนินการอาจจะมีการสร้างตุ๊กตาหรือยกตัวอย่างสถานการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้นหรือเกิดขึ้นจริง เพื่อแก้ไขปัญหาาร่วมกัน

ภาพประกอบ 4 การจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการ

การศึกษาดูงาน

ขั้นตอนนี้จะไม่มีหรือไม่ได้ กรณีที่จัดการศึกษาดูงานตามแหล่งเรียนรู้จัดโอกาสให้ผู้ต้องการเรียนรู้ สามารถได้โอกาสเรียนรู้กิจกรรมต่าง ๆ ได้ด้วยสถานที่สาธารณะ เช่น สวนสาธารณะ อนุสาวรีย์ สนามกีฬา วนอุทยานอุทยานแห่งชาติ ป่าชุมชนค่ายลูกเสือ ฯลฯ แคนเครพและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ได้แก่ สถานที่สร้างขึ้นให้เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือจิตวิญญาณตามความเชื่อของแต่ละชุมชน เช่น ศาลเจ้า ดอกเจ้า ปู่ ศาลพระภูมิ ศาลหลักเมือง วัดวาอารามและสถานที่สำคัญทางศาสนา หรือแหล่งเรียนรู้จากที่ที่ประสบความสำเร็จในการอาชีพของชุมชนนั้นๆชุมชนที่มีภูมิปัญญาท้องถิ่น นับเป็นแหล่งการเรียนรู้ ศิลปวัฒนธรรมที่สำคัญ ที่แต่ละท้องถิ่นควรได้จัดการให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ที่สมบูรณ์สำหรับ ลูกหลาน ภูมิปัญญาและแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น ในทุกท้องถิ่นมีปัญญาที่บรรพชนได้เรียนรู้และสืบทอดกันมาอย่างมากมาย ทั้งยังมีแหล่งภูมิปัญญาที่เป็นบุคคลหรือที่เรียกกันว่าภูมิปัญญาชาวบ้าน (ตัวคน) และสถานที่ที่เก็บรวบรวมผลผลิตหรือผลงานอันเกิดจากการกระทำของภูมิปัญญาบุคคลอย่างมากมาย ทั้งตัวภูมิปัญญาบุคคลและสถานที่ ควรถูกจัดการให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของลูกหลาน ได้รับการยกย่องชุมชนในฐานะผู้ทำคุณประโยชน์ทางการศึกษาและวัฒนธรรมท้องถิ่น กิจกรรมในวิถีชีวิตและตามประเพณีของท้องถิ่นมีกิจกรรมงานการเล่น และประเพณีวัฒนธรรมมากมายที่คนในแต่ละสังคมต้องเรียนรู้และถือปฏิบัติ

การฝึกปฏิบัติ

การพัฒนาบุคลากร โดยกระบวนการฝึกปฏิบัติเป็นวิธีการที่สำคัญยิ่งที่จะทำให้บุคลากรในหน่วยงานเกิดการเรียนรู้ ความสามารถเกิดทักษะในระหว่างการทำงาน ซึ่งมิได้สรุปเกี่ยวกับวิธีในการนำพัฒนาบุคลากร การฝึกปฏิบัติงานประกอบด้วยวิธีการดังนี้

1. การแนะนำชี้แจง หมายถึง การที่หัวหน้างานหรือผู้มอบหมายนำชี้แจงเป็นรายบุคคล หรือกลุ่มเล็ก ให้มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เกี่ยวกับการฝึกปฏิบัติ รวมทั้งปัญหา อุปสรรค ข้อขัดข้อง วิธีการแก้ปัญหาและเรื่องต่าง
2. การประชุมชี้แจง หมายถึง การแนะนำชี้แจงเป็นกลุ่มในลักษณะประชุมซึ่งเป็นการใช้ข้อมูลข่าวสารเป็นการทำความเข้าใจให้กับบุคลากรเป็นจำนวนมากเป็นเรื่องที่เข้าใจที่ยาก
3. การสอนงาน คือ การที่หัวหน้างานได้รับมอบหมาย สอนวิธีการปฏิบัติงานแก่บุคลากรที่เข้ากิจกรรมเพื่อให้บุคลากรที่ปฏิบัติงานมีความสามารถมีความเหมาะสม
4. การปฏิบัติงาน หรือการทดลองปฏิบัติ การจัดให้ผู้ปฏิบัติงานได้ฝึกปฏิบัติเพื่อให้การฝึกปฏิบัติถูกต้อง มีความชำนาญ และมักจะดำเนินการต่อจากการสอนงานหรือชี้แนะ

การให้คำแนะนำปรึกษา หมายถึง การให้คำแนะนำปรึกษาในการปฏิบัติงานในกรณีต่าง ๆ เช่น กรณีที่มีปัญหา และสามารถใช่วิธีการพัฒนาในขณะที่ปฏิบัติงานได้ดีด้วย โดยดำเนินการได้ 3 รูปแบบ คือ

1. แนะนำให้คำปรึกษาโดยภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. แนะนำให้คำปรึกษาโดยผู้เข้าร่วมศึกษาค้นคว้า
5. การจัดเอกสารคู่มือการปฏิบัติงาน หมายถึง การจัดหา หรือ จัดเอกสารคู่มือในการ

ปฏิบัติงานให้บุคลากรได้ศึกษา เพื่อให้เกิดความสะดวกสบายในการทำความเข้าใจได้อีกวิธีหนึ่งสามารถหาผู้เชี่ยวชาญมาจัดทำได้ง่ายมีความประหยัดและให้เป็นแนวทางเดียวกัน

สรุปได้ว่า การฝึกปฏิบัติเป็นการดำเนินงานเมื่อเสร็จสิ้นหลังจากได้รับความรู้ความเข้าใจในทางทฤษฎี การนำทักษะ นำประสบการณ์ที่ได้มาพัฒนางานให้สำเร็จตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์

การประเมินผล

การประเมินผล หมายถึง หมายถึง การตรวจสอบการดำเนินงาน/การปฏิบัติงาน ตลอดไปจนถึง ตรวจสอบด้านความก้าวหน้าของงาน ควบคุมการดำเนินงาน โดยพิจารณาถึง ผลลัพธ์หรือผลที่ได้จากการปฏิบัติงาน ว่ามีความสำเร็จได้มากน้อยน้อยหรือ ตรงตาม เป้าหมายหรือเป็นไปตามจุดประสงค์ของงานที่วางไว้หรือไม่

บรรณานุกรม

- กรมการศึกษานอกโรงเรียน. แผนพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน. กรุงเทพฯ : กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2538.
- ชिरารุช โถชาวี. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาครูในการทำวิจัยในชั้นเรียนโรงเรียนบ้านคำลอดพื้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนคร เขต 3. วิทยานิพนธ์ ค.บ. สกลนคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, 2553.
- ฉลาด จันทรสมบัติ. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น. พิมพ์ครั้งที่ 3” มหาสารคาม : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2553.
- สุภางค์ จันทวานิช. วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 16. กรุงเทพฯ : ด่านสุทธาการพิมพ์, 2551.
- ทวีศักดิ์ นพเกษร. วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เล่ม 2. นครราชสีมา : ชมรมพยาบาลชุมชนแห่งประเทศไทย คณะมหาวิทยาลัยนเรศวร, 2549.

ภาคผนวก

แบบสอบถามเพื่อการศึกษาค้นคว้า

เรื่อง ความพึงพอใจในด้านผลิตภัณฑ์จากการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดกิจกรรมการศึกษาตามอรัยาศัย (ผลิตภัณฑ์เสื้อก)

ให้ท่านพิจารณาเกี่ยวกับรายการประเมินตามแบบประเมินผลว่ามีความเหมาะสมเพียงใดขอให้ท่านเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องระดับความคิดเห็นของทำรายการประเมินแต่ละข้อ โดยระดับผลการปฏิบัติงานของผู้ให้ข้อมูลแบ่งออกเป็น 5 ระดับดังนี้

คะแนน 5 หมายถึง มีความพึงพอใจอยู่ในระดับดีมาก

คะแนน 4 หมายถึง มีความพึงพอใจอยู่ในระดับดี

คะแนน 3 มีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง

คะแนน 2 หมายถึง มีความพึงพอใจอยู่ในระดับน้อย

คะแนน 1 หมายถึง มีมีความพึงพอใจอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ข้อที่	รายการประเมิน	ระดับความพึงพอใจ				
		5	4	3	2	1
1.	ลวดลายของผลิตภัณฑ์มีความแตกต่างจากผลิตภัณฑ์ที่ขายในท้องตลาด					
2.	การใช้สีสันทให้กับผลิตภัณฑ์					
3.	ความแตกต่างของผลิตภัณฑ์					
4.	ความมีเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์					
5.	ระยะเวลาและต้นทุนในการผลิต					
6.	ความเหมาะสมของราคาผลิตภัณฑ์					
7.	คุณภาพของผลิตภัณฑ์					
8.	ผลิตภัณฑ์มีความทันสมัย และมีความหลากหลาย					
9.	การเพิ่มมูลค่าบรรจุภัณฑ์และผลิตภัณฑ์แปรรูป					
10.	ความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์โดยรวม					

แบบสอบถามเพื่อการศึกษาค้นคว้า

เรื่อง ความพึงพอใจในด้านผลิตภัณฑ์จากการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดกิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัย (แปรรูปและบรรจุภัณฑ์เสื้อก)

ให้ท่านพิจารณาเกี่ยวกับรายการประเมินตามแบบประเมินผลว่ามีความเหมาะสมเพียงใด ขอให้ท่านเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องระดับความคิดเห็นของทำรายการประเมินแต่ละข้อ โดยระดับผลการปฏิบัติงานของผู้ให้ข้อมูลแบ่งออกเป็น 5 ระดับดังนี้

คะแนน 5 หมายถึง มีความพึงพอใจอยู่ในระดับดีมาก

คะแนน 4 หมายถึง มีความพึงพอใจอยู่ในระดับดี

คะแนน 3 มีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง

คะแนน 2 หมายถึง มีความพึงพอใจอยู่ในระดับน้อย

คะแนน 1 หมายถึง มีมีความพึงพอใจอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ข้อที่	รายการประเมิน	ระดับความพึงพอใจ				
		5	4	3	2	1
1.	ลวดลายของผลิตภัณฑ์มีความแตกต่างจากผลิตภัณฑ์ที่ขายในท้องตลาด					
2.	การใช้สีสันทันให้กับผลิตภัณฑ์					
3.	ความแตกต่างของผลิตภัณฑ์					
4.	ความมีเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์					
5.	ระยะเวลาและต้นทุนในการผลิต					
6.	ความเหมาะสมของราคาผลิตภัณฑ์					
7.	คุณภาพของผลิตภัณฑ์					
8.	ผลิตภัณฑ์มีความทันสมัย และมีความหลากหลาย					
9.	การเพิ่มมูลค่าบรรจุภัณฑ์และผลิตภัณฑ์แปรรูป					
10.	ความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์โดยรวม					

ภาคผนวก จ
หนังสือขอความอนุเคราะห์

ที่ ศธ ๐๒๑๐.๑๙๑๔/

ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษา
ตามอัธยาศัยอำเภอสหัสขันธ์
จังหวัดกาฬสินธุ์ ๔๖๑๔๐

ธันวาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นวิทยากรในการจัดกิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัยเรื่อง ทอเสื้อกก

เรียน นางนงคราญ สุ่มมาตร

สิ่งที่ส่งมาด้วย ปฏิทินในการอบรม

จำนวน ๑ ชุด

ด้วยคน.ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง สังกัด ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
อำเภอสหัสขันธ์ จะดำเนินการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามอัธยาศัยโดย
ภูมิปัญญาท้องถิ่นคน.ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง และท่านเป็นผู้หนึ่ง ที่เห็นความสำคัญของการศึกษามาโดย
ตลอดทางคน.ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเป็นวิทยากรในการจัดกิจกรรม
การศึกษาตามอัธยาศัย เรื่อง การทอเสื้อกกลายขิด หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความร่วมมือกับท่านเช่นเคย
จึงเรียนมาเพื่อจึงเรียนมาเพื่อทราบและขอขอบคุณเป็นอย่างสูงมาพร้อมนี้

ขอแสดงความนับถือ

(นายปยุตต์รัตน์ ศรีทาพุด)

ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอสหัสขันธ์

กลุ่มบริหารงานทั่วไป/งานธุรการ

โทรศัพท์ ๐-๔๓๘๗-๑๒๓๗

โทรสาร ๐-๔๓๘๗-๑๒๓

ปฏิทินการปฏิบัติงาน

เพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามอัธยาศัยโดยภูมิปัญญาท้องถิ่น
กศน.ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง สังกัด ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอสหชัย
จังหวัดกาฬสินธุ์

ลำดับ	ที่	วัน / เวลา	รายการปฏิบัติ	สถานที่	หมายเหตุ
1.	ครั้งที่1	19 ธันวาคม 2556 09.00-12.00 น. 22-ธันวาคม ถึง 12 ม.ค 2556 09.00-12.00 น.	เลือกเส้นกก ย้อมสี ขึ้นลาย ทอเสื่อกก	กศน.ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง กศน.ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง	
2.	ครั้งที่2	8-15 ก.พ. 2556 09.00-13.00 23 ก.พ.-2 มี.ค. 2556 09.00-12.00	สอนการจัดรูปแบบ องค์ประกอบลายของ เสื่อกก การย้อมสี การ ใช้สีส้น ที่เหมาะสม สอนแปรรูปเสื่อกกเพื่อ เพิ่มมูลค่าและสร้าง บรรจุภัณฑ์	กศน.ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง กศน.ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง	

ที่ ศธ 0530.5(2)/ 7-142

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม 44000

7 มกราคม 2556

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าอิสระ

เรียน อาจารย์กรรกร ขวดี

ด้วยนางสาวศศิวิมล อิศรานนท์ นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม กำลังศึกษาและทำการศึกษาค้นคว้าอิสระ เรื่อง “การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามอริยาศัยโดยภูมิปัญญาท้องถิ่น กศน. ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง สังกัดศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.) โดยมี อาจารย์ ดร.ทองม้วน นาเสงี่ยม เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาการศึกษาค้นคว้าอิสระในครั้งนี้

เพื่อให้การศึกษาค้นคว้าอิสระเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและบรรลุตามวัตถุประสงค์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถและมีประสบการณ์ในเรื่องนี้เป็นอยู่อย่างดียิ่ง จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือที่จะใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ในครั้งนี้ เพื่อที่นิติตจะได้ดำเนินการในขั้นตอนต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชวลิต ชุกาแพง)
รองคณบดีฝ่ายวิชาการและจัดการศึกษานอกที่ตั้ง
ปฏิบัติราชการแทน คณบดีคณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ฝ่ายจัดการศึกษานอกที่ตั้งคณะศึกษาศาสตร์

โทร. 0-43754322-40 ต่อ 6076 โทรสาร. 0-4374-3174 174

ที่ ศธ 0530.5(2)/ ว.1๔2

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม 44000

7 มกราคม 2556

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าอิสระ

เรียน อาจารย์ประกาย ศรีสุข

ด้วยนางสาวศศิวิมล อิศรานนท์ นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม กำลังศึกษาและทำการศึกษาค้นคว้าอิสระ เรื่อง “การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามอัธยาศัยโดยภูมิปัญญาท้องถิ่น กศน. ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง สังกัดศูนย์การศึกษา นอกกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม หลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.) โดยมี อาจารย์ ดร.ทองม้วน นาเสงี่ยม เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาการศึกษาค้นคว้าอิสระในครั้งนี้

เพื่อให้การศึกษาค้นคว้าอิสระเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและบรรลุตามวัตถุประสงค์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถและมีประสบการณ์ในเรื่องนี้เป็น อย่างดียิ่ง จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือที่จะใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ในครั้งนี้ เพื่อที่นิสิตจะได้ดำเนินการในขั้นตอนต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชวลิต ชุกก่าแพง)
รองคณบดีฝ่ายวิชาการและจัดการศึกษานอกที่ตั้ง
ปฏิบัติราชการแทน คณบดีคณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ฝ่ายจัดการศึกษานอกที่ตั้งคณะศึกษาศาสตร์

โทร. 0-43754322-40 ต่อ 6076 โทรสาร. 0-4374-3174

ที่ ศธ 0530.5(2)/ 143

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม 44000

7 มกราคม 2556

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการศึกษาค้นคว้าอิสระ

เรียน ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอสหัสขันธ์

ด้วยนางสาวศศิวิมล อิศรานนท์ นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม กำลังศึกษาและทำการศึกษาค้นคว้าอิสระ เรื่อง “การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามอัธยาศัยโดยภูมิปัญญาท้องถิ่น กศน. ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง สังกัดศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.) โดยมี อาจารย์ ดร.ทองม้วน นาเสงี่ยม เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาการศึกษาค้นคว้าอิสระในครั้งนี้

เพื่อให้การศึกษาค้นคว้าอิสระเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและบรรลุตามวัตถุประสงค์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านได้โปรดอนุญาตให้ นางสาวศศิวิมล อิศรานนท์ เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำข้อมูลที่ได้นำไปดำเนินการทำการศึกษาค้นคว้าอิสระในขั้นตอนต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชวลิต ชุกาแพง)
รองคณบดีฝ่ายวิชาการและจัดการศึกษานอกที่ตั้ง
ปฏิบัติราชการแทน คณบดีคณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ฝ่ายจัดการศึกษานอกที่ตั้งคณะศึกษาศาสตร์

โทร. 0-43754322-40 ต่อ 6076 โทรสาร. 0-4374-3174

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมการศึกษานอกโรงเรียน. แผนพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน. กรุงเทพฯ : กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2543.
- กรเกล้า แก้วโชติ. ความต้องการการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของผู้ปกครอง นักเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2544.
- กรรณิการ์ ชมดี. การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ : ศึกษาเฉพาะกรณี โครงการสารภี ตำบลท่าช้าง อำเภอรินคำราบ จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ ส.ส.ม. รุ่งเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544.
- กาญจนา แก้วเทพ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ. การบริหารงานแบบมีส่วนร่วม. กรุงเทพฯ : สมาคมทออลิกแห่งประเทศไทย, 2530.
- กิตติชัย การโสภาก. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการศึกษาในโรงเรียนร่วมพัฒนาหลักสูตร ประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2523) จังหวัดอุดรธานี. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2536.
- ขรรค์ชัย พันธุ์ยา. ความเข้มแข็งของชุมชนในชนบท จังหวัดบุรีรัมย์. งานวิจัยได้รับทุนอุดหนุน การวิจัยจากคณะกรรมการการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมกระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ, 2548.
- เข็มเพชร แก่นสา. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงาน ประถมศึกษา. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2543.
- ฉลาด จันทรสมบัติ. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น. พิมพ์ครั้งที่ 3. มหาสารคาม : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2553.
- _____. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น. มหาสารคาม : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.
- เฉลียว บุรีภักดีและคณะ. ชุดวิชาการวิจัยชุมชน. กรุงเทพฯ : เอส.อาร์. พรินติ้งแมสโปรดักส์, 2545.
- ชาญชัย อาจิณสมจารย์. สู่ทิศทางใหม่ในการบริหารการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, 2548.
- ชिरารุช โถชารี. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาครูในการทำวิจัยในชั้นเรียน โรงเรียนบ้านคำลอดพื้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนคร เขต 3. วิทยานิพนธ์ ค.ม. สกลนคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, 2553.
- ชูชาติ พ่วงสมจิตร. การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริม และปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของ ชุมชนกับโรงเรียนประถมศึกษาในเขตปริมณฑลกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ ค.ด. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.
- ดารี จันทะคัต. การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาโรงเรียนบึงไสนสว่างวิทยา อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์. การศึกษาค้นคว้าอิสระ กศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2549.

- ทวีศักดิ์ นพเกษร. วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เล่ม 2. นครราชสีมา : ชมรมพยาบาลชุมชนแห่งประเทศไทย คณะแพทยศาสตร์มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2549.
- ทรงวุฒิ เรืองวาทศิลป์. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาในเขตพื้นที่บริการของโรงเรียนล้อมแรด อำเภอดงขี้เหล็ก จังหวัดลำปาง. การค้นคว้าอิสระ ศษ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2549.
- ธรรมรส โชติคุณุชร. การบริหารแบบมีส่วนร่วม. เอกสารการสอนชุดวิชาทฤษฎีและแนวปฏิบัติทางการบริหารการศึกษา.นนทบุรี, 2538.
- นงนภัศ คัวร์ณูญู เทียงกมล. การวิจัยเชิงบูรณาการแบบองค์รวม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.
- นริวรรรณ พรหมชุบ และคณะ. การมีส่วนร่วมของกรรมการศึกษาประจำโรงเรียนในโครงการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขต ยากจนจังหวัดขอนแก่น. ผลการวิจัยของมหาวิทยาลัยคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2542.
- นิคม สุวรรณทา. ความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2542.
- นรินทร์ จงวุฒิเวศย์. กลวิธี แนวทางวิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : โสภณการพิมพ์, 2527.
- บุญชม ศรีสะอาด. การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 5. กอฬสินธุ์ : ประสานการพิมพ์, 2553
- บุญช่วย บุรณะกิติ. การพัฒนาการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนบ้านสะอาดนาดี อำเภอสลภูมิ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2549.
- ปกรณ ปรียากรณ์. ทฤษฎีแนวคิดและกลยุทธ์ที่เกี่ยวกับการศึกษา. กรุงเทพฯ : คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2520
- ประถมชัย เอี่ยมสะอาด. การพัฒนาการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โรงเรียนบ้านกอก อำเภอบางบาล จังหวัดร้อยเอ็ด. การศึกษาค้นคว้าอิสระ กศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2550.
- ประวิต เอราวรรณ์. การวิจัยปฏิบัติการเรียนรู้ของครูและการสร้างพลังร่วมในโรงเรียน. กรุงเทพฯ : ดอกหญ้าวิชาการ, 2545.
- ประวิทย์ พุฒิตรานนท์. ปัจจัยการบริหารกับการเข้ามามีส่วนร่วมทางธุรกิจของสมาชิกสหกรณ์การเกษตร. วิทยานิพนธ์ ร.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530.
- ประวีระนันท์ ขามธาดุ. การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาโรงเรียนบ้านดงพอก อำเภอมือง จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2542
- พนิจดา วีระชาติ. การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน. กรุงเทพฯ : โอเอสพริ้นติ้ง เฮ้าส์, 2542.

- พิเชษฐ์ สุทธิรัตน์. ความต้องการในการพัฒนาโรงเรียนประถมศึกษาตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2542
- พลศักดิ์ หลักรัตน์. การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา โรงเรียนบ้านข้าวแคน อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี. การศึกษาค้นคว้าอิสระ กศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2549.
- เมตต์ เมตต์การุณจิต. การมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนของคณะกรรมการโรงเรียนประจำโรงเรียนเทศบาล จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2541.
- ยวัฒน์ วุฒิเมธี. การพัฒนาชุมชนจากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนบางกอกบล็อก, 2534
- รักพงษ์ ดวงเนตร. การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนดำเนินงานอาชีพของนักเรียนโรงเรียนบ้านยางซิ่นก อำเภอน้ำขุ่นใน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต 1. การศึกษาค้นคว้าอิสระ กศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2551.
- รุ่งนภา แซ่ลือ. การศึกษาความต้องการการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขั้นพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอย้ายเหมือง จังหวัดพังงา. งานนิพนธ์ กศ.ม. ชลบุรี : มหาวิทยาลัยบูรพา, 2552
- วิศลินี ศิลตระกุล. การศึกษาตามอัธยาศัยอะไร? ทำไม? และอย่างไร?. 27 เมษายน 2555 <http://education.dusit.ac.th/edu_doc/news/new250110.html> 19 กันยายน 2555.
- วิจิตร ศรีสอ้าน. ลักษณะทั่วไปของการบริหาร. เอกสารการสอนวิชาหลักและกระบวน การบริหาร หน่วยที่ 2. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2523
- วันเพ็ญ วอกกลาง. การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็ก. ปริญญาโท พบ.ม. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2534.
- ศศิธร เชื้อวัฒนากุล. การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการระดมทรัพยากรทางการศึกษา โรงเรียนบ้านกว้างท่าเยี่ยม อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2550.
- ศิริลักษณ์ ศรีวีระนุรัตน์. การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการให้การศึกษาแก่นักเรียนโรงเรียนชุมชนน้ำอ้อม อำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น. การศึกษาค้นคว้าอิสระ กศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552.
- สมยศ นาวิการ. การบริหารแบบมีส่วนร่วม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2525.
- สมศักดิ์ จีเพชร. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 1. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2544.
- สุพิน นาชัยบุรณ์. การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น มาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แก่นักเรียน โรงเรียนฟ้าแดดสูงยางวิทยาการอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์. การศึกษาค้นคว้าอิสระ กศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2550.

- สุภางค์ จันทวานิช. วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 16. กรุงเทพฯ : ด่านสุทธาการพิมพ์, 2551.
- เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์. ประมวลสาระชุดวิชาปัญหาและแนวโน้มเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารการศึกษา หน่วยที่ 7. นนทบุรี : สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2537.
- _____. แนวคิดทฤษฎีและการวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม หน่วยที่ 17. นนทบุรี : สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2545.
- สัมพันธ์ อูปลา. การศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงาน การประถมศึกษาอำเภอชนแดน จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม.ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2544.
- สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. การบริหารโรงเรียนตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2540.
- _____. เอกสารประกอบการสัมมนาผู้แทนข้าราชการครูและคณะกรรมการต่าง ๆ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2541.
- สำนักงานกลุ่มอำนวยการบริหารการศึกษานอกโรงเรียน. บทบาทงานการศึกษานอกโรงเรียน. กรุงเทพฯ : สำนักปลัดกระทรวงสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2551.
- _____. บทบาทอำนาจหน้าที่งานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดอำเภอ/เขต. กรุงเทพฯ : สำนักปลัดกระทรวงสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2551.
- สำราญ กำจัดภัยและคณะ. การพัฒนาระบบติดตามและประเมินผลการพัฒนาครูและบุคลากรอำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร. งานวิจัยคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, 2547.
- สุดตา วงศ์นรา. การพัฒนาความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในการระดมทรัพยากรการศึกษาของโรงเรียนชุมชนบ้านหนองบัวแดง อำเภอหนองบัวแดง เขตพื้นที่การศึกษาชัยภูมิ เขต 1. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2549.
- อังคณา ตุงคะสมิต. “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับการพัฒนาการศึกษา,” วารสารศึกษาศาสตร์. 30(1) : 11-21 ; มกราคม-มีนาคม 2550.
- อนุภาพ ธีรลาภ. การวิเคราะห์สมมติฐานการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบทศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี. สารนิพนธ์ ร.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528.
- อรุณ รักธรรม. พฤติกรรมองค์กรประมวลสาระชุดวิชาทฤษฎีและแนวการปฏิบัติในการบริหารการศึกษา. นนทบุรี : สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2536.
- อำนาจ อนันต์ชัย. การระดมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการศึกษาในการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2527
- Daniel, Sandra Denise. “Examination of the Relationship Between School Board Governance, Community, and Superintendent Types,” Dissertation Abstracts International. 64(60) : 1919-A ; December, 2003.

- DeLaney, Rebecca. "Parent Participation in District-level Curriculum Decision-making : A Year in the Life of a School District," Dissertation Abstracts International. 60(07) : 2349-A ; January, 2000.
- Furjes, Don Michael. "The Relationship Between the Implementation of a Comprehensive School Portfolio and the Degree to Which Administrators and Teachers Perceive the School Functioning as a Professional Learning Community," Dissertation Abstracts International. 64(08) : 2719-A ; February, 2004
- Herrmann, Denise Louise. "Understanding the Formation of Community in a New School : A Study of River Bluff High School," Dissertation Abstracts International. 63(06) : 2111-A ; December, 2002.
- Ostrow, Leslie A. "Parent Participation : Salvadoran and Guatemalan Immigrants' Involvement in Their Children's Schools," Dissertation Abstracts International. 62(12) : 4355 – A ; June, 2002.

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

เพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยโดยใช้ภูมิปัญญา กศน. ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง สังกัด ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอสหพันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า
2. สรุปผล
3. อภิปรายผล
4. ข้อเสนอแนะ

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

เพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามอัธยาศัยโดยภูมิปัญญา ท้องถิ่น กศน.ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง สังกัด ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอสหพันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

สรุปผล

การศึกษาค้นคว้าการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามอัธยาศัย โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องการทอเสื่อกลายชนิดและลายไดโนเสาร์ ผลการศึกษาค้นคว้า สรุปได้ดังนี้ ก่อนที่จะดำเนินการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้เรื่องการทอเสื่อกลายชนิดและลาย ไดโนเสาร์ พบว่า ชุมชน กลุ่มทอเสื่อกลายตำบลโนนน้ำเกลี้ยงยังขาดทักษะในการออกแบบลายที่แตกต่างยัง ยึดติดกับการทอเสื่อในแบบเดิม ทั้งที่มีฝีมือในการทอที่ประณีต สวยงามแต่การใช้สีสันทันและลวดลายไม่เป็นไปตามต้องการของตลาดเพราะใช้สีสันทันมากเกินไปและไม่เกิดความแตกต่างในตัวผลิตภัณฑ์ ไม่เป็น ลักษณะจึงทำให้การขายในราคาถูก และขายลำบาก เพราะบุคลากรขาดความรู้ ขาดทักษะ และขาดโอกาสที่จะไปศึกษาดูงานในแหล่งผลิตผลิตภัณฑ์ที่ประสบความสำเร็จและเป็นไปตามต้องการของตลาด ภายหลังจากที่ได้ดำเนินการพัฒนาโดยใช้กลยุทธ์การประชุมแบบมีส่วนร่วม การศึกษาดูงาน ภูมิปัญญา ท้องถิ่นฝึกปฏิบัติและการประเมินผลดำเนินงานเป็น 2 วงจรรอบ คือวงจรรอบที่ 1การพัฒนาพบว่า ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการเริ่มการพัฒนา มีส่วนร่วมในการวางแผนการพัฒนา มีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนา มีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนาและมีส่วนร่วมในการประเมินผลการพัฒนา และพฤติกรรม ของชุมชนที่แสดงออกถึงการมีส่วนร่วมในการจัดและการพัฒนาการศึกษา มีพฤติกรรมชีวิตว่าชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจพร้อมที่จะพัฒนาในการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย และเกิดความตระหนักในการมีส่วนร่วมสนับสนุนการจัดและการพัฒนาคุณภาพสินค้าของชุมชน ความเข้าใจสามารถเกิดความคิดสร้างสรรค์ต่อยอดและพัฒนาผลิตภัณฑ์เสื่อกลายของตำบลโนนน้ำเกลี้ยงเพื่อความแตกต่าง เป็นเอกลักษณ์ และมีสีสันทันสวยงามตามความต้องการของตลาดแต่ยังมีปัญหาอยู่บ้าง คือ ผู้เข้าร่วมศึกษายังไม่มีการใช้สีสันทันและการจัด

วางองค์ประกอบของลายยังไม่สวยงาม เพราะยังยึดติดกับแบบเดิมที่เคยทอ อีกทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นขาดทักษะในการถ่ายทอดความรู้เพราะภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่มีความรู้พื้นฐานในการจัดการเรียนรู้มาก่อน จึงได้ดำเนินการพัฒนาต่อในวงรอบที่ 2 โดยใช้กลยุทธ์การประชุมแบบมีส่วนร่วม และให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีการเตรียมตัวก่อนสอนผลการพัฒนาปรากฏว่าก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกิดความพึงพอใจ ภาคภูมิใจที่ได้แสดงภูมิปัญญา ภูมิความรู้ ความสามารถของตนเองในการถ่ายทอดความรู้แต่ละอย่างให้แก่ผู้เข้าร่วมศึกษา ทุกคนมีความกระตือรือร้น มีความมุ่งมั่นความรับผิดชอบต่อน้ำที่ในขณะที่สอนเป็นอย่างดี กลุ่มผู้ร่วมศึกษาเกิดทักษะในการปฏิบัติมากขึ้น และสามารถพัฒนาแปรรูป และออกแบบบรรจุภัณฑ์ผลิตภัณฑ์ได้สวยงามการพัฒนาการมีส่วนร่วมในชุมชนในการจัดการศึกษาตามอัยการทอเสื้ออกในครั้งนี้ผู้ร่วมศึกษาพัฒนาผลิตภัณฑ์เสื้ออกของตำบลโนนน้ำเกลี้ยงมีความเป็นเอกลักษณ์ สวยงามสามารถเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ได้ แต่ที่ยังมีปัญหาอยู่บ้างคือ การใช้สีสันทน

อภิปรายผล

จากการวิเคราะห์ผลพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาตามอัยการทอโดยใช้ภูมิปัญญา กศน.ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง สังกัด ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ สหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยใช้กิจกรรม การประชุมแบบมีส่วนร่วม การศึกษาดูงาน การฝึกปฏิบัติโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการประเมินผล เมื่อครบ 2 วงรอบแล้ว ทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้รับการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาของท้องถิ่น เกิดความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่น และภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนเพื่อสร้างความเป็นเอกลักษณ์ และประสบความสำเร็จอย่างยิ่ง ส่งผลชุมชนเกิดความภาคภูมิใจใน อาชีพและเพิ่มมูลค่ากับผลิตภัณฑ์เสื้ออกของชุมชน เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนกับสถานศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาประณชัย เอี่ยมสะอาด (2550 : 135-139) พบว่าการพัฒนาการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาเชื่อมโยงเข้ากับการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้งานอาชีพและเทคโนโลยีและมีการประชุมเชิงปฏิบัติการการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการทอผ้าขาวม้า จนได้หลักสูตรท้องถิ่นที่จะนำมาใช้ในการนำหลักสูตรท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การสอนในครั้งนี้ได้รับความสนใจจากนักเรียน ครูตลอดทั้งชุมชน ผลผลิตที่ได้จากการจัดกิจกรรมนำมาซึ่งความภูมิใจแก่ชุมชน วิทยากรผู้รู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้กำลังใจในการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาต่อไป สอดคล้องกับรักพงษ์ ดวงเนตร (2551 : 106-109) พบว่าการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนด้านงานอาชีพของนักเรียนการศึกษาโดยใช้กลยุทธ์การประชุมแบบมีส่วนร่วม การศึกษาดูงาน ฝึกปฏิบัติและการนิเทศโดยจัดการเรียนรู้ด้านงานอาชีพทั้ง 6 งาน คือ การเลี้ยงหมูหลุม การเลี้ยงปลาตกในบ่อซีเมนต์ การทำปุ๋ยโบกาฉิด้วยจุลินทรีย์ที่มีประสิทธิภาพ การทำนาปลอดสารพิษ การทำขนมไทยการตัดผมนักเรียนชายชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการริเริ่มการพัฒนา การวางแผนการพัฒนา การดำเนินการพัฒนา การรับผลประโยชน์จากการพัฒนาและการประเมินผลการพัฒนา และพฤติกรรมของชุมชนที่แสดงออกถึงการมีส่วนร่วมในการจัดการและการพัฒนาการศึกษา มีพฤติกรรมชีวิตว่าชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจเรื่องบทบาทหน้าที่ในการจัดการศึกษา และเกิดความตระหนักในการมีส่วนร่วมสนับสนุนการจัดและการพัฒนาการศึกษา ชุมชนให้ความร่วมมือดีขึ้น บุคลากรครูและนักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจสามารถจัดการเรียนรู้ด้านงานเกษตรกรรมเป็นอย่างดีสอดคล้องกับผลการศึกษาศิธร เชื้อวัฒนากุล (2550 : 69 - 70) พบว่าการ

พัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการระดมทรัพยากรทางการศึกษา โดยใช้กลยุทธ์การประชาสัมพันธ์ การประชุมแบบมีส่วนร่วม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการนิเทศ จนทำให้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้นำชุมชน ผู้ปกครององค์การบริหารส่วนตำบล ชุมชน องค์กรอื่นที่เกี่ยวข้อง มีความกระตือรือร้น สนใจให้ความร่วมมือในการพัฒนาโรงเรียนและมีความพร้อมที่จะร่วมกิจกรรมอื่น ๆ ของโรงเรียนอีกหากโรงเรียนขอความร่วมมือ การสำรวจและจัดทำทำเนียบภูมิปัญญาท้องถิ่น มีเป้าหมายเพื่อจัดทำทำเนียบข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นในสาขาความรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในหมู่บ้าน เพื่อให้ภูมิปัญญาเหล่านั้นมาร่วมจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในวิชางานอาชีพ เป็นการช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนครู สามารถดำเนินการสำรวจและจัดทำข้อมูลในทำเนียบได้ 5 สาขา คือ การทำลูกชิ้นเนื้อปลอดสาร การจัดดอกไม้ และร้อยพวงมาลัย การปลูกหญ้าเพื่อเลี้ยงสัตว์ การทำดอกไม้ผ้า การเพาะเห็ดนางฟ้าในถุงพลาสติก ปัญหาของการปฏิบัติกิจกรรมพัฒนานี้ คือ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและผู้มีความรู้ในหมู่บ้านต่างมีภาระงานอาชีพที่ต้องทำให้แล้วเสร็จจึงไม่มีเวลามาพอที่จะดำเนินการได้อย่างเต็มที่ และผู้มีความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตพื้นที่บริการของโรงเรียนยังมีอีกมากแต่ไม่ได้รับการยินยอมเพราะไม่มีความมั่นใจในตนเองว่าจะสามารถถ่ายทอดและเป็นประโยชน์ได้ กิจกรรมผ้าป่าเพื่อการศึกษาและกิจกรรมมวยการกุศล มีเป้าหมายเพื่อระดมทรัพยากรทั้งที่เป็นกำลังคน เงิน วัสดุ สื่อ อุปกรณ์หรือเทคโนโลยีการเตรียมการก่อนวันที่ดำเนินการทอดผ้าป่าและจัดมวยการกุศลเป็นไปด้วยดีสอดคล้องกับผลการศึกษาของของศิริลักษณ์ ศรีวีระนุรัต (2552 : บทคัดย่อ) พบว่าการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการให้การศึกษาแก่นักเรียนโดยใช้กลยุทธ์กระบวนการมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ โดยการประชุมระดมสมอง การประชุมปฏิบัติการ และการนิเทศ ติดตาม และประเมินผล ทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และเกิดความรู้ ความเข้าใจ เกิดทักษะ ในการดำเนินกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อโรงเรียน เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการดำเนินงาน ให้การพัฒนาความร่วมมือกับชุมชนในการให้การศึกษาแก่นักเรียนอย่างแท้จริงและต่อเนื่อง ในการจัดการเรียนรู้ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอื่น ๆ สอดคล้องกับผลการศึกษาของสุดตา วงศ์นรา (2549 : 120 - 121) พบว่าการพัฒนาความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โดยใช้กลยุทธ์ในการพัฒนา คือ การศึกษาดูงาน การประชุมเชิงปฏิบัติการ ทำให้ผู้ร่วมศึกษามีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องการทำแผนพัฒนาสถานศึกษา การจัดทำสาระหลักสูตรในระดับสถานศึกษา กิจกรรมที่ใช้คือ กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ กิจกรรมศึกษาดูงาน โรงเรียนที่ประสบความสำเร็จในการจัดการศึกษา กิจกรรมการวางแผนร่วมกัน จากการดำเนินกิจกรรมดังกล่าวสามารถพัฒนาผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าในการสร้างความร่วมมือตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานได้ในระดับที่น่าพอใจ และสอดคล้องกับผลการศึกษาของและสอดคล้องกับผลการศึกษาของ สุพิน นาชัยบุรณ์ (2550 : 80-84) พบว่าการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น มาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แก่นักเรียน โดยใช้กลยุทธ์การพัฒนา คือ การประชาสัมพันธ์ การประชุมแบบมีส่วนร่วมภูมิปัญญาท้องถิ่นและการนิเทศ โดยมีกิจกรรม การประชาสัมพันธ์ การประชาสัมพันธ์จึงมีบทบาททำให้ชุมชนทราบข่าวสารความเป็นมาและทราบแนวทางการร่วมมือกันระหว่างโรงเรียนและชุมชน และการฝึกงานอาชีพ ไปกลาง กิจกรรมร้อยมาลัย กิจกรรมนวดแผนไทย ทำให้นักเรียนมีความรู้สึกรักในภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่นเกิดความภูมิใจในอาชีพของตนเอง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้

1.1 การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ตามอัยาศัยควรให้ชุมชนได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมให้มากขึ้น โดยไม่จำกัดเฉพาะงานเรื่องของการทอเสือกกทั้งนี้หากไม่มีข้อจำกัดด้านค่าใช้จ่ายหรืองบประมาณ

1.2 ควรมีการดำเนินการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้การจัดการศึกษาตามอัยาศัยอย่างจริงจังและต่อเนื่อง โดยเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและชุมชนได้มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการดำเนินงานอย่างเต็มที่ เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพ

1.3 ประชาชนชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนที่มีอยู่ ควรเปิดโอกาสให้เป็นวิทยากรถ่ายทอดภูมิปัญญาวิชาความรู้ นั้น ๆ ให้แก่ลูกหลานคนรุ่นใหม่ ก่อนที่ภูมิปัญญาและตัวบุคคลนั้นจะสูญหายตามกาลเวลา

1.4 การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัยาศัยควรสร้างศรัทธาต่อชุมชนเพื่อคงสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชน

1.5 ควรให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้งานอาชีพอย่างอื่นที่ตนเองสนใจ

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาค้นคว้าครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาค้นคว้าหลักสูตรท้องถิ่น ในด้านการทำงานอาชีพโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.2 ควรให้ครู และบุคลากรมีการศึกษาค้นคว้าการพัฒนาการจัดทำแผนการเรียนรู้แบบโครงการในด้านการงานด้านอาชีพและงานตามอัยาศัยอื่น ๆ

2.3 ควรศึกษาปัญหาการดำเนินงานการจัดการเรียนรู้ด้านงานอาชีพและงานอื่น ๆ โดยใช้หลักการศึกษาค้นคว้ารูปแบบการวิจัยปฏิบัติการ (Action Research)

บทที่ 4

ผลการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาครั้งนี้ มีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาตาม อัยยาศัยโดยใช้ภูมิปัญญา กศน. ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง สังกัด ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม อัยยาศัย อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์โดยอาศัยหลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ผู้ศึกษานำเสนอการดำเนินการศึกษาตามลำดับ ดังนี้

1. การดำเนินการพัฒนาในวงรอบที่ 1
2. การสะท้อนผลการพัฒนาในวงรอบที่ 1
3. การดำเนินการพัฒนาในวงรอบที่ 2
4. การสะท้อนผลการพัฒนาในวงรอบที่ 2
5. สรุปผลการพัฒนาทั้ง 2 วงรอบ

การดำเนินการพัฒนาในวงรอบที่ 1

หลังจากการศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหา จึงได้ดำเนินการประชุมกำหนดแนวทางการ ดำเนินงานและกำหนดกลยุทธ์ เพื่อพิจารณาหาแนวทางการปฏิบัติงานและกำหนดกิจกรรมที่เหมาะสม และสอดคล้องกับสภาพของชุมชน ผลจากการประชุมผู้ร่วมศึกษาได้สรุปแนวทางและรูปแบบในการ พัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการให้การศึกษาตามอัยยาศัย คือ 1) การประชุมแบบมีส่วนร่วม 2) การศึกษาดูงาน 3) การฝึกปฏิบัติ 4) การประเมินผล โดยทำการประชุมแบบมีส่วนร่วม 1 วัน ระหว่างวันที่ 6 ธันวาคม 2555 การประชุมครั้งนี้ผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าได้ร่วมกันวางแผนในการจัดการ ประชุม โดยผู้ศึกษาค้นคว้า ได้เชิญผู้บริหารสถานศึกษาให้ความรู้เรื่องการจัดการศึกษาตามอัยยาศัย รวมทั้งชี้แจงเรื่องการให้ความร่วมมือของชุมชนในการจัดการศึกษาในท้องถิ่น การประชุมเริ่มเวลา 09.00 น. โดยนายปณณรัตน์ ศรีทาพุด ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม อัยยาศัย อำเภอสหัสขันธ์ได้ชี้แจงการดำเนินการประชุมแบบมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตามอัยยาศัย สภาพชุมชนตำบลโนนน้ำเกลี้ยงมีอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลักหลังจากฤดูเก็บเกี่ยวจากการทำนา เกษตรกรบางส่วนก็จะนำต้นกกที่ปลูกเองในพื้นที่รอบบ้านเรือน และตามไร่นา มาทอเป็นเสื่อ เพื่อใช้งาน และเพื่อขายเป็นรายได้เสริมนอกเหนือจากการเกษตร เพื่อสร้างความเป็นเอกลักษณ์และเพิ่มมูลค่า ให้กับสินค้า กศน. ตำบลโนนน้ำเกลี้ยงเห็นว่าการทอเสื่ออก สามารถที่เป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชนได้ แต่ปัญหา อยู่ที่ผู้ที่ทอเสื่ออกขาดความรู้ด้านความคิดสร้างสรรค์การเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าและผลิตภัณฑ์ จึงเรียนเชิญ อาสาสมัคร กศน.ตำบลโนนน้ำเกลี้ยงมาร่วมประชุมได้มีการปรึกษาหารือโดยให้ทุกคนระดมความคิดเห็น และแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่และมีอิสระ โดยได้ร่วมกันศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและอุปสรรคการ ดำเนินงานความสัมพันธ์การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัด กิจกรรมการเรียนรู้แก่การศึกษาตามอัยยาศัย ของ กศน.ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัด กาฬสินธุ์และร่วมกันวิเคราะห์ประเด็นปัญหาและอุปสรรควิเคราะห์ความต้องการและหาทางเลือก กำหนด กรอบงานในการพัฒนาการดำเนินงานในการพัฒนาการศึกษา กำหนดผู้รับผิดชอบ กำหนดกิจกรรม

แผนการปฏิบัติ สร้างแนวทางการพัฒนาดำเนินงาน ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ประกอบด้วยขั้นการสร้างความรู้ (P) ขั้นการตัดสินใจอะไรเป็นปัญหา (A) และขั้นการสร้างแนวทางการปฏิบัติ (R) และได้ร่วมกันพัฒนาตามกลยุทธ์และกิจกรรมที่กำหนดผลการดำเนินงานตามกลยุทธ์การประชุมแบบมีส่วนร่วม กลุ่มผู้ร่วมศึกษาได้ให้ความร่วมมือในการเข้าประชุมเป็นอย่างดี เป็นไปในลักษณะบวก ทุกคนได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็นของตนเองได้อย่างเต็มที่ ร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้สิ่งที่ทุกคนมุ่งหวังที่จะให้เกิดการพัฒนา ได้มีการกำหนดกรอบและแนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามอัธยาศัย กศน.ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง อีกทั้งได้มีการสรุปรายละเอียดของแต่ละกิจกรรมเพื่อให้ง่ายต่อการปฏิบัติและการประเมินผล โดยมีข้อมูลการแสดงความคิดเห็นดังต่อไปนี้ให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น โดยเฉพาะการศึกษาตามอัธยาศัยของท้องถิ่นเรื่องการทอเสื่ออก เมื่อเข้าร่วมประชุมแบบมีส่วนร่วมได้ให้คณะผู้เข้าร่วมประชุมได้แสดงความคิดเห็นได้ตามความเหมาะสม ซึ่งมีผู้เสนอแนวความคิดหลาย ๆ สิ่ง ผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าและอาสาสมัคร กศน.ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง มีความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของการให้ความร่วมมือกับโรงเรียนในการจัดการศึกษางานอาชีพท้องถิ่นโดย อาสาสมัคร กศน. ตำบลโนนน้ำเกลี้ยงเข้าร่วมประชุมได้มีส่วนร่วมในการเสนอแนะแนวคิด ดังตัวอย่างผลการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...เพื่อให้ชุมชนมีความรู้ในการทอเสื่ออก ให้คณะครูกลุ่มทอเสื่ออกไปดูงานอาชีพที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นทำแล้วประสบผลสำเร็จ...”

(อาสาสมัคร กศน. ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง. 6 ธันวาคม 55 : สัมภาษณ์)

“...อยากให้มีการจัดกิจกรรมการทอและแปรรูปเสื่ออก ที่เพิ่มมูลค่าแตกต่าง และเพื่อสร้างความเป็นเอกลักษณ์ให้ชุมชน เช่น ลายซิด และออกแบบซิดเป็นลายต่าง ๆ...”

(อาสาสมัคร กศน. ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง. 6 ธันวาคม 55 : สัมภาษณ์)

“...เมื่อต้องการสอนงานอาชีพท้องถิ่น ควรเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความชำนาญมีความคิดสร้างสรรค์ ทอลายได้หลายลาย มาสอน...”

(อาสาสมัคร กศน. ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง. 6 ธันวาคม 55 : สัมภาษณ์)

“...ในด้านการใช้สีของกก ที่นำมาทอ ผู้ทอใช้สีที่ไม่เป็นที่ต้องการของตลาดจึงทำให้การขายเสื่ออกลำบาก...”

(อาสาสมัคร กศน. ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง. 6 ธันวาคม 55 : สัมภาษณ์)

“...การประชุมครั้งนี้ดิฉันได้ทราบแนวคิดของหลาย ๆ คนที่จะมีส่วนร่วมในการผลักดันการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แก่ผู้ร่วมกิจกรรม ดิฉันอยากให้มีการวางแผนและทำงานอย่างต่อเนื่องให้เห็นชัดเจน...”

(ผู้ร่วมศึกษาค้นคว้า. 6 ธันวาคม 55 : สัมภาษณ์)

“...การประชุมครั้งนี้ผมชอบที่ทุกคนมีความคิดเห็นกันอย่างเต็มที่ว่าเราจะเดินหน้าในเรื่องนี้อย่างไร โดยเฉพาะการนำเสนอของผู้ร่วมศึกษาท่านอื่น ๆ ที่ต้องการนำความรู้หรือภูมิปัญญาของชุมชนเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการให้การศึกษาแก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรม...”

(ผู้ร่วมศึกษาค้นคว้า. 6 ธันวาคม 55 : สัมภาษณ์)

“...กรอบและแนวทางปฏิบัติที่ได้จากการประชุมในครั้งนี้ผมถือว่าน่าพอใจอย่างมาก เพราะมีขั้นตอนดำเนินงานและรายละเอียดที่ชัดเจน ถ้าเราดำเนินตามแผนที่ได้วางไว้งานก็น่าจะบรรลุเป้าหมาย...”

(ผู้ร่วมศึกษาค้นคว้า. 6 ธันวาคม 55 : สัมภาษณ์)

ในภาคบ่าย ผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าและผู้ร่วมประชุม ได้ทำการคัดเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ประสบความสำเร็จในงานอาชีพท้องถิ่น มีความรู้ความสามารถ และมีความพร้อมที่จะอุทิศเวลาในการสอนงานอาชีพแก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ที่ประชุมตกลงเลือก นางนงคราญ สุ่มมาตร ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องการทอเสื่อกลายชนิดของตำบลโนนน้ำเกลี้ยง

จากการสังเกต ผู้ร่วมศึกษาค้นคว้า และผู้เข้าร่วมประชุม พบว่าผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าและผู้เข้าร่วมประชุม มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ร่วมกันวางแผนในการดำเนินงานร่วมกันเสนอรายชื่อภูมิปัญญาท้องถิ่น จนสำเร็จและร่วมกันวางแผนประเมินผลการดำเนินงาน

สรุปผลการดำเนินงาน ผู้ร่วมศึกษาที่เข้าร่วมประชุม มีการระดมความคิดสร้างสรรค์โดยวิเคราะห์จากการสังเกต และสัมภาษณ์ สรุปได้ดังนี้ทุกคนมีความตระหนักและมีความรู้ ความเข้าใจ ในการพัฒนาการดำเนินงาน คือการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง โดยการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสอนการทอเสื่อ กก ลายชนิด โดยให้มีการศึกษาดูงานในแหล่งเรียนเรียนรู้ที่ประสบความสำเร็จเพื่อเป็นการสร้างวิสัยทัศน์แก่กลุ่มผู้ร่วมศึกษาค้นคว้า ให้มีเจตคติที่ดีต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง เพื่อความเป็นเอกลักษณ์ และความแตกต่างสร้างมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์เสื่อกก

1. การดำเนินกิจกรรมการศึกษาดูงาน กลุ่มผู้ศึกษาค้นคว้าได้ร่วมกันวางแผนการดำเนินงาน โดยใช้กิจกรรม ดังนี้

1.1 การไปศึกษาดูงานเพื่อเป็นการสร้างวิสัยทัศน์แก่ กลุ่มผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าภูมิปัญญาท้องถิ่น และผู้เข้ากิจกรรม ให้มีเจตคติที่ดีต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้กิจกรรมตามอัธยาศัย กศน.ตำบลโนนน้ำเกลี้ยงก่อนที่จะเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น และเพื่อนำไปปรับปรุงพัฒนาการวางแผนในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรม กลุ่มผู้ร่วมศึกษาและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลได้ไปศึกษาดูงาน กลุ่มทอเสื่อกกที่ประสบผลสำเร็จ บ้านแพง ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ในวันที่ 14 ธันวาคม 2555 ตามขั้นตอนดังนี้ คือ

1.1.1 เตรียมเอกสาร อุปกรณ์ที่จะใช้ในการศึกษาดูงาน

1.1.2 ประสานงานกับเจ้าของสถานที่ ที่จะไปศึกษาดูงานไว้ล่วงหน้าเพื่อขอความอนุเคราะห์และศึกษาดูงาน

1.1.3 เจ้าของสถานที่นำเสนอและนำเยี่ยมชมกิจการ

1.1.4 ประเมินผลโดยสัมภาษณ์กลุ่มผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าและกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

ผลการดำเนินกิจกรรมการการศึกษาดูงานสถานที่ประสบความสำเร็จ เสื่อกก บ้านแพงจากการดำเนินการดังกล่าวพบว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นและผู้เข้าร่วมศึกษาค้นคว้าได้แสดงความ คิดเห็นเชิงสร้างสรรค์วางแผนการดำเนินงาน มีความกระตือรือร้นในการปฏิบัติงานตั้งใจหาความรู้ และ ร่วมวางแผนเพื่อนำมาปรับปรุงการปฏิบัติงาน เพื่อถ่ายทอดมีความรู้ ความเข้าใจ ได้รับประสบการณ์ตรง ในการศึกษาดูงานในครั้งนี้ ดังตัวอย่างผลการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...รู้สึกดีใจและภูมิใจมากที่ได้มาศึกษาดูงานในครั้งนี้ทำให้ได้เห็นผลิตภัณฑ์ที่ทันสมัย เหมาะสมกับความต้องการของตลาดจะนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้ในครั้งนี้ไปถ่ายทอดให้กับผู้ร่วม กิจกรรมทุกคนอย่างเต็มความสามารถเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนของเรา...”

(ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง. 14 ธันวาคม 55 : สัมภาษณ์)

“...การที่ได้มาศึกษาดูงานที่ประสบความสำเร็จแล้วทำให้เรามองเห็นว่าเราควรพัฒนาไป ในทิศทางใดสินค้าของตำบลเราจะขายได้เป็นที่ต้องการของตลาด...”

(ผู้ร่วมศึกษาค้นคว้า. 14 ธันวาคม 55 : สัมภาษณ์)

“...ได้เห็นผลิตภัณฑ์มีความสวยงามมีลวดลายที่แปลกใหม่ ทำให้ผู้บริโภคมีตัวเลือกที่ หลากหลายเหมาะกับการนำไปปรับใช้และพัฒนาให้กับสินค้าของชุมชนของเรา...”

(ผู้ร่วมศึกษาค้นคว้า. 14 ธันวาคม 55 : สัมภาษณ์)

“...ได้เห็นผลิตภัณฑ์ที่มีสีสันสวยงาม กลมกลืน ควรนำไปใช้กับผลิตภัณฑ์ของชุมชนเรา เพราะผลิตภัณฑ์ของชุมชนเรายังมีการใช้สีสันทึบไม่กลมกลืน ดูลายตาทั้งที่มีมือในการทอประณีต ดงงาม...”

(ผู้ร่วมศึกษาค้นคว้า. 14 ธันวาคม 55 : สัมภาษณ์)

“...การที่ได้มาศึกษาดูงานครั้งนี้ทำให้ได้ทราบแนวความต้องการของตลาดคือต้องสร้าง จุดเด่น เพื่อเป็นจุดขายให้กับผลิตภัณฑ์ของชุมชนเรา...”

(ผู้ร่วมศึกษาค้นคว้า. 14 ธันวาคม 55 : สัมภาษณ์)

จากการสังเกตสถานที่ ที่มาศึกษาดูงานมีความเหมาะสม ผู้เข้าร่วมศึกษาค้นคว้า และภูมิ ปัญญาท้องถิ่นร่วมซักถามวิธีการพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างสนใจ และกระตือรือร้นแต่ละคนได้แนวคิดมา พัฒนาผลิตภัณฑ์ของตนเองในแบบที่หลากหลายเกิดความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของ ตนเอง

2. จากการศึกษาดูงานจากสถานที่จริงที่ประสบความสำเร็จในการทอเสื่อกกบ้านแพง ภูมิปัญญาท้องถิ่นและผู้เข้าร่วมศึกษาค้นคว้าและผู้ศึกษาค้นคว้าได้ประชุมปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ในวันที่ 15 ธันวาคม 2556 เวลา 09.30 น. ถึง 12.00 น. ที่ กศน. ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง หมู่ที่ 1 ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้ให้ผู้เข้าประชุมได้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ในการคิดการพัฒนาการทอเสื่อกกซึ่งมีการเสนอแนวความคิดหลากหลายรูปแบบ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ อย่างกว้างขวางและเกิดความเข้าใจตรงกันและร่วมกันจัดทำเสื่อกกลายไดโนเสาร์และลายขีด เพื่อ

พัฒนาผลิตภัณฑ์ของตำบลโนนน้ำเกลี้ยงให้มีความเป็นเอกลักษณ์ เพิ่มมูลค่าและความแตกต่างให้กับสินค้า ดังตัวอย่างผลการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...อำเภอสหพันธ์เป็นอำเภอที่มีสัญลักษณ์เป็นไดโนเสาร์เราควรทอเสื้ออกกลายไดโนเสาร์เพื่อใช้เป็นของฝาก และของที่ระลึก...”

(ผู้เข้าร่วมศึกษาค้นคว้า. 15 ธันวาคม 2556 : สัมภาษณ์)

“...นอกจากเสื้ออกกลายไดโนเสาร์แล้วลายเราควรทำลายขีดด้วยเพื่อเพิ่มทางเลือกที่หลากหลายให้กับลูกค้า...”

(ภูมิปัญญาท้องถิ่น. 15 ธันวาคม 2556 : สัมภาษณ์)

“...จากการไปศึกษาดูงานเห็นว่าสีสนในการใช้กับผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่เป็นสีน้ำตาล สีที่ใกล้เคียงกับธรรมชาติซึ่งใช้สีน้อยลงจากที่เคยทำ จะทำให้เราลดต้นทุนในการผลิตได้...”

(ผู้เข้าร่วมศึกษาค้นคว้า. 15 ธันวาคม 2556: สัมภาษณ์)

“...ผลิตภัณฑ์ของเราไม่มีความแตกต่างทำให้ขายได้ราคาต่ำถ้าเพิ่มลวดลายเข้ามาจะเป็นการเพิ่มมูลค่าได้มากขึ้น...”

(ผู้เข้าร่วมศึกษาค้นคว้า. 15 ธันวาคม 2556: สัมภาษณ์)

สรุปผลการประชุมแบบมีส่วนร่วมพบว่าเพื่อการพัฒนาคุณภาพสินค้าในที่ประชุมได้ให้ผู้เข้าร่วมประชุมแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ที่ประชุมมีความคิดเห็นไปในทางเดียวกันคือการทอเสื้ออกกลายไดโนเสาร์และเสื้ออกกลายขีดเพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้าและความเป็นเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์เสื้ออกสร้างความแตกต่างให้กับผลิตภัณฑ์

3. การฝึกปฏิบัติ การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยเริ่มต้นตั้งแต่ 19 ธันวาคม 2555 ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากประชุมแบบมีส่วนร่วมและการศึกษาดูงานที่ได้มีการกำหนดกรอบและแนวทางในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้

3.1 ภูมิปัญญาท้องถิ่น คณะครู กศน.ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง อาสาสมัครตำบลโนนน้ำเกลี้ยง ประชุมปรึกษาหารือกันวางแผนเตรียมการสอน

3.2 เตรียมจัดหาวัสดุอุปกรณ์ ที่จะใช้ในการปฏิบัติ

3.3 เตรียมสถานที่ที่จะใช้ในการปฏิบัติกิจกรรม

3.4 ภูมิปัญญาท้องถิ่นถ่ายทอดความรู้ให้กับกลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อเรียนรู้ลายขีดและลายไดโนเสาร์ ตามสถานที่ที่จัดเตรียมไว้ที่ กศน.ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง หมู่ 1 ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง อำเภอสหพันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

3.5 กำหนดวันที่ 19 ธันวาคม 2555 ถึงวันที่ 26 ธันวาคม 2555 เวลา 09.00 น. – 12.00 น. เป็นเวลา 7 วัน ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเริ่มฝึกอบรม

3.6 วันที่วันที่ 27 ธันวาคม 2555 ถึงวันที่ 12 มกราคม 2556 ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมไปทอเสื้ออกของตนเองตามอัธยาศัย

ผลการดำเนินกิจกรรมการทอเสื้ออก จากการดำเนินการดังกล่าวพบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้แสดงความคิดเห็นวางแผนการดำเนินงาน มีความกระตือรือร้นในการปฏิบัติงานตั้งใจทำงานเต็มตามศักยภาพของตนเอง และร่วมประเมินผลการทำงานเพื่อนำมาปรับปรุงการปฏิบัติงาน ผู้ร่วมกิจกรรมมีความรู้ ความเข้าใจ ได้รับประสบการณ์ตรง ได้ปฏิบัติจริง สามารถทอเสื้ออก ลาย ขิด และลาย ไตโนเสาร์ เพื่อความเป็นเอกลักษณ์ของสินค้าได้ ดังตัวอย่างผลการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...ยินดีมาก พอใจมากที่จะได้มีโอกาสสมารถถ่ายทอดความรู้แก่กลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรม ส่วนใหญ่ผู้ที่เข้ามาสอนจะเป็นคนนอกพื้นที่หรือนักวิชาการของทางราชการเท่านั้น...”

(ภูมิปัญญาท้องถิ่น. 19 ธันวาคม 2555 : สัมภาษณ์)

“...รู้สึกดีใจและเป็นเกียรติอย่างยิ่งที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมครั้งนี้ที่ทาง กศน.มองเห็นความสามารถของคนในพื้นที่ของตนเอง...”

(กลุ่มร่วมผู้ศึกษาค้น. 19 ธันวาคม 2555 : สัมภาษณ์)

“...การร่วมกิจกรรมในครั้งนี้ทำให้รู้จักลวดลายในการทอใหม่ๆเพื่อสร้างความเป็นเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ของชุมชนเพราะไตโนเสาร์เป็นเอกลักษณ์ของอำเภอสหัสขันธ์อยู่แล้ว...”

(ผู้ร่วมกิจกรรม. 19 ธันวาคม 2555 : สัมภาษณ์)

“...การทอลาย ขิด และลายไตโนเสาร์เป็นการเพิ่มมูลค่ามากกว่าทอเสื้อลายธรรมดาสามารถสร้างรายได้ให้กับครอบครัวได้...”

(ผู้ร่วมกิจกรรม. 19 ธันวาคม 2555 : สัมภาษณ์)

“...การทอเสื้ออก ลายขิด และลายไตโนเสาร์ ถึงแม้จะให้เวลานานกว่าการทอเสื้อธรรมดา แต่เมื่อเปรียบเทียบกับเสื้อลายธรรมดาแล้วทำให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้น...”

(ผู้ร่วมกิจกรรม. 19 ธันวาคม 2555 : สัมภาษณ์)

“...ดิฉันชอบทอเสื้อหลังจากว่างจากการเก็บเกี่ยวสินค้าเกษตรแล้วก็จะเริ่มทอเสื้อเป็นงานอดิเรกมีคนมาขอซื้อบ้างแต่เนื่องจากเป็นลายเสื้อธรรมดาจึงขายได้ในราคาที่ต่ำแต่เมื่อมาเรียนทอเสื้อลาย ขิด และลายไตโนเสาร์ดิฉันคิดว่าต้องขายได้ในราคาที่สูงขึ้น...”

(ผู้ร่วมกิจกรรม. 6 มกราคม 2556 : สัมภาษณ์)

“...ดิฉันทอเสื้อเป็นอาชีพเสริมอยู่แล้วเมื่อได้มารู้จักวิธีทอลวดลายใหม่ๆทำให้ดิฉันมีความคิดสร้างสรรค์มากขึ้นเสื้ออกของดิฉันมีมูลค่ามากขึ้นจากการทอลายเดิม ๆ...”

(ผู้ร่วมกิจกรรม. 6 มกราคม 2556: สัมภาษณ์)

จากการสังเกตพบว่า สถานที่เหมาะสม ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความสนใจดี มีความสามัคคี ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ผู้เข้าร่วมกิจกรรมแต่ละคนมีทักษะในการทอเสื่ออก และมีความชำนาญเป็น อย่างดีจึงทำให้การถ่ายทอดความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถทำได้รวดเร็ว มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทักษะการทอจึงทำให้บรรยากาศในการฝึกทอเสื่ออก ลายขีดและลายไดโนเสาร์เป็นไปอย่างราบรื่น เพิ่ม ความกระตือรือร้นในขณะที่ฝึกปฏิบัติกิจกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ร่วมกับครูวางแผนจัดการเรียนการ สอนตั้งใจสอน เอาใจใส่ผู้เข้าร่วมโครงการขณะตอบคำถามของผู้เข้าร่วมกิจกรรม สอนครบขั้นตอน จนสามารถปฏิบัติงานได้สำเร็จ

4. การประเมินผล มีเป้าหมายเพื่อดำเนินการติดตามผลความสำเร็จในการจัดกิจกรรม ดำเนินการติดตามโครงการตั้งแต่วันที่ 15 มกราคม 2556 ถึงวันที่ 16 มกราคม 2556 จากการสัมภาษณ์ และแบบสอบถามความพึงพอใจ ผู้เข้าร่วมกิจกรรม พบว่ามีความเข้าใจ ในเรื่องการทอลาย พอใจการ สอนของภูมิปัญญาท้องถิ่นเห็นว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นมีทักษะในการสอน เพราะสามารถพูดให้เข้าใจได้ง่าย เรื่องที่เรียนมีประโยชน์ สามารถนำไปปฏิบัติในการพัฒนาสินค้าของตนเองได้ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถ พัฒนาลายใหม่ ๆ ได้ด้วยตนเอง เกิดทักษะการเรียนรู้ในการทอลายขีด สามารถออกแบบลายเสื่ออกได้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีทักษะในการสอนตั้งใจสอน อธิบายจนผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความเข้าใจและปฏิบัติงาน ได้สำเร็จ เป็นการเพิ่มรายได้ประกอบเป็นอาชีพเสริม ด้านผลิตภัณฑ์เสื่ออกลายขีดและลายไดโนเสาร์ พบว่า การใช้สีของผลิตภัณฑ์ยังไม่สวยงามเท่าที่ควรเนื่องจาก การย้อมสีที่ไม่สม่ำเสมอ การเลือกสีของผู้ ทอบางคนยังยึดติดกับความต้องการของตนเองไม่ปฏิบัติตามความต้องการของตลาดจึงทำให้ผลิตภัณฑ์ เสื่ออกที่ทอออกมามีหลากหลายสี มองไม่เป็นตัวไดโนเสาร์ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมบางคนมีการจัดวาง องค์ประกอบของตัวไดโนเสาร์ และลายขีด ยังไม่สวยงาม มีการทอที่ถี่เกินไปเกิดการเพิ่มต้นทุนด้านเวลา ในการผลิตคือทำให้การทอล่าช้า ต้องใช้เวลาหลายวันและได้ผลิตภัณฑ์ไม่สวยงาม ดังตัวอย่างผลการ สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความตั้งใจในการถ่ายทอดความรู้อย่างเต็มที่...”

(ผู้ศึกษาร่วมค้นคว้า. 15 มกราคม 2556 2550 : สัมภาษณ์)

“...มีการนำความรู้จากการไปศึกษาดูงานมาถ่ายทอดให้กับผู้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างเต็มที่...”

(ผู้ศึกษาร่วมค้นคว้า. 15 มกราคม 2556 : สัมภาษณ์)

“...ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถปรับเปลี่ยนและออกแบบลายได้ด้วยตนเอง...”

(ผู้ศึกษาร่วมค้นคว้า. 15 มกราคม 2556 : สัมภาษณ์)

“...เสื่ออกบางผืนใช้สีสันทันยังไม่สวยงามเท่าที่ควรทำให้ผลิตภัณฑ์ที่ได้ดูลายตา...”

(ผู้ศึกษาร่วมค้นคว้า. 16 มกราคม 2556 : สัมภาษณ์)

“...ผู้เข้าร่วมกิจกรรมบางคนยังวางองค์ประกอบของลายไม่สวยงาม เสียเวลาในการขีด ลายมากเกินไปแต่ผลิตภัณฑ์ที่ได้ไม่สวยงาม...”

(ผู้ศึกษาร่วมค้นคว้า. 16 มกราคม 2556 : สัมภาษณ์)

“...ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถขายเปลือกได้ที่ในราคาสูงขึ้นจากฝืนละ 200-300 บาทเป็นฝืนละ 500-900 บาท...”

(ผู้ศึกษาร่วมค้นคว้า. 16 มกราคม 2556 : สัมภาษณ์)

“...ถ้าเพิ่มบรรจุภัณฑ์ให้กลับผลิตภัณฑ์ด้วยจะเพิ่มมูลค่าสินค้าได้อีก...”

(ผู้ศึกษาร่วมค้นคว้า. 16 มกราคม 2556: สัมภาษณ์)

สรุปผลการดำเนินกิจกรรมการศึกษาตามอัยาศัยได้บรรลุเป้าหมายตามที่ได้ตั้งไว้กล่าวคือ เมื่อประเมินจากแบบสอบถามความพึงพอใจของผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าโดยเฉลี่ยพบว่าอยู่ในระดับมาก (\bar{X}) = 4.52 และเกณฑ์การพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าด้าน สี สัน และรูปแบบยังอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับการสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมค้นคว้า ที่เห็นว่าด้านผลิตภัณฑ์เปลือกกลายชนิดและลายไดโนเสาร์พบว่า การใช้สีของผลิตภัณฑ์ยังไม่สวยงามเท่าที่ควรเนื่องจากการเลือกสีของผู้ทอบางคนยังยึดติดกับความต้องการของตนเองไม่เป็นไปตามความต้องการของตลาดจึงทำให้ผลิตภัณฑ์เปลือกที่ทอออกมา มีหลากหลายสี มองไม่เป็นตัวไดโนเสาร์ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมบางคนมีการจัดวางองค์ประกอบของตัว ไดโนเสาร์ และลายชนิด ยังไม่สวยงาม

การสะท้อนผลการพัฒนาในวงรอบที่ 1

ผลการดำเนินงานปฏิบัติงานตามแผน ในวงรอบที่ 1 โดยการประชุมแบบมีส่วนร่วมผู้ศึกษาค้นคว้าและผู้เข้าร่วมประชุม ดำเนินการประชุม สร้างความเข้าใจในการจัดการศึกษาตามอัยาศัยเรื่องการทอเปลือก กลายชนิด และลายไดโนเสาร์ เพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าและเพิ่มความเป็นเอกลักษณ์ให้กับผลิตภัณฑ์ของตำบลโนนน้ำเกลี้ยง การศึกษาดูงานในแหล่งเรียนรู้ที่ประสบความสำเร็จ การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสอนลดลายการทอ โดยใช้กระบวนการที่มีส่วนร่วมของชุมชน โดยการประชุมแบบมีส่วนร่วมผู้ศึกษาค้นคว้าและผู้เข้าร่วมประชุม ดำเนินการประชุมปรึกษาหารือ ร่วมศึกษาและวิเคราะห์สภาพปัจจุบันปัญหา เพื่อสรุปปัญหาที่พบและสาเหตุของปัญหา และหาแนวทางแก้ไข พบว่า กศน.ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง สังกัดศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาอัยาศัยอำเภอสหพันธ์ได้จัดกิจกรรมการศึกษาตามอัยาศัย คือ การทอเปลือกกลายชนิด และลายไดโนเสาร์เพื่อเพิ่มความเป็นเอกลักษณ์ และเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์เปลือกของตำบลโนนน้ำเกลี้ยง ปัญหาที่พบในการจัดการเรียนรู้ คือ ในด้านผลิตภัณฑ์เปลือกที่ทอออกมา ยังมีการจัดองค์ประกอบการทอลดลายยังไม่สวยงามเท่าที่ควร เปลือกบางฝืน มีลดลายเยอะเกินไปซึ่งไม่สวยงามและเสียเวลาในการขิดลายเป็นเวลาหลายวัน เพิ่มต้นทุนการผลิตด้านเวลามากยิ่งขึ้น อีกทั้งการใช้ของเปลือก บางฝืนยังใช้หลายสีในฝืนเดียวทำให้ไม่สวยงามเพราะการใช้สีตามใจผู้ทอโดยไม่คำนึงถึงความต้องการของตลาดซึ่งต้องการใช้สีธรรมชาติมากที่สุดและเพื่อมูลค่าให้เปลือกมากขึ้นควรออกแบบบรรจุภัณฑ์ให้กับเปลือกด้วย

สรุปว่า ผลิตภัณฑ์เปลือกยังมีปัญหาเกิดขึ้นคือ การจัดวางองค์ประกอบของลายได้ไม่สวยงามเท่าที่ควรสีสันของผลิตภัณฑ์ยังไม่เป็นที่น่าพอใจ ดังนั้น จึงควรเชิญภูมิปัญญาท้องถิ่น มาสอนเพื่อเพิ่มความเข้าใจอีกครั้งและพัฒนาการแปรรูปผลิตภัณฑ์เปลือกและการทำบรรจุภัณฑ์ให้กับเปลือก ให้มีความหลากหลายเพื่อเพิ่มโอกาสในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในวงรอบที่ 2

การดำเนินการพัฒนาในวงรอบที่ 2

ผลการดำเนินการปฏิบัติงานตามแผนปฏิบัติการในวงรอบที่ 2 ดำเนินการจากข้อค้นพบในการปฏิบัติงานในวงรอบที่ 1 คือ ด้านผลิตภัณฑ์ กลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมยังขาดทักษะในการจัดวางองค์ประกอบของลวดลายเสื้อก ทำให้เสื้อกที่ทอออกมามีลวดลายที่ยังไม่สวยงาม เช่น บางผืนลายไดโนเสาร์ตัวใหญ่เกินไป หรือ ทอลายถี่เกินไป ด้านการใช้สีส้น บางผืนยังมีหลากหลายสีในผืนเดียวกันซึ่งไม่สวยงามไม่ตรงกับความต้องการของตลาดทำให้ขายยาก เพราะความต้องการของตลาดคือเน้นสีที่ใกล้เคียงธรรมชาติที่สุดคือการใช้สีให้น้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ ด้านการนำผลิตภัณฑ์มาแปรรูป เพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้า และเพื่อเพิ่มทางเลือกให้แก่ผู้บริโภค กลุ่มผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าและผู้ศึกษาค้นคว้าได้เชิญภูมิปัญญาท้องถิ่นมาร่วมประชุมแบบมีส่วนร่วมเป้าหมายเพื่อให้ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีทักษะการถ่ายทอดความรู้ผู้ร่วมกิจกรรม ซึ่งผู้เข้าร่วมประชุมเสนอแนวคิดในการพัฒนาสินค้า โดยเน้นการถ่ายทอดความรู้และทักษะประสบการณ์ของภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนั้นการปฏิบัติกิจกรรมการทอเสื้อกและการแปรรูปเสื้อก ในวงรอบที่ 2 ซึ่งยังมีปัญหาอยู่คือ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมบางคนยังไม่มีทักษะในการจัดวางองค์ประกอบของลวดลายเสื้อก และทักษะในการนำสีส้นมาทอในผืนเสื้อก ซึ่งทำให้การผลิตภัณฑ์ที่ได้ออกมามีลวดลายไม่สวยงาม ไม่เป็นไปตามความต้องการของตลาด กลุ่มผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าได้ร่วมกันวิเคราะห์หาสาเหตุ พบว่า ในด้านการปฏิบัติงานของภูมิปัญญาท้องถิ่นยังขาดทักษะในการถ่ายทอดความรู้ คือ ขาดทักษะในการสอน ทักษะในการนำเข้าสู่บทเรียน ทักษะในการเรียงลำดับก่อนหลังของขั้นตอนในการสอนเพราะภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่มีความรู้พื้นฐานในการจัดการเรียนรู้มาก่อน เพราะผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีทักษะในการขีดลาย ทอเสื้อ อยู่แล้วจึงทำให้ข้ามขั้นตอน บางขั้นตอนในการจัดลวดลายองค์ประกอบของผลิตภัณฑ์ ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นจะเน้นสอนในเรื่องการขีดลายให้เป็น แต่ไม่ได้สอนว่าต้องลายออกมามีรูปร่างอย่างไรจึงจะสวยงาม ทำให้ผลิตภัณฑ์ที่ทอออกมา ดูลายตา ไม่สวยงาม กลุ่มผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าได้ร่วมกันหาวิธีแก้ปัญหา เพื่อปรับปรุงและแก้ไขเพิ่มเติมจากวงรอบที่ 1 คือในการสอน สอนวิธีและขั้นตอนอย่างช้า ๆ ไม่ข้ามขั้นตอน และเพิ่มเวลาให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นใช้สอนมากขึ้นกว่าเดิม จนผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้เกิดทักษะในการปฏิบัติงานมากขึ้นและสามารถทอเสื้อกได้อย่างประณีตสวยงาม ในส่วนการแปรรูปเสื้อกนั้นจะนำเสื้อกที่ทอได้จาก วงรอบที่ 1 เพื่อให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสอนผู้เข้าร่วมกิจกรรมในการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆที่หลากหลายมากยิ่งขึ้นในวงรอบที่ 2 ต่อไป

ผลการดำเนินกิจกรรมการทอเสื้อก จากการดำเนินการดังกล่าวพบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น ถ่ายทอดความรู้ให้กับกลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อเรียนรู้การจัดการจัดวางองค์ประกอบลายขีด และลายไดโนเสาร์ ตามสถานที่ที่จัดเตรียมไว้ที่ กศน.ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง หมู่ 1 ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง อำเภอสหพันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

กำหนดวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2556 ถึงวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2556 เวลา 09.00 น. – 13.00 น. เป็นเวลา 7 วัน ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเริ่มฝึกอบรมจัดเตรียมไว้ที่ กศน.ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง หมู่ 1 ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง อำเภอสหพันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แสดงความคิดเห็นวางแผนการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมตามสถานที่ที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเริ่มฝึกอบรมโดยการสอนแต่ละขั้นตอนอย่างช้า ๆ พร้อมกันสาธิตและให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมฝึกปฏิบัติ เพื่อให้เกิดทักษะการเรียนรู้ในการออกแบบลวดลาย การจัดวางองค์ประกอบลาย การย้อมสี การใช้สีส้น และเพิ่มเวลาให้ภูมิปัญญา

ท้องถิ่นใช้สอนมากขึ้นกว่าเดิม จนผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีทักษะในการปฏิบัติงานมากขึ้น ดังตัวอย่างผลการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีทักษะมากขึ้นเมื่อมีการพูดคุยปรึกษาหารือกันทำให้เกิดความมั่นใจในการสอนมากขึ้น...”

(ผู้เข้าร่วมศึกษาค้นคว้า. 11 กุมภาพันธ์ 2556 : สัมภาษณ์)

“...ภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถแก้ไขข้อบกพร่องในการสอนได้ดีเนื่องจากได้ประชุมปรึกษากับผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าทำให้รู้ข้อบกพร่องของตนเอง...”

(ผู้เข้าร่วมศึกษาค้นคว้า. 11 กุมภาพันธ์ 2556 : สัมภาษณ์)

“...ผลิตภัณฑ์ที่ทอออกมามีความสวยงามมากขึ้นสีสันและลวดลายมีความสมดุลดูสวยงาม...”

(ผู้เข้าร่วมศึกษาค้นคว้า. 14 กุมภาพันธ์ 2556 : สัมภาษณ์)

“...เมื่อมีการใช้สีสันทึมน้อยลงทำให้ไม่เสียเวลาในการทอ ทอได้เร็วขึ้นประหยัดเวลาและงบประมาณ...”

(ผู้เข้าร่วมศึกษาค้นคว้า. 14 กุมภาพันธ์ 2556 : สัมภาษณ์)

จากการสังเกตพบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้รับการขยายเวลาในการสอนทำให้มั่นใจว่าจะสอนทันจึงสอนช้าลง ทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความเข้าใจและจำขั้นตอนการทอตั้งใจศึกษาและยินดีปฏิบัติตามภูมิปัญญาท้องถิ่นมากขึ้น ผู้เข้าร่วมศึกษาและภูมิปัญญาท้องถิ่นมีการวางแผนจัดการเรียนการสอน จัดหาวัสดุอุปกรณ์ ในการเรียนการสอน สีส้มอมก ที่ตรงความต้องการของตลาด สร้างความมั่นใจให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ผลการปฏิบัติงานของผู้เข้าร่วมกิจกรรมเป็นที่น่าพอใจผลการดำเนินกิจกรรมการแปรรูปเสื่อกกและการสร้างบรรจุภัณฑ์

จากการที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นและผู้เข้าร่วมศึกษาค้นคว้าและผู้ศึกษาค้นคว้าได้ประชุมปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ในวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2556 เวลา 09.30น. ถึง 12.00น. ที่กศน.ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง หมู่ที่1 ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้ให้ผู้เข้าประชุมได้มีการแลกเปลี่ยนทางความคิดในการคิดการแปรรูปเสื่อกกและการทำบรรจุภัณฑ์ซึ่งมีการเสนอแนวความคิดหลากหลายรูปแบบ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างกว้างขวางและเกิดความเข้าใจตรงกันและร่วมกันจัดทำกรแปรรูปเสื่อกกโดยทำอาสนะแบบพับได้และบรรจุภัณฑ์ที่เป็นถุงสำหรับใส่เสื่อกก ดังตัวอย่างผลการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...อำเภอสหัสขันธ์นอกจากจะเป็นอำเภอที่มีสัญลักษณ์เป็นไดโนเสาร์แล้วยังเป็นอำเภอที่มีวัดที่สวยงามมากมายดังนั้นผลิตภัณฑ์ของเราจะเป็นผลิตภัณฑ์ที่เป็นประโยชน์ให้กับวัดได้ เช่น อาสนะ...”

(ผู้เข้าร่วมศึกษาค้นคว้า. 23 กุมภาพันธ์ 2556 : สัมภาษณ์)

“...เราจะนำเสื้อกกลายไดโนเสาร์ที่มาแปรรูปเป็นอาสนะแบบพับเก็บได้และพกพาสะดวก...”

(ภูมิปัญญาท้องถิ่น. 23 กุมภาพันธ์ 2556 : สัมภาษณ์)

“...การแปรรูปเสื้อกกลายเป็นอาสนะแบบพับได้เราจะได้ใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันด้วย...”

(ภูมิปัญญาท้องถิ่น. 23 กุมภาพันธ์ 2556 : สัมภาษณ์)

“...การทำบรรจุภัณฑ์ต้องเน้นความสวยงาม คงทน และพกพาสะดวกด้วย...”

(ผู้เข้าร่วมศึกษาค้นคว้า. 23 กุมภาพันธ์ 2556 : สัมภาษณ์)

สรุปผลการประชุมแบบมีส่วนร่วมพบว่าเพื่อการพัฒนาคุณภาพสินค้าและผลิตภัณฑ์การแปรรูปและการทำบรรจุภัณฑ์เสื้อกกลายซิด และลายไดโนเสาร์คือการแปรรูปเสื้อกกลายนั้นจะนำไปแปรรูปเพื่อทำเป็นอาสนะส่วนการทำบรรจุภัณฑ์ จะทำเป็นกระเป๋าส่งเสริมมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้า

ผลการดำเนินกิจกรรมการแปรรูปเสื้อกกลายและการทำบรรจุภัณฑ์ จากการดำเนินการดังกล่าวพบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แสดงความคิดเห็นวางแผนการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมตามสถานที่ที่จัดเตรียมไว้ที่ กศน.ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง หมู่ 1 ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์กำหนดวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2556 ถึงวันที่ 2 มีนาคม 2556 เวลา 09.00 น. – 12.00 น. มีความกระตือรือร้นในการปฏิบัติงานตั้งใจทำงานเต็มตามศักยภาพของตนเอง และร่วมประเมินผลการทำงานเพื่อนำมาปรับปรุงการปฏิบัติงาน ผู้ร่วมกิจกรรมมีความรู้ ความเข้าใจ ได้รับประสบการณ์ตรง ได้ปฏิบัติจริง สามารถแปรรูปเสื้อกกลาย ซิด และลายไดโนเสาร์ และทำบรรจุภัณฑ์ดังตัวอย่างผลการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...ในการแปรรูปเสื้อกกลายเป็นอาสนะทุกคนตั้งใจและร่วมกันออกแบบผลิตภัณฑ์ช่วยกันทำให้การผลิตสินค้าทำได้รวดเร็ว...”

(ภูมิปัญญาท้องถิ่น. 23 กุมภาพันธ์ 2556 : สัมภาษณ์)

“...การแปรรูปเสื้อกกลายสามารถเพิ่มทางเลือกให้กับผู้ใช้ได้และสามารถใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน...”

(ภูมิปัญญาท้องถิ่น. 23 กุมภาพันธ์ 2556 : สัมภาษณ์)

“...ป้าจะนำเสื้อกกลายไปแปรรูปเป็นอาสนะเพราะเวลาป่าไปวัดจะได้พกพาสะดวก...”

(ผู้ร่วมกิจกรรม 26. กุมภาพันธ์ 2556 : สัมภาษณ์)

“...ในการทำบรรจุภัณฑ์ต้องทำให้ดูสวยงามน่าใช้ และเพิ่มมูลค่า...”

(ผู้ร่วมกิจกรรม 23. กุมภาพันธ์ 2556 : สัมภาษณ์)

“...ดิฉันชอบการออกแบบบรรจุภัณฑ์มากเพราะทำให้มีเอกลักษณ์และดูน่าใช้สอยเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าของเรา...”

(ผู้ร่วมกิจกรรม 23. กุมภาพันธ์ 2556 : สัมภาษณ์)

สรุปผลการการแปรรูปเสื่อกกและการสร้างบรรจุภัณฑ์พบว่าการพัฒนาคุณภาพสินค้าและผลิตภัณฑ์การแปรรูปและการทำบรรจุภัณฑ์เสื่อกกลายขีด ลายไดโนเสาร์ การแปรรูปเสื่อกกนั้นจะนำไปแปรรูปเพื่อทำเป็นอาสนะส่วนการทำบรรจุภัณฑ์จะเป็นกระเป่าเพื่อเพิ่มมูลค่า

การประเมินผล มีเป้าหมายเพื่อดำเนินการติดตามผลการจัดกิจกรรมดำเนินการติดตามโครงการตั้งแต่วันที่ 8 มีนาคม 2556 จากการสัมภาษณ์ ผู้เข้าร่วมกิจกรรม พบว่ามีความเข้าใจ ในเรื่องที่เรียน พอใจการสอนของภูมิปัญญาท้องถิ่นเห็นว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นมีทักษะในการสอน เพราะสามารถพูดให้เข้าใจได้ง่าย เรื่องที่เรียนมีประโยชน์ สามารถนำไปปฏิบัติในการพัฒนาสินค้าของตนเองได้ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถพัฒนาการแปรรูปผลิตภัณฑ์ เกิดทักษะการเรียนรู้ในการต่อยอดเพื่อเพิ่มความหลากหลายให้กับผลิตภัณฑ์

“...การถ่ายทอดความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความชัดเจน เข้าใจได้ง่าย...”

(ผู้ศึกษาค้นคว้า. 8 มีนาคม 2556 : สัมภาษณ์)

“...มีการนำความรู้ที่ได้ไปต่อยอดทำเป็นผลิตภัณฑ์อื่น ๆ...”

(ผู้ศึกษาค้นคว้า. 8 มีนาคม 2556 : สัมภาษณ์)

“...ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถปรับเปลี่ยนและออกแบบลายได้ด้วยตนเอง...”

(ผู้ศึกษาค้นคว้า. 8 มีนาคม 2556 : สัมภาษณ์)

สรุปการประเมิน

การถ่ายทอดของภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความชัดเจนมากขึ้นทำให้การจัดกิจกรรมทำได้รวดเร็วผู้เข้าร่วมกิจกรรมใช้เวลาไม่นานก็สามารถปฏิบัติตามคำแนะนำของภูมิปัญญาท้องถิ่นผลิตภัณฑ์มีความสวยงามมากยิ่งขึ้นผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถนำความคิดไปต่อยอดทำลวดลายต่างๆและแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์อื่นต่อไปสอดคล้องกับผลการประเมินกิจกรรมการศึกษาตามอธยาศัยได้บรรลุเป้าหมายตามที่ได้ตั้งไว้กล่าวคือเมื่อประเมินจากแบบสอบถามความพึงพอใจของผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าโดยเฉลี่ยพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด (\bar{X}) = 4.47 และเกณฑ์การพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมากขึ้นไปเช่นกัน การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามอธยาศัย กศน.ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีจึงชี้ชัดให้เห็นว่ากลยุทธ์การถ่ายทอดภูมิปัญญาของชุมชนในครั้งนี้จึงส่งผลให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมสนับสนุนในการให้การศึกษาโดยนำภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองมาถ่ายทอดเพื่อพัฒนาสินค้าของชุมชนตนเอง

การสะท้อนผลการพัฒนาในวงรอบที่ 2

ในการประชุมแบบมีส่วนร่วมในวงรอบที่ 1 ได้มีการสรุปผล วางกรอบแนวทางในการปฏิบัติในแต่ละกิจกรรมในการให้การศึกษาแก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมโดยนำกิจกรรมความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าพัฒนาผลิตภัณฑ์เสื่อกกเพื่อการพัฒนาสินค้าเพื่อเพิ่มความแตกต่างและเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้า ซึ่งมีกิจกรรมย่อยดังนี้ กิจกรรมศึกษาดูงาน กิจกรรมการฝึกปฏิบัติ กิจกรรมการแปรรูปและทำบรรจุภัณฑ์ เมื่อมีการดำเนินการในแต่ละกิจกรรมก็ได้สำเร็จและบรรลุเป้าหมายที่ใ้วางไว้กล่าวคือ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้รับการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน ผู้เข้าร่วมกิจกรรมรู้สึกภูมิใจ และ เกิดความคิดสร้างสรรค์เพื่อต่อยอดการทำผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองและมีความพึงพอใจอย่างมากที่ได้ถ่ายทอดความรู้เพื่อพัฒนาให้กับผลิตภัณฑ์ในชุมชนตัวเอง สำหรับกิจกรรมการประเมินติดตามผลเป็นกิจกรรมที่จัดทำขึ้นเพื่อสอบถามความพึงพอใจในการจัดกิจกรรมเพื่อให้กิจกรรมแต่ละกิจกรรมดำเนินไปได้ด้วยดี

สรุปผลการพัฒนาทั้ง 2 วงรอบ

สรุปโดยภาพรวมพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามอัธยาศัย โดยภูมิปัญญาท้องถิ่น กศน.ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง สังกัด ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอสหพันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์โดยใช้การวิจัยปฏิบัติการ (Action Research) โดยได้ดำเนินการครบ 2 วงรอบ มีการสะท้อนผล ดังนี้การดำเนินกิจกรรม การศึกษาดูงาน โดยการผู้เข้าร่วมศึกษาค้นคว้าและภูมิปัญญาท้องถิ่นไปศึกษาดูงานที่แหล่งเรียนรู้ที่ประสบความสำเร็จ คือกลุ่มทอเสื่อกกบ้านแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคามและกลับมาฝึกปฏิบัติที่ กศน.ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง โดยการสอนของภูมิปัญญาท้องถิ่น และได้ดำเนินการตามขั้นตอนที่ต้องปฏิบัติครบทุกขั้นตอน ผู้ศึกษาค้นคว้าได้ดำเนินการนำข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์และแบบสังเกตนำมาวิเคราะห์เพื่อนำข้อสรุป และข้อเสนอแนะที่ได้มาเป็นแนวทางพัฒนาการเรียนรู้ให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นหลังจากการดำเนินการดังกล่าว พบว่า ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วม ในการจัดการเรียนรู้ในงานการศึกษาตามอัธยาศัย การทอและการแปรรูปเสื่อกกลายชนิดและลายไดโนเสาร์ โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ ซึ่งสามารถชี้วัดถึงผลสำเร็จได้ดังนี้

1. ผลจากการประชุมแบบมีส่วนร่วม (PAR) ทำให้เกิดการแตกแขนงขององค์ความรู้ต่าง ๆ ที่จะนำมาพัฒนาสินค้าและผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ที่มีความแตกต่าง เพิ่มมูลค่าให้กับสินค้า
2. ชุมชนมีความกระตือรือร้นที่จะเข้ามามีบทบาทในการร่วมจัดกิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัย โดยนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาใช้ในการเรียนรู้ทุกขั้นตอน
3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้รับการถ่ายทอดความรู้ของภูมิปัญญาชุมชนตนเองอย่างเป็นระบบการเรียนรู้และความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และภาคภูมิใจในอาชีพ พร้อมทั้งจะสืบทอดและถ่ายทอดความรู้ต่อไป

บทที่ 3

วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ใช้หลักการวิจัยปฏิบัติการ (Action Research) ตามแนวคิดของ Kemmis และ McTaggart (1988 : 11-15) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามอธยาศัยโดยภูมิปัญญาท้องถิ่น กศน.ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง สังกัด ศูนย์ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอธยาศัย อำเภอสหพันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งผู้ศึกษาค้นคว้าได้ ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. กลุ่มผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าและผู้ให้ข้อมูล
2. ขั้นตอนดำเนินการศึกษาค้นคว้า
3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
4. วิธีสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ
5. การเก็บรวบรวมข้อมูล
6. การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล
7. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

กลุ่มผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าและผู้ให้ข้อมูล

1. กลุ่มผู้ศึกษาค้นคว้าและผู้ให้ข้อมูล
 - 1.1 กลุ่มผู้ร่วมศึกษาค้นคว้า (Research Participants) จำนวน 15 คน ประกอบด้วย
 - 1.1.1 ผู้ศึกษาค้นคว้า 1 คน
 - 1.1.2 ครูอาสาสมัครนอกโรงเรียน 1 คน
 - 1.1.3 ครู กศน.ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง 2 คน
 - 1.1.4 ครู ศรช. 1 คน
 - 1.1.5 อาสาสมัคร กศน.ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง 10 คน
 - 1.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูล เป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมด้วยความสมัครใจ จำนวน 11 คน ประกอบด้วย
 - 1.1.2 กลุ่มทอและแปรรูปเสื่อกกสนใจที่ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ตามอธยาศัย จำนวน 10 คน
 - 1.1.3 ภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 1 คน

ขั้นตอนดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นการวิจัยปฏิบัติการ (Action Research) โดยผู้ศึกษาค้นคว้า นำ เอกสารหลักฐานและขั้นตอน ตามแนวคิดของ Kemmis และ McTaggart (ประวัติ เอรารวรรณ์. 2545 : 5 - 29 ; อ้างอิงมาจาก Kemmis and McTaggart. 1988 : 11-15) เป็นกระบวนการในการ ดำเนินการศึกษาค้นคว้า ซึ่งประกอบด้วยการวางแผน (Planning) การปฏิบัติ (Action) การสังเกต (Observation) และการสะท้อนผล (Reflection) โดยดำเนินการ ดังนี้

วงรอบที่ 1

1. การวางแผน (Planning) จะดำเนินการ ดังนี้

1.1 การศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา

สภาพปัญหาจากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมองค์กร (Environmental Analysis) โดยใช้เทคนิค SWOT เพื่อให้ทราบ จุดแข็ง (Strength) จุดอ่อน (Weakness) โอกาส (Opportunity) และ อุปสรรค (Threats) ในการจัดการศึกษาตามอัยาศัยของ กศน.ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง สังกัด ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอสหพันธ์ จุดแข็งพบว่า ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ เกษตรกร ห่างจากฤดูกาล ทำนา ทำไร่แล้ว จะมีการรวมกลุ่ม ท่อเสือก และแปรรูปเสือก และมีการปลูกต้นกกในทุ่งนาหรือตามบ้าน ซึ่งเป็นทรัพยากรที่มีอยู่แล้วในท้องถิ่น เพื่อใช้ในการทอเสือก เป็นการ ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เพิ่มรายได้ในครอบครัว ในชุมชนมี ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลาย มีความสามารถในการทอเสือก ลายขีด และมีกลุ่ม เย็บจักรที่ได้จากการส่งเสริมสินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์จากรัฐบาลซึ่งมีความชำนาญการแปรรูปเสือกให้เป็น ผลิตภัณฑ์ต่างๆในส่วนของจุดอ่อน พบว่า กลุ่มทอเสือกขีดและการแปรรูป มีการใช้สีส่น ในการทอเสือก ยังไม่สวยงามตามความต้องการของตลาดลวดลายในการใช้ทอไม่มีความแตกต่าง จึงทำให้สินค้ามีราคาถูกลง ด้วยเหตุผลดังกล่าวในฐานะที่ผู้ศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จึงมีความต้องการศึกษาโดยเฉพาะการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามอัธยาศัยโดยการใช้ลายขีด เพื่อความเป็นเอกลักษณ์ มาเป็นลายใน ผลิตภัณฑ์เสือก เพื่อพัฒนาคุณภาพสินค้าและผลิตภัณฑ์ ที่แปรรูปจากเสือกเพื่อให้มีความแตกต่าง และเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้า ในชุมชนต่อไป

1.2 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามอัธยาศัยโดยภูมิปัญญาท้องถิ่น กศน.ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง สังกัด ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอสหพันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อนำมาใช้ กำหนดกลยุทธ์ในการพัฒนากลุ่มผู้ร่วมศึกษาค้นคว้ามีความเห็นร่วมกันว่ากิจกรรมที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้กลุ่มผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าจะพิจารณาเลือกกิจกรรมเพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการในวงรอบที่ 1 โดยใช้กลยุทธ์ดังนี้

1.2.1 การประชุมแบบมีส่วนร่วมผู้เข้าร่วมประชุมประกอบด้วย ผู้ร่วมศึกษาค้นคว้า ภูมิปัญญาท้องถิ่น อาสาสมัคร กศน. และกลุ่มสนใจในการเรียนรู้ตามอัธยาศัย เพื่อหาลวดลายความเป็นเอกลักษณ์ ความแตกต่างในการทอเสือกลายขีด

1.2.2 การศึกษาดูงานเป็นการสร้างวิสัยทัศน์แก่กลุ่มผู้เข้าร่วมศึกษา ให้มีเจตคติที่ดีต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ด้านอัธยาศัย

1.2.3 การฝึกปฏิบัติ เป็นการ ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ทำการทอเสือกเสือก โดยมี ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นวิทยากร

1.2.4 การประเมินผล เป็นการประเมินผู้เข้าร่วมกิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัย ว่ามีความเข้าใจและพึงพอใจมากน้อยเพียงใดต้องปรับปรุงแก้ไขหรือไม่

1.3 แผนปฏิบัติการ (Action Plan) ผู้ศึกษาได้ร่วมวางแผนดำเนินงานกับผู้ร่วมศึกษาเพื่อให้เกิดการพัฒนา ดังนี้

1.3.1 วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาสู่การแยกรายละเอียดของปัญหาการจัดการเรียนรู้ตามอัธยาศัย

1.3.2 วางแผนการจัดการเรียนรู้ โดยจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาได้ระบุกิจกรรมที่ต้องดำเนินการตามเป้าหมายของกิจกรรม และระยะเวลาการดำเนินงาน

1.3.3 กำหนดปฏิทินการทำงานตามขั้นตอนการวิจัยปฏิบัติการ

1.3.4 สร้างเครื่องมือประเมินผลการดำเนินงาน โดยจัดทำแบบสัมภาษณ์ แบบสังเกตพฤติกรรมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามอัธยาศัย แบบสอบถามความพึงพอใจ

โดยมีแผนปฏิบัติการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ตามอัธยาศัย โดยภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังตาราง

ตาราง 1 แผนปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามอัธยาศัย

กิจกรรม	เป้าหมายกิจกรรม	ระยะเวลา	ผู้เกี่ยวข้องการดำเนินงาน	วิธีการเก็บข้อมูล	เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	แหล่งข้อมูลผู้ให้ข้อมูล
1. ประชุมแบบมีส่วนร่วม	ทราบปัญหาและแนวทางพัฒนาด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนด้านการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย กลุ่มทอเสื่อกก และแปรรูปเสื่อกก	6 ธันวาคม 2555	- กลุ่มผู้ร่วมศึกษา - กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	- บันทึกการประชุม	- แบบบันทึกการประชุม	- กลุ่มผู้ร่วมศึกษา - กลุ่มผู้ให้ข้อมูล
2. การศึกษาดูงาน	- เพื่อสร้างวิสัยทัศน์แก่กลุ่มผู้เข้าร่วมศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะความคิดสร้างสรรค์ ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และสร้างเจตคติที่ดีต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย	14 ธันวาคม 2555	- กลุ่มผู้ร่วมศึกษา - กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	- การสัมภาษณ์ - สังเกต	- แบบสัมภาษณ์ - แบบสังเกต	
3. ประชุมแบบมีส่วนร่วม	- เพื่อหาแนวทางพัฒนาสินค้าและผลิตภัณฑ์แปรรูปเสื่อกกโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น	15 ธันวาคม 2555	- กลุ่มผู้ร่วมศึกษา - กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	- บันทึกการประชุม	- แบบบันทึกการประชุม	
4. การฝึกปฏิบัติโดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น	เพื่อพัฒนาคุณภาพสินค้าและสร้างความแตกต่างให้กับผลิตภัณฑ์สรุปและประเมินผลที่ได้จากการ	19 ธันวาคม 2555 ถึง 12 มกราคม 2556	- กลุ่มผู้ร่วมศึกษา - กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	- การสัมภาษณ์ - สังเกต	- แบบสัมภาษณ์ - แบบสังเกต	- กลุ่มผู้ร่วมศึกษา - กลุ่มผู้ให้ข้อมูล
5.การประเมินผล	พัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามอัธยาศัย	14 มกราคม 2556	- กลุ่มผู้ร่วมศึกษา - กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	- การสัมภาษณ์ - สังเกต	- แบบสัมภาษณ์ - แบบสอบถามความพึงพอใจฉบับที่ 1	

2. การปฏิบัติ (Action)

ผู้ศึกษาค้นคว้าและผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าจะปฏิบัติกิจกรรมตามแผนปฏิบัติการที่กำหนดไว้ในตาราง

3. การสังเกต (Observation)

ผู้ศึกษาค้นคว้าจะทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการปฏิบัติทุกขั้นตอน โดยใช้แบบสังเกต แบบบันทึก

4. การสะท้อนผล (Reflection)

ผู้ศึกษาค้นคว้าจะนำกิจกรรมที่ปฏิบัติ จากข้อมูลที่ได้โดยใช้แบบสังเกต แบบบันทึก และแบบสอบถาม มาสะท้อนที่ละกิจกรรมจนครบ แล้วสะท้อนทั้งวงจรทุกกิจกรรมว่ามีกิจกรรมใดที่ต้องปรับปรุงพัฒนาในวงรอบที่ 2

ตาราง 2 แผนปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามอัธยาศัยในวงรอบที่ 2

กิจกรรม	เป้าหมายกิจกรรม	ระยะเวลา	ผู้เกี่ยวข้องการดำเนินงาน	วิธีการเก็บข้อมูล	เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	แหล่งข้อมูลผู้ให้ข้อมูล
1. การประชุมแบบมีส่วนร่วม	เพื่อสร้างทางเลือกที่หลากหลายให้กับผลิตภัณฑ์เสื่อกก - การแปรรูป - การสร้างบรรจุภัณฑ์	17 ม.ค. 2556	1. ผู้ศึกษาค้นคว้า 2. กลุ่มผู้ร่วมศึกษาค้นคว้า 3. ภูมิปัญญาท้องถิ่น	- การสัมภาษณ์ - การสังเกต	- แบบบันทึกการประชุม	- กลุ่มผู้ร่วมศึกษา - กลุ่มผู้ให้ข้อมูล
2. การฝึกปฏิบัติ	เพื่อพัฒนาการแปรรูปผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์	8-15 ก.พ.2556 ถึงวันที่ 28 ก.พ. 2556		- การสัมภาษณ์ - การสังเกต	- แบบสัมภาษณ์ - แบบสังเกต	
3. การประเมินผล	สรุปและประเมินผลที่ได้จากการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามอัธยาศัยด้านการแปรรูปและบรรจุภัณฑ์	4 มีนาคม 2556			- แบบสอบถามความพึงพอใจฉบับที่ 2	

วงรอบที่ 2

1. การวางแผน (Planning) จะดำเนินการ ดังนี้
 - 1.1 การศึกษาสภาพปัญหาที่พบจากวงรอบที่ 1 มาวิเคราะห์และสรุปหาแนวทางในการพัฒนาโดยใช้กลยุทธ์
 - 1.1.1 การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ การถ่ายทอดความรู้ ในกิจกรรมดังนี้ การใช้สีส้น จัดวางองค์ประกอบเสือกก การแปรรูป และการทำบรรจุภัณฑ์
 - 1.1.2 การประเมินผล สรุปและติดตามผล
2. การปฏิบัติ (Action)

ผู้ศึกษาค้นคว้าและผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าจะปฏิบัติกิจกรรมตามแผนปฏิบัติการที่กำหนดไว้ในตาราง 3
3. การสังเกต (Observation)

ผู้ศึกษาค้นคว้าจะทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการปฏิบัติทุกขั้นตอน โดยใช้แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ แบบบันทึก และแบบสอบถาม
4. การสะท้อนผล (Reflection)

ผู้ศึกษาค้นคว้าจะนำกิจกรรมที่ปฏิบัติ จากข้อมูลที่ได้โดยใช้แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ แบบบันทึก และแบบสอบถาม มาสะท้อนที่ละกิจกรรมจนครบ แล้วสะท้อนทั้งวงจรทุกกิจกรรมว่ามีกิจกรรมใดที่จะต้องปรับปรุงพัฒนาเพิ่มเติมต่อไป

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาค้นคว้าพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามอัธยาศัย โดยภูมิปัญญาท้องถิ่น กศน. ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง สังกัด ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ จะใช้เครื่องมือ ดังนี้

1. ประเภท เครื่องมือ มี 4 ประเภท มีดังนี้
 - 1.1 แบบสังเกต จำนวน 1 ฉบับ
 - 1.2 แบบบันทึกการประชุม จำนวน 1 ฉบับ
 - 1.3 แบบสัมภาษณ์ จำนวน 2 ฉบับ
 - 1.4 แบบสอบถาม จำนวน 2 ฉบับ
2. ลักษณะของเครื่องมือ
 - 2.1 แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม ใช้สำหรับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แก่นักเรียน
 - 2.2 แบบบันทึกการประชุม ใช้สำหรับบันทึกเรื่องที่ประชุมแต่ละครั้ง
 - 2.3 แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ใช้สำหรับสัมภาษณ์ผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าและกลุ่มผู้ให้ข้อมูล
 - 2.4 ใช้สำหรับเก็บข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูล และความพึงพอใจในด้านผลิตภัณฑ์

วิธีสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ

การศึกษาค้นคว้าพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามอัธยาศัย โดยภูมิปัญญาท้องถิ่น กศน. ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง สังกัด ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอสหสัมพันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ มีวิธีการสร้างและหาคุณภาพของเครื่องมือ ดังนี้

1. แบบสังเกต ดำเนินการสร้างดังนี้

1.1 ศึกษาเอกสารการสร้างแบบสังเกตพฤติกรรม และเทคนิคการสร้างการสังเกตของบุญชม ศรีสะอาด (2545 : 75 – 77)

1.2 สร้างแบบสังเกตพฤติกรรม

1.3 ศึกษาแบบบันทึกฉบับร่างตามกรอบการศึกษาค้นคว้าและประเด็นการศึกษาค้นคว้า

1.4 นำแบบสังเกตที่สร้างขึ้น เสนอเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมและให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไข

1.5 นำแบบสังเกตที่ปรับปรุงแก้ไขและผ่านความเห็นชอบของอาจารย์ที่ปรึกษาแล้วไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสม ทั้งเนื้อหาและโครงสร้าง จำนวน 3 ท่าน ดังนี้

1.5.1 นายปยุณรัตน์ ศรีทาพุด ตำแหน่งผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอสหสัมพันธ์ การศึกษาระดับปริญญาโท สาขาการบริหารการศึกษา

1.5.2 นายประกาย ศรีสุข ตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนโคกกองวิทยา การศึกษาระดับปริญญาโท สาขาการบริหารการศึกษา

1.5.3 นายกรชกร ขวดี ตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านคำหม่วย อำเภอสมเด็จ การศึกษาระดับปริญญาโท สาขาการวิจัยการศึกษา

1.6 นำแบบสังเกตที่ปรับปรุงแก้ไขและผ่านการเห็นชอบของผู้เชี่ยวชาญจัดพิมพ์ฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2. แบบบันทึกการประชุม ดำเนินการสร้างดังนี้

2.1 ศึกษาเอกสาร หลักการ และทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างแบบบันทึกตามแนวทางของบุญชม ศรีสะอาด (2545 : 63 – 67)

2.2 สร้างแบบบันทึกฉบับร่างตามกรอบการศึกษาค้นคว้าและประเด็นการศึกษาค้นคว้า

2.3 นำแบบบันทึกการประชุมที่สร้างขึ้น เสนอเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมและให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไข

2.4 นำแบบบันทึกการประชุมที่ปรับปรุงแก้ไขผ่านความเห็นชอบของอาจารย์ที่ปรึกษาแล้ว ไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสม ทั้งเนื้อหาและโครงสร้าง

2.5 นำแบบบันทึกการประชุมที่ปรับปรุงแก้ไขและผ่านการเห็นชอบของผู้เชี่ยวชาญจัดพิมพ์แบบบันทึกฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3. แบบสัมภาษณ์ ผู้ศึกษาค้นคว้าได้ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยมี 2 รูปแบบ มีลักษณะคำถามเป็นแบบปลายเปิดเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้แสดงความคิดเห็นและแสดงความรู้สึกของตนเอง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีรายละเอียด มีขั้นตอนการสร้างดังนี้

3.1 ศึกษากรอบแนวความคิดเรื่องการพัฒนาความร่วมมือ และกำหนดขอบข่ายที่จะสัมภาษณ์

- 3.2 สร้างแบบสัมภาษณ์ตามกรอบที่กำหนด
- 3.3 นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้น เสนอเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมและให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไข
- 3.4 นำแบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงแก้ไขผ่านความเห็นชอบของอาจารย์ที่ปรึกษาแล้วไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสม ทั้งเนื้อหาและโครงสร้าง
- 3.5 นำแบบสัมภาษณ์ ที่ปรับปรุงแก้ไขและผ่านการเห็นชอบของผู้เชี่ยวชาญจัดพิมพ์แบบบันทึกฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาค้นคว้าพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามอัธยาศัย โดยภูมิปัญญาท้องถิ่น กศน.ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง สังกัด ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอสหสัมพันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้ศึกษาค้นคว้าได้เก็บข้อมูล โดยใช้กิจกรรมและเป้าหมายที่ระบุไว้ในตาราง 1

การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

การจัดกระทำข้อมูลครั้งนี้ ผู้ศึกษาค้นคว้าได้ดำเนินการ ดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากแบบสัมภาษณ์ แบบบันทึกการสังเกต ทำการตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์และจัดหมวดหมู่เพื่อให้สะดวกต่อการวิเคราะห์ โดยมีขั้นตอนดำเนินการวิเคราะห์ดังนี้

1.1 ข้อมูลเชิงปริมาณที่ได้จากแบบสอบถาม ทำการจัดหมวดหมู่ ตรวจสอบให้คะแนน

คะแนน	ค่าเฉลี่ย	ระดับความคิดเห็น
5	4.51 – 5.00	มีส่วนร่วม/ความพึงพอใจระดับดีมาก
4	3.51 – 4.50	มีส่วนร่วม/ความพึงพอใจระดับดี
3	2.51 – 3.50	มีส่วนร่วม/ความพึงพอใจระดับปานกลาง
2	1.51 – 2.50	มีส่วนร่วม/ความพึงพอใจระดับน้อย
1	1.00 – 1.50	มีส่วนร่วม/ความพึงพอใจระดับน้อยที่สุด

1.2 นำข้อมูลที่รวบรวมได้จากแบบสังเกต แบบสัมภาษณ์จากการดำเนินกิจกรรมแต่ละกิจกรรมมาจัดหมวดหมู่ เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ดำเนินการศึกษาวเคราะห์อย่างรอบคอบ ด้วยเทคนิคเพื่อได้มาซึ่งข้อมูลที่มีความเที่ยงตรง และเชื่อถือได้ โดยอาศัยเทคนิคการตรวจสอบข้อมูลหลายมิติ (Triangulation Technique) คือ

1.2.1 หลักสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) คือมีการเก็บข้อมูลหลายคนหลายเวลาจากคนเดิมและหลายสถานที่

1.2.2 หลักสามเส้าด้านผู้ศึกษา (Investigator Triangulation) คือมีการสะท้อนประเด็นการศึกษาจากผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับกระบวนการพัฒนาทุกขั้นตอน

1.2.3 หลักสามเส้าด้านวิธีการ (Methodological Triangulation) คือ มีเทคนิคการรวบรวมข้อมูลจากหลากหลายวิธี Harris และ Bell (นุชานา เหลืองอังกูร. 2544 : 79 – 82 ; อ้างอิงมาจาก Harris and Bell. 1990 : 71 – 72) ตามวิธีการดังนี้

1.2.3.1 วิธีสามเส้าด้วยการใช้วิธีการต่างกัน (Methods Triangulation) คือ การใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลแตกต่างกัน ได้แก่ การสังเกต การสัมภาษณ์ และการบันทึก

1.2.3.2 วิธีสามเส้าแบบใช้ผู้ให้ข้อมูลต่างกัน (Investigator Triangulation) คือ การตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากผู้ร่วมศึกษาแต่ละคน

2. มิตีข้อมูลที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ตรวจสอบคุณภาพของข้อมูลที่เก็บจากเครื่องมือแต่ละประเภทที่เหมือนกัน สอดคล้องกัน หรือแตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม ซึ่งการศึกษาครั้งนี้เปรียบเทียบข้อมูลที่ได้จากเครื่องมือ 3 ประเภท ได้แก่

2.1 แบบสังเกต

2.2 แบบสัมภาษณ์

2.3 แบบบันทึก

3. มิตีของแหล่งข้อมูล ตรวจสอบคุณภาพข้อมูล โดยการเปรียบเทียบข้อมูลจากแหล่งข้อมูล ดังนี้

3.1 บุคคลเปรียบเทียบข้อมูลที่เก็บมาได้จากบุคคล มาพิจารณาว่า ข้อมูลที่ได้เหมือนกันหรือแตกต่างกัน

3.2 นำข้อมูลเชิงคุณภาพมาจัดหมวดหมู่ตามกรอบการศึกษา เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลและแนวโน้มเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์และแปลความ

สรุปข้อมูลแบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ แบบบันทึก ที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลมาวิเคราะห์และอภิปรายโดยใช้วิธีการพรรณนา (Descriptive Analysis)

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. ค่าเฉลี่ย (Mean) ใช้สูตรดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด. 2541 : 55)

$$\bar{X} = \frac{\sum X}{N}$$

เมื่อ	\bar{X}	แทน	ค่าเฉลี่ย
	$\sum X$	แทน	ผลรวมของคะแนนทั้งหมด
	N	แทน	จำนวนคนในกลุ่มตัวอย่าง

2. ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ใช้สูตรดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด. 2541 : 55)

$$S.D = \sqrt{\frac{N\sum x^2 - (\sum x)^2}{N(N-1)}}$$

เมื่อ S.D. แทน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
 $\sum x$ แทน ผลรวมของคะแนนทั้งหมด
 N แทน จำนวนคนในกลุ่มตัวอย่าง
 $\sum x^2$ แทน ผลรวมของคะแนนทั้งหมดยกกำลังสอง

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับ การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามอัยาศัยโดยภูมิปัญญาท้องถิ่น กศน.ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง สังกัด ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัยาศัย อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ครั้งนี้ผู้ศึกษาค้นคว้าเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้นำเสนอตามลำดับหัวข้อ ดังต่อไปนี้

1. การมีส่วนร่วมของชุมชน
2. การศึกษาตามอัยาศัย
3. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
4. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ
5. บริบท กศน.ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง สังกัด ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัยาศัย อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 6.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

การมีส่วนร่วมของชุมชน

1. แนวคิดการมีส่วนร่วม

1.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนร่วมได้เสียในการดำเนินการกิจกรรมใด ๆ ผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการกิจกรรมนั้น ๆ มักจะสร้างความพึงพอใจแก่ผู้มีโอกาสเข้าร่วม ผลสำเร็จที่ได้รับทำให้เกิดความภาคภูมิใจแก่ตนเองและหมู่คณะ และถึงแม้จะไม่ประสบความสำเร็จหรือเกิดความล้มเหลวในกิจการนั้น ๆ ผลกระทบหรือปัญหาต่าง ๆ ที่ตามมาจะไม่รุนแรงและถูกต้องด้านจากฝ่ายต่างๆ เพราะถือว่าทุกคน ทุกฝ่าย ที่มีส่วนได้เสียจากกิจกรรมนั้น ๆ ได้มีโอกาสร่วมทุกข์ ร่วมสุข ร่วมแรงร่วมใจด้วยกันแล้ว สำหรับพจนานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542 : 926) ได้ให้ความหมายของคำว่า “ร่วม” ไว้ว่า ร่วม หมายถึง มีส่วนร่วมอยู่ด้วยกัน เช่น ร่วมกิน ร่วมนอน มีส่วนร่วมเป็นอันหนึ่ง อันเดียวกัน เช่น ร่วมใจ ร่วมสามัคคี มีส่วนร่วมในที่แห่งเดียวกัน ร่วมโรงเรียน ร่วมชาติ เป็นต้น เมื่อพิจารณาถึงกิจกรรมที่ร่วมแล้วขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ ของการเข้าร่วม ดังนั้น จึงพอสรุปความหมายของการมีส่วนร่วมได้ 2 ลักษณะ คือในแง่ของความหมายโดยทั่วไป และในแง่ของความหมายเฉพาะตามวัตถุประสงค์ของกิจกรรม ซึ่งในที่นี้ขอกกล่าวถึงในแง่ของการมีส่วนร่วมโดยทั่วไปและการมีส่วนร่วม ในการจัดการศึกษา ดังนี้

1.1.1 การมีส่วนร่วมโดยทั่วไป

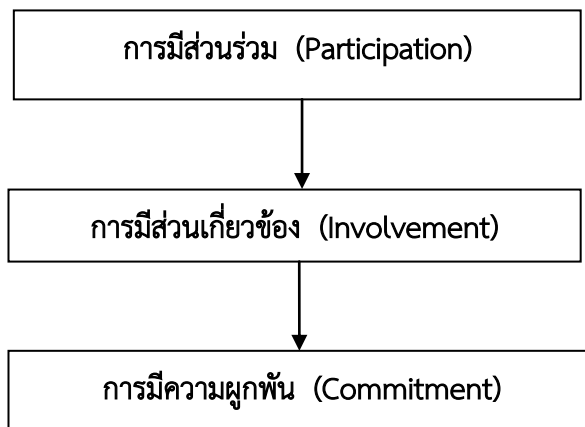
ความหมายของการมีส่วนร่วมโดยทั่วไปได้มีนักบริหารและนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ เช่น

ฉลาด จันทรสมบัติ (2554 : 30-31) ได้ให้ความหมายไว้ว่า กระบวนการมีส่วนร่วม หมายถึง การมีส่วนร่วมที่เป็นอิสระด้วยความสมัครใจ ในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมลงมือปฏิบัติ ร่วมประเมินผลและร่วมรับประโยชน์ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา มิได้หมายถึง การให้ประชาชนเข้าร่วมกิจการของรัฐตามที่รัฐกำหนด หากแต่เป็นการให้ประชาชน กลุ่มคน ร่วมกันคิด และตัดสินใจ ในการกำหนดทิศทางในการพัฒนาชุมชนของตนเอง และรับผลประโยชน์ร่วมกัน รัฐเป็นแต่เพียงผู้สนับสนุน

ปกรณ ปรียากร (2520 : 11-20 กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนโดยสมัครใจย่อมทำให้โอกาสในการพึ่งตนเองมากขึ้น เพิ่มความมั่นใจในตนเองสูงขึ้น และมีศักยภาพสูงขึ้น เพราะฉะนั้นก็อยู่เสมอกว่าตนเองต้องมีส่วนร่วมเพื่อประสบความสำเร็จของชุมชนและทำให้ได้รับการบริการสาธารณะโดยตรง และรับปัจจัยการผลิตที่จำเป็นตรงตามต้องการมากขึ้น

อรุณ รักธรรม (2536 : 270) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง บุคคลเข้าไปเกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรมในด้านของการกำหนดแนวทางปฏิบัติงานหรือเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการใด กระบวนการหนึ่งขององค์การ

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2537 : 182 – 183) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม (Participation) ว่าเป็นการที่บุคคลหรือคณะบุคคลเข้ามาช่วยเหลือสนับสนุนทำประโยชน์ในเรื่องต่าง ๆ อาจเป็นการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ หรือกระบวนการบริหารประสิทธิภาพขององค์กรขึ้นอยู่กับการรวมพลังความคิด สติปัญญา ก็คือการให้มีส่วนร่วม การให้บุคคลมีส่วนร่วมในองค์กรนั้น บุคคลจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้อง (involvement) ในการดำเนินการหรือปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ เป็นผลให้บุคคลนั้นมีความผูกพัน (commitment) ต่อกิจกรรมและองค์กรในที่สุด ซึ่งแสดงไว้ตามภาพดังนี้

ภาพประกอบ 1 ผลการมีส่วนร่วมในองค์การ

ชูชาติ พวงสมจิตร (2540 : 12) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึงการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนตัดสินใจในกิจการใดๆ ที่มีผลกระทบถึงตัวประชาชน

เมตต์ เมตต์การุณจิต (2541 : 17) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนไม่ว่าจะเป็นบุคคล หรือกลุ่มบุคคล เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อมในลักษณะของการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำที่มีผลกระทบต่อตนเองหรือชุมชน

นิคม สุวรรณทา (2542 : 29) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีผลประโยชน์ร่วมกันจากการดำเนินงานอย่างใดทางสังคม ไม่ว่าจะเป็ นผลประโยชน์โดยตรงหรือทางอ้อมก็ตาม ได้รับโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมทำและ ร่วมแก้ไข ทั้งนี้ ก็เพื่อให้เกิดผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

เข็มเพชร แก่นสา (2543 : 39) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การพัฒนาหรือประกอบกิจการใด ๆ ควรให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้น ๆ โดยให้เป็นไปตามหลักประชาธิปไตยโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมรับรู้ในขั้นตอนของกิจกรรม นับตั้งแต่การศึกษาสภาพปัญหา กำหนดจุดประสงค์ วางแผนร่วมปฏิบัติงาน จนถึงขั้นประเมินผล พยายามสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนว่า กิจกรรมที่ทำอยู่นั้น เป็นผลงานที่พวกเขาต้องรับผิดชอบ กรณีที่กิจกรรมมีกลุ่มผลประโยชน์หลายกลุ่ม เข้ามาเกี่ยวข้อง ต้องพยายามดึงตัวแทนของกลุ่มให้มาปฏิบัติงานร่วมกัน เพื่อให้ทุกฝ่ายยอมรับผลที่ ตามมาของกิจกรรมนั้น

ชาญชัย อาจิณสมภาร (2548 : 20) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมไว้ ว่า หมายถึง การมีส่วนร่วมของพนักงานในการตัดสินใจในองค์การทั้งที่เป็นเรื่องปกติ และเรื่องสำคัญ พนักงานมีส่วนร่วมในการตั้งเป้าหมาย แก้ปัญหาและทำการตัดสินใจที่มีผลกระทบต่อทั้งองค์การและ งานของเขา และทำให้มั่นใจว่าองค์การของตนเองอยู่ในเป้าหมายในรูปของการตอบสนองต่อความ ต้องการของลูกค้าที่เขาให้บริการ

Arnstein (อรุณ รักธรรม. 2536 : 70 ; อ้างอิงมาจาก Arnstein. 1969 : 219-224) ในการให้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของ อาร์นสไตน์ เห็นว่าการมีส่วนร่วมที่มี “คุณภาพ” นั้นผู้เข้าไปมีส่วนร่วมจะต้องมีอำนาจและการควบคุมอย่างแท้จริง ในอันที่จะกระทำการ ใดๆอย่างหนึ่ง ให้บังเกิดผลขึ้นมา มิใช่เพียงแต่เข้าไปมีส่วนร่วมเฉยๆ

Douglah (อรุณ รักธรรม. 2536 : 70 ; อ้างอิงมาจาก Douglah. 1970 : 90) กล่าวถึงความหมายของการมีส่วนร่วม (Participation) ว่า เป็นคำที่มีความหมายกว้าง และ ใช้ในบริบทที่แตกต่างกันนักการศึกษาใช้คำนี้ในการอ้างอิง ถึงการมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ กิจกรรม หรือ โครงการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา นักรัฐศาสตร์ใช้คำนี้ในความหมายของการเข้าร่วมกับสถาบันทาง การเมือง ของชุมชน เช่น การไปออกเสียงเลือกตั้ง นักสังคมวิทยาใช้ในความหมายของการมีปฏิสัมพันธ์กับ บุคคลอื่น ๆ ส่วนกลุ่มอื่น ๆ ใช้คำนี้ในความหมายของการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ

แม้ทัศนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมจะมีความแตกต่างกัน แต่นักเขียนหลายคน ที่กล่าวถึงข้อตกลงของคณะมนตรีเศรษฐกิจ และสังคมแห่งสหประชาชาติ (United Nation Economic and Social Council) ปี 1929 ที่ได้อภิปรายถึงการมีส่วนร่วม และสรุปว่าการมีส่วนร่วมนั้นต้องการมี ส่วนเกี่ยวข้องตามแบบประชาธิปไตยจากประชาชนอย่างสมัครใจในเรื่อง 3 ประการ คือ

1. เป็นเรื่องที่สนับสนุนส่งเสริมต่อการพัฒนา
2. มีการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เป็นผลจากการพัฒนานั้นเสมอภาคกัน
3. มีความเชื่อถือในการตัดสินใจ เพื่อกำหนดเป้าหมาย กำหนดนโยบายและ

แผน รวมทั้งการ

นำโครงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไปสู่การปฏิบัติ Midgley และคณะ (อรุณ รักธรรม. 2536 : 70 ; อ้างอิงมาจาก Midgley and others. 1986 : 25) ได้ให้

ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า หมายถึง การที่ผู้นำอนุญาตให้ผู้ตามเป็นจำนวนมากที่สุดเท่าที่จะมากได้ให้เข้ามา มีส่วนร่วมในการตัดสินใจมากที่สุดเท่าที่จะมากได้

โดยสรุปแล้ว ความหมายของการมีส่วนร่วมโดยทั่วไปนั้น หมายถึง การที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคล ที่มีผลประโยชน์ร่วมกันจากการดำเนินงานอย่างใดอย่างหนึ่งทางสังคมไม่ว่าจะผลประโยชน์โดยตรงหรือโดยอ้อมก็ตาม ได้รับโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมทำและร่วมแก้ไขในด้านนโยบายและการวางแผน การดำเนินงาน การประสานงาน ติดตามและประเมินผล เพื่อให้เกิดผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

1.1.2 ชุมชนกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษา

สัมพันธ์ อุปลา (2544 : 29 – 30) กล่าวถึงชุมชนกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาจะเป็นเครื่องมือในการพัฒนามนุษย์ พัฒนาสังคม และพัฒนาประเทศ ที่สำคัญที่สุด ผู้คนใน สังคมใด ประเทศใด ได้รับการศึกษาสูงมากจะฉลาดมาก สังคมนั้น หรือประเทศนั้นจะเจริญรุ่งเรืองเป็นผู้นำและเป็นมหาอำนาจในที่สุด ในทางตรงกันข้ามหากประเทศใดพลเมืองส่วนใหญ่ด้อยการศึกษาจะกลายเป็นประเทศที่ล้าหลัง เศรษฐกิจตกต่ำผู้มีชีวิตอยู่อย่างแร้นแค้นยากจนต้องขอความช่วยเหลือจากประเทศที่เจริญรุ่งเรืองหรือที่พัฒนาแล้วเมื่อการศึกษานับวันแต่จะมีความสำคัญกับการดำรงชีวิตของผู้คนในสังคมทุกชุมชนมากขึ้นเรื่อย ๆ และเพื่อให้มีการศึกษาของชุมชนมีความเจริญก้าวหน้าต่อความเจริญของสิ่งอื่น ชุมชนจะต้องมามีส่วนร่วมรับผิดชอบพัฒนาการศึกษาอย่างแท้จริง ซึ่งสามารถดำเนินการได้ดังนี้

1. ชุมชนต้องถือเป็นภาระหน้าที่ที่มีความจำเป็นต้องร่วมกันพัฒนาการศึกษาในชุมชนให้เจริญก้าวหน้า เพื่อใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือพัฒนาลูกหลานของชุมชนให้มีคุณภาพโดยพยายามผลักดันให้เป็นโรงเรียนประถมศึกษาเป็นหน่วยงานที่เป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น
2. ชุมชนต้องมามีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ เพื่อจัดหาจุดพัฒนาการศึกษาให้ลูกหลานร่วมกับครูในโรงเรียนโดยร่วมแสดงความคิดเห็นและร่วมแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นให้ได้รับความสำเร็จ
3. ร่วมค้นหาผู้ที่มีความรู้ ความสามารถในท้องถิ่นมาเข้าร่วมให้การศึกษารองเรียนเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของชุมชนในท้องถิ่น ผสมผสานกับความรู้สมัยใหม่ที่ทางโรงเรียนจัดให้

4. ชุมชนมาเข้าร่วมในการปฏิบัติงาน ช่วยเหลือสนับสนุนการพัฒนาโรงเรียน เช่นการปรับปรุงซ่อมแซมอาคารเรียน อาคารประกอบ จัดและตกแต่งสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนร่วมรณรงค์หาทุนการศึกษาเพื่อโรงเรียนตลอดทั้งร่วมกิจกรรมต่างๆที่ทางโรงเรียนจัดให้มีขึ้น

5. ร่วมตรวจสอบผลการพัฒนาโรงเรียน การจัดการศึกษาของโรงเรียนหากพบปัญหาหรือข้อบกพร่องที่เกิดขึ้น ก็มาเข้าร่วมแก้ไขปัญห และอุปสรรคนั้นร่วมกัน

6. สร้างความภูมิใจในผลงาน การพัฒนาการศึกษาาร่วมกัน โดยชุมชนเข้ามารับรู้ความเจริญก้าวหน้าของโรงเรียน และร่วมกันภาคภูมิใจในผลงานการพัฒนาโรงเรียนการพัฒนาการศึกษา ที่ประสบผลสำเร็จ โดยชุมชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาเป็นลำดับตลอดมา

วิมลศรี อุปรมัย และคณะ (พนิจดา วีระชาติ. 2542 : 57 – 58 ; อ้างอิงมาจาก วิมลศรี อุปรมัย และคณะ. 2529 : 143 - 152) ได้กล่าวถึงวิธีการนำชุมชนเข้าสู่โรงเรียนและสถาบันการศึกษาระดับสูง ดังนี้

1. การนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในโรงเรียน ด้วยวิธีการจัดให้มีการประชุม ปฏิบัติการปกครอง เช่น ให้มีการเยี่ยมชมโรงเรียน จัดกิจกรรมร่วมกันระหว่างผู้ปกครองและครู
2. การอนุญาตให้ชุมชนใช้โรงเรียนเป็นสถานที่จัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น จัดงานมงคลสมรส จัดงานประเพณีประจำปี จัดแข่งกีฬา
3. โรงเรียนจัดรายการดนตรีไทยสำหรับประชาชน
4. โรงเรียนจัดงานรื่นเริงประจำปี
5. เปิดสอนภาคค่ำให้แก่ประชาชนที่อ่านหนังสือไม่ออก เขียนไม่ได้
6. โรงเรียนเปิดโอกาสให้ประชาชนใช้บริการห้องสมุด หอประชุม ศูนย์ วัฒนธรรมเพื่อแสวงหาความรู้เพิ่มเติม
7. เปิดโอกาสให้ประชาชนใช้เป็นสถานที่พักผ่อนในวันหยุดสุดสัปดาห์
8. จัดอบรมสัมมนา หรือฝึกปฏิบัติการให้กับพนักงานของสถาบันเอกชน ชุมชนหรือของสถานประกอบการท้องถิ่น
9. เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาชมการสาธิต การทดลอง เพื่อการเผยแพร่ ความรู้ไปสู่ประชาชน
10. ออกวารสารเผยแพร่กิจกรรมของโรงเรียน
11. จัดป้ายประกาศไว้ที่หน้าโรงเรียน เพื่อแจ้งให้ชุมชนทราบว่าขณะนี้ โรงเรียนกำลังทำกิจกรรมที่สำคัญอะไรอยู่ เพื่อเป็นการเชิญชวนให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมใน กิจกรรมนั้นด้วย
12. เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาใช้ในบริเวณโรงเรียน สนามกีฬา โรง ฝึกงานโรงละคร เพื่อจัดบริการแก่ชุมชนในรูปแบบจัดค่ายพักแรมร่วมกับสมาคมต่างๆและศูนย์เยาวชน ต่าง ๆ นอกจากนี้ยังกล่าวถึงการนำทรัพยากรบุคคลมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา ดังนี้
 1. เป็นวิทยากรในด้านต่าง ๆ แล้วแต่ละจุดประสงค์การเรียนรู้ และ ความรู้ความชำนาญ ความสำเร็จในชีวิตของบุคคลนั้น ๆ
 2. เป็นตัวอย่าง แบบอย่างการดำเนินชีวิต ให้นักเรียนได้เห็นชีวิตตัวอย่าง แบบอย่างที่ดีแท้จริงของความสำเร็จในด้านต่าง ๆ เช่น อาชีพ คุณธรรม การเสียสละ การทำประโยชน์แก่ ชุมชนและสาธารณะ เป็นต้น
 3. ให้บุคคลช่วยเหลือกิจกรรมและกิจการต่าง ๆ ของสถานศึกษา เช่น
 - 3.1 ช่วยเหลือสถานศึกษาในด้านการเงิน วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ หรือแรงงาน
 - 3.2 ให้ข้อเสนอแนะข้อคิดเห็น ให้ความร่วมมือในการปรับปรุง หลักสูตรกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน
 - 3.3 เป็นกรรมการร่วมในหน่วยงาน หรือแผนกต่างๆ
 - 3.4 ช่วยเหลือกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน เช่น ช่วยในการดูแลเด็ก ช่วยในการรักษาพยาบาล
 - 3.5 ช่วยในการสอน ชุมชนแต่ละชุมชนประกอบด้วยบุคคลประเภท ต่าง ๆ มีความรู้สามารถต่างกัน มีคนจำนวนมากยินดีที่จะช่วยเหลือโรงเรียน ช่วยสอนนักเรียนสอนครู หรือ ประชาชน โรงเรียนอาจเชิญบุคคลเหล่านั้นมาช่วยสอนในสาขาวิชาที่เขาชำนาญหรือถนัดแก่ครู นักเรียน คนงาน ภารโรง และประชาชน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2540 : 23) ได้กล่าวถึง การพัฒนาการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาจะได้ผลอย่างแท้จริงมีประสิทธิภาพ ถ้าหากชุมชนส่วนร่วม รับผิดชอบอย่างจริงจัง สามารถดำเนินการได้ดังนี้

1. ชุมชนต้องถือเป็นภาระหน้าที่ที่ต้องร่วมมือพัฒนาการศึกษาให้เจริญ
 2. ชุมชนต้องมาเข้าร่วมวิเคราะห์เพื่อหาจุดพัฒนาการศึกษา โดยร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ให้สำเร็จ
 3. ร่วมค้นหาผู้มีความรู้ ความสามารถในท้องถิ่นเข้ามาร่วมให้การศึกษาใน โรงเรียนให้สอดคล้องกับความรู้สมัยใหม่ ทันสมัย
 4. ชุมชนร่วมพัฒนาช่วยเหลือโรงเรียน เช่น ปรับปรุงซ่อมแซมอาคารเรียน อาคารประกอบ สิ่งก่อสร้าง หาทุนเพื่อพัฒนาโรงเรียน ร่วมกิจกรรมต่างๆที่โรงเรียนจัดขึ้น
 5. ร่วมตรวจผลการพัฒนาโรงเรียน การจัดการศึกษาออกโรงเรียนหากพบ ปัญหาพร้อมกันแก้ไข
 6. สร้างความภูมิใจในผลงานร่วมกัน โดยชุมชนรับรู้ความก้าวหน้าของโรงเรียน
- กรเกล้า แก้วโชติ (2554 : 9) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของผู้ปกครอง หมายถึง การที่ผู้ปกครองตั้งใจเข้ามาให้ความร่วมมือ อย่างต่อเนื่องและเป็นระบบในการให้ข้อเสนอแนะ การแสดงความคิดเห็น การร่วมวางแผน ร่วม ตัดสินใจ ร่วมดำเนินงานและร่วมประเมินผลด้วยเทคนิคและวิธีการต่างๆทั้งในด้านการบริหารจัดการ ด้านวิชาการ และด้านการส่งเสริมสนับสนุนการเรียนการสอน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาที่โรงเรียนตั้งไว้

จากการศึกษาข้างต้น พอสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา คือ การเปิดโอกาสให้บุคลากรหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การสนับสนุน การปฏิบัติงาน การพัฒนาการศึกษา ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการจัดการศึกษา รัฐบาลได้ให้ความสำคัญ ส่งเสริมสนับสนุนให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากขึ้น การมีส่วนร่วม ทางการศึกษาเป็นประโยชน์ต่อการจัดการโรงเรียน การจัดการศึกษา ที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม และความต้องการของท้องถิ่น ซึ่งจะทำการดำเนินการจัดการศึกษามีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น รวมทั้งเป็นการกระตุ้นการแสดงความคิดเห็น และการดำเนินงานทางด้านจัดการศึกษามากขึ้น

1.2 รูปแบบของการมีส่วนร่วม

รูปแบบหรือลักษณะของการมีส่วนร่วมนั้น ได้มีนักวิชาการกล่าวถึงและเสนอไว้หลาย รูปแบบ ในลักษณะต่าง ๆ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสนใจในการศึกษาของแต่ละคน ดังนี้

กรรณิกา ชมดี (2554 : 13) ได้สรุปแบบในการพิจารณาการมีส่วนร่วม เพื่อใช้ในการวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ : ศึกษาเฉพาะโครงการสารภี ตำบลท่าช้าง อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี โดยแบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 10 แบบ คือ

1. การมีส่วนร่วมประชุม (Attendance at meeting)
2. การมีส่วนร่วมในการออกเงิน (Financial contribution)
3. การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ (Membership on committees)
4. การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ (Position of leadership)
5. การมีส่วนร่วมสัมภาษณ์ (Interviewer)

6. การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ (Solicitor)
7. การมีส่วนร่วมเป็นผู้บริโภค (Customers)
8. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่มการ (Entrepreneurs)
9. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ใช้แรงงาน (Employers)
10. การมีส่วนร่วมออกวัสดุอุปกรณ์ (Material contribution)

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2525 : 11-13) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบทว่ามีอยู่ 4 ขั้นตอนด้วยกัน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน
3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2534 : 12) กล่าวถึงหลักการบริหารแบบมีส่วนร่วมว่าหลักความร่วมมือของประชาชนที่สำคัญยิ่งก็คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานอย่างจริงจัง ทั้งนี้ ด้วยการเปิดโอกาสให้มีการศึกษา (Education) การร่วมพิจารณา (Consensus) และการตกลงร่วมใจ (Consent) ในการแก้ไขปัญหาหรือวางโครงการต่าง ๆ การที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมก็เพื่อเป็นการให้ประชาชนได้มีสิทธิและความเสมอภาคกัน

ในอันที่จะรับผิดชอบในสังคม ประชาชนจะมีโอกาสร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบ

กิตติชัย การโสภณ (2536 : 37) ได้สรุปลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ดังนี้ คือ

1. มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะ
2. มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
3. มีส่วนร่วมในการวางแผน
4. มีส่วนร่วมในการดำเนินการ
5. มีส่วนร่วมในการควบคุมหรือตรวจสอบ
6. มีส่วนร่วมในการเสียสละเงิน
7. มีส่วนร่วมในการเสียสละแรงงาน
8. มีส่วนร่วมในการเสียสละวัสดุอุปกรณ์
9. มีส่วนร่วมในการประชุม
10. มีส่วนร่วมเป็นวิทยากร

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2537 : 187) ได้ศึกษาวิเคราะห์พระราชบัญญัติและระเบียบของสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ในส่วนที่ให้เอกชนมีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษาที่ภาครัฐจัดดำเนินการ ปรากฏว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารการศึกษาจะมีอยู่ในลักษณะเดียวคือ ในรูปของ “คณะกรรมการ” การเข้าร่วมในคณะกรรมการก็จะอยู่ในลักษณะของ “ผู้ทรงคุณวุฒิ” ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิ มีความหมายรวมถึงข้าราชการในหน่วยงานอื่น ข้าราชการที่เกษียณแล้วหรือประชาชนทั่วไป

ชูชาติ พ่วงสมจิตร (2540 : 28-29) ได้แบ่งประเภทของการมีส่วนร่วมที่สรุปออกมาเป็น 11 กลุ่มใหญ่ มีสาระโดยสังเขป ดังนี้

1. การจำแนกตามกิจกรรมในการมีส่วนร่วมเป็นการจำแนกที่พิจารณาจากกิจกรรมของโครงการนั้นๆว่ามีกิจกรรมอะไรบ้างที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องด้วย ซึ่งกิจกรรมต่างๆอาจมีความแตกต่างกันไปตามลักษณะของงานหรือโครงการแต่โดยทั่วไปแล้วการพิจารณาการมีส่วนร่วมในมิติเกี่ยวข้องกับ

- 1.1 การมีส่วนร่วมในการริเริ่มโครงการ
- 1.2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการ
- 1.3 การมีส่วนร่วมในการสนับสนุนโครงการ

2. การจำแนกตามประเภทของกิจกรรมหรือขั้นตอนของการมีส่วนร่วมประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ

- 2.1 การมีส่วนร่วมในการริเริ่มงาน/โครงการ
- 2.2 การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการวางแผน
- 2.3 การมีส่วนร่วมในขั้นดำเนินโครงการ
- 2.4 การมีส่วนร่วมในขั้นการประเมินผลโครงการ

3. การจำแนกตามระดับความสมัครใจในการเข้าร่วม แบ่งระดับของความสมัครใจออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้

- 3.1 การมีส่วนร่วมโดยสมัครใจ
- 3.2 การมีส่วนร่วมโดยการถูกชักนำ
- 3.3 การมีส่วนร่วมโดยบังคับหรือการเกณฑ์จากผู้ที่มิอำนาจเหนือกว่า

4. การจำแนกตามวิธีของการมีส่วนร่วม แบ่งออกเป็น 2 วิธี คือ

- 4.1 การมีส่วนร่วมโดยตรง
- 4.2 การมีส่วนร่วมโดยอ้อม

5. การจำแนกตามระดับความเข้มของการมีส่วนร่วม แบ่งระดับของความเข้มในการมีส่วนร่วมออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้

- 5.1 ระดับของการมีส่วนร่วมเทียม
- 5.2 ระดับของการมีส่วนร่วมเทียมบางส่วน
- 5.3 ระดับของการมีส่วนร่วมที่แท้จริง

6. การจำแนกตามระดับความถี่ของการมีส่วนร่วม เป็นพิจารณาจากจำนวนของผู้ที่เข้าเป็นส่วนร่วม และหรือจำนวนครั้งหนึ่งของผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วม

7. การจำแนกตามประสิทธิผลของการมีส่วนร่วม แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

- 7.1 การมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิผล หมายถึง การมีส่วนร่วมที่ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมเข้าใจวัตถุประสงค์ของโครงการอย่างชัดเจน
- 7.2 การมีส่วนร่วมที่ไม่มีประสิทธิผล หมายถึง การมีส่วนร่วมที่ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมเข้าใจวัตถุประสงค์ของโครงการเพียงบางส่วน

8. การจำแนกตามพิสัยของกิจกรรม แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

- 8.1 การมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง
- 8.2 การมีส่วนร่วมเป็นช่วงๆ

9. การจำแนกตามระดับขององค์การ แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ

- 9.1 การมีส่วนร่วมในระดับล่างขององค์การ
- 9.2 การมีส่วนร่วมในระดับกลางขององค์การ
- 9.3 การมีส่วนร่วมในระดับสูงขององค์การ
- 10. การจำแนกตามประเภทของผู้มีส่วนร่วม แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ
 - 10.1 ผู้ที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่น
 - 10.2 ผู้นำท้องถิ่น
 - 10.3 เจ้าหน้าที่ของรัฐ
 - 10.4 คนต่างด้าว
- 11. การจำแนกตามลักษณะของการวางแผนแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ
 - 11.1 การวางแผนจากบนลงล่าง
 - 11.2 การวางแผนจากล่างขึ้นบน

เมตต์ เมตต์การุญจิต (2541 : 24-25) ได้สรุปลักษณะการมีส่วนร่วมนั้นพิจารณาได้หลายมุมมอง ดังนี้

- 1. จำแนกตามกระบวนการบริหาร
 - 1.1 การมีส่วนร่วมในการวางแผน
 - 1.2 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
 - 1.3 การมีส่วนร่วมในการจัดองค์การ
 - 1.4 การมีส่วนร่วมในการสื่อสาร
 - 1.5 การมีส่วนร่วมในการใช้อิทธิพล
 - 1.6 การมีส่วนร่วมในการประสานงาน
 - 1.7 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล
- 2. จำแนกตามประเภทของกิจกรรมที่เข้าร่วม
 - 2.1 การมีส่วนร่วมประชุม
 - 2.2 การมีส่วนร่วมในการออกเงิน
 - 2.3 การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ
 - 2.4 การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ
 - 2.5 การมีส่วนร่วมเป็นผู้ชักชวน
 - 2.6 การมีส่วนร่วมเป็นผู้ใช้แรงงาน
- 3. จำแนกตามระดับความเข้มของการมีส่วนร่วม
 - 3.1 ระดับของการมีส่วนร่วมเทียม
 - 3.2 ระดับของการมีส่วนร่วมเทียมบางส่วน
 - 3.3 ระดับของการมีส่วนร่วมที่แท้จริง
- 4. จำแนกตามวิธีการมีส่วนร่วม
 - 4.1 การมีส่วนร่วมโดยตรง
 - 4.2 การมีส่วนร่วมโดยอ้อม

Dais และ Newstrom (เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์. 2545 : 176 ; อ้างอิงมาจาก Dais and Newstrom. n.d.) เห็นว่า กิจกรรมของมนุษย์ส่วนใหญ่อาศัยการมีส่วนร่วม คน ๆ เดียว

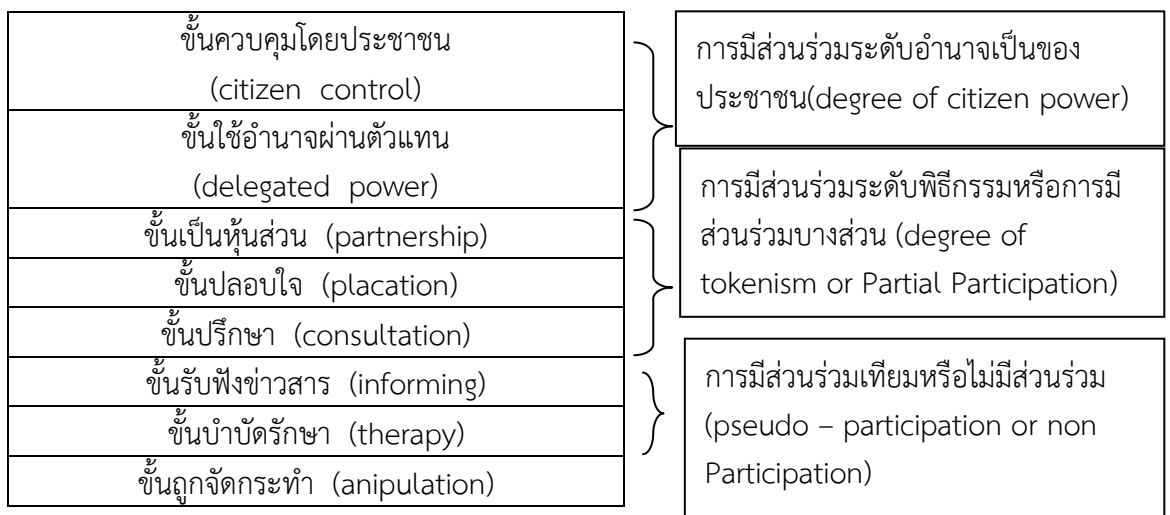
ไม่สามารถจะทำกิจกรรมทุกอย่างได้ด้วยตนเอง ทั้งนี้เพราะมีข้อจำกัดทางด้านชีววิทยา และทางด้าน เศรษฐกิจ การมีส่วนร่วมเป็นความเกี่ยวข้องในด้านจิตใจและอารมณ์ของบุคคลที่มีต่อกิจกรรมของกลุ่ม เป็นตัวกระตุ้นให้ทำงานสำเร็จตามเป้าหมาย การมีส่วนร่วม (Participation) เกี่ยวข้องกับ

1. การเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย (Involvement)
2. การช่วยเหลือและทำประโยชน์ (contribution)
3. การรับผิดชอบ (responsibility)

Arnstein (ฉลาด จันทรสมบัติ. 2554 : 144-145 ; อ้างอิงมาจาก Arnstein.

1969 : 216) มีความเห็นว่ามีส่วนร่วมมีลักษณะเป็นบันไดการมีส่วนร่วม (Participation ladder)

8 ขั้น ดังแผนภูมิต่อไปนี้

ภาพประกอบ 2 บันไดของลักษณะการมีส่วนร่วม

สรุปได้ว่า รูปแบบของการมีส่วนร่วมมีหลายรูปแบบ เช่นมีส่วนร่วมในการศึกษาค้นคว้า ปัญหา และสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ตลอดจนความต้องการของชุมชนร่วมคิดค้นและหา วิธีการเพื่อแก้ปัญหาของชุมชนหรือสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือสนองความต้องการ ของชุมชน ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการและกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้

1.3 ความจำเป็นและความสำคัญในการมีส่วนร่วม

ในปัจจุบันสังคมไทยมีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็วในทุกๆด้านในช่วงทศวรรษที่ ผ่าน มาหากพิจารณาในเชิงของความยั่งยืน ยังขาดภาวะสมดุล และยังมีปัญหาสำคัญที่จะต้องดูแลแก้ไขบาง เรื่อง ที่อยู่ในขั้นวิกฤต อันมีสาเหตุทั้งที่เกิดจากสภาพภายในสังคมเราเอง และจากการคล้อยตาม กระแสโลกาภิวัตน์ของโลก (กระทรวงศึกษาธิการ. 2546 : 135-136) ทั้งนี้มีประเด็นปัญหาใหญ่ ๆ ที่ ควรมีการทบทวนเพื่อให้เกิดความตระหนักรู้ร่วมกัน ดังนี้

1.3.1 ผลจากวิกฤตเศรษฐกิจทำให้อัตราการว่างงานสูงขึ้น มีปัญหาทางสังคมอื่นๆ ตามมา เช่น ความยากจน ยาเสพติด อาชญากรรม ครอบครัวแตกแยก เป็นต้น

1.3.2 ระเบียบใหม่ของโลกทำในระดับภูมิภาคและระดับนานาชาติที่มาพร้อมกับโลกาภิวัตน์ได้สร้างความรุนแรงในการแข่งขันขึ้น มีความจำเป็นที่จะต้องเสริมสร้างฐานความรู้ที่เข้มแข็งให้กับประเทศเพื่อความสามารถในการปรับตัว รู้เท่าทัน ไม่ให้ตกไปอยู่ในฐานะผู้เสียเปรียบ

1.3.3 ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความเสื่อมโทรมอย่างรุนแรง นำไปสู่ความขัดแย้งในสังคมมากยิ่งขึ้น

1.3.4 คุณภาพการศึกษาของประชากรไทยโดยเฉลี่ยต่ำลงและมีมาตรฐานค่อนข้างต่ำ เมื่อเทียบกับหลายประเทศในระดับเดียวกัน

1.3.5 การศึกษาขาดเอกภาพด้านนโยบาย สถานศึกษาขาดอิสระ และความคล่องตัวในการบริหารจัดการขาดการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชน ชุมชน สถาบันทางสังคม

1.3.6 สังคมตกอยู่ในกระแสบริโภคนิยม เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม คนส่วนใหญ่ขาดความสามารถในการกลั่นกรองคัดสรรทางวัฒนธรรม

1.3.7 ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย ศิลปะไทยที่ทรงคุณค่าถูกละเลย

1.3.8 สถาบันศาสนา ซึ่งเคยเป็นพลังสำคัญและเป็นแหล่งเรียนรู้ฝึกอบรมของกุลบุตร กุลธิดาของศาสนิกชน ได้รับการยอมรับในฐานะที่พึ่งทางใจน้อยลง การดำเนินกิจกรรมทางศาสนายังคงเน้นพิธีกรรมมากกว่าเน้นหลักธรรมจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องส่งเสริมและสร้างสภาพการณ์เพื่อการเป็นเอกภาพอีกทั้งเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาคุณภาพ ประสิทธิภาพ และขีดความสามารถของตนเองส่วนใหญ่ในประเทศ โดยยึดหลักการให้ทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดและตัดสินใจในกิจกรรมสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับตนเองและชุมชนท้องถิ่น การสนับสนุนในสังคม ทุกส่วนและทุกระดับได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพและการสร้างสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อความสำเร็จในการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาจะทำให้เกิดพลังชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็งอันจะเป็นรากฐานที่มั่นคงในการพัฒนาประเทศอย่างมีเสถียรภาพและยั่งยืนตลอดไป

อย่างไรก็ตาม ในการบริหารจัดการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้จำเป็นต้องมีผู้บริหารการศึกษาจะต้องมีกระบวนการในการบริหารที่เหมาะสมกับสภาพการณ์ของหน่วยงานซึ่งได้มีผู้ให้แนวคิดเกี่ยวกับภารกิจและกระบวนการบริหารการศึกษาไว้หลายแนวคิด เช่น แนวคิดแบบ POSDCORB ของกูลิคและเออร์วิค (Gulick and Urwick) แบ่งกระบวนการบริหารออกเป็น 7 ขั้นตอน คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) การอำนวยการ (Directing) การประสานงาน (Coodinating) การรายงาน (Reporting) และการงบประมาณ (Budgeting) ส่วน ฟาโยล (Fayol) ได้แบ่งกระบวนการบริหารออกเป็น 5 ขั้นตอน ได้แก่ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การสั่งการ (Commanding) การประสานงาน (Coodinating) และการควบคุม (Controlling) (ผ่องศิริ เรียงตระกูล. 2544 : 31-32)

ส่วน อรุณ รักธรรม (2536 : 86) ได้กล่าวถึงกระบวนการบริหารของสมาคมผู้บริหารโรงเรียนอเมริกัน (The American Association of School Administrators เรียกว่า AASA) ได้ให้คำจำกัดความของกระบวนการบริหารไว้ 5 ประการ ได้แก่

1. การวางแผน (Planning) หมายถึง การกำหนดแผนงานและโครงการที่จะกระทำในความหมายการวางแผนไว้ตามลำดับเป็น 5 กลุ่ม คือ

1.1 การวางแผน คือ การคิดเรื่องอนาคต (Planning is future thing) เป็นเรื่องของการกำหนดสภาพที่ควรจะเป็นในอนาคต เป็นการประมวลข้อมูลในอดีตจนถึงปัจจุบัน แล้วจึงใช้ดุลยพินิจเพื่อวางแนวทางการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ในอนาคต

1.2 การวางแผน คือ การควบคุมอนาคต (Planning is controlling the future) ไปสู่การกำหนดแนวทาง หรือวิธีการ (means) ที่ต้องการในอนาคต นั่นคือการแสวงหาเส้นทางที่จะเผชิญเรื่องความไม่แน่นอนและความเสี่ยง

1.3 การวางแผน คือ การตัดสินใจ (Planning is decision making) มีความหมายเช่นเดียวกับการ เลือก (choosing) ว่าจะทำอะไร อย่างไร เมื่อใด และใครเป็นผู้ทำ เป็นการเชื่อมช่องว่างจากปัจจุบันไปสู่อนาคตที่พึงปรารถนามีการกำหนดนโยบาย โครงการและวิธีปฏิบัติ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์นั้น

1.4 การวางแผน คือ การตัดสินใจในเชิงบูรณาการ (Planning is integrated decision making) จากการร่วมมือระหว่างกลุ่มคนและองค์กร

1.5 การวางแผน คือ กระบวนการในการกำหนด แจกแจงเหตุผลและเชื่อมโยง (Planning is formalized procedure)

โดยสรุป การวางแผน หมายถึง การกำหนดนโยบาย การกำหนดแผนงานและการกำหนดวิธีดำเนินงานในอนาคต เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของหน่วยงาน

1. การจัดสรรทรัพยากร (Allocation) หมายถึง การจัดหาและการจัดสรรทรัพยากร การเงิน และวัสดุตามความต้องการของแผนงาน

2. การกระตุ้นการทำงาน (Stimulation) หมายถึง การให้แรงจูงใจ และการบำรุงขวัญ เพื่อให้

3. การประสานงาน (Coordination) หมายถึง การประสานกิจกรรมด้านต่าง ๆ เพื่อให้เกิดบุคลากรมีพฤติกรรมตามเป้าหมายผลสัมฤทธิ์ของงาน

4. การประเมิน (Evaluation) หมายถึง การติดตาม ประเมินผลการทำงานอย่างสม่ำเสมอ

สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับเหตุผล ความจำเป็นและความสำคัญของการบริหารแบบมีส่วนร่วม นั้น ได้มีผู้ให้แนวคิดไว้หลากหลาย เช่น

เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ (2540 : 180-181) ได้กล่าวถึงความจำเป็นในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารการศึกษา ดังนี้ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารการศึกษาเป็นวิธีการสำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนาการศึกษาของชาติ โรงเรียนเป็นสถาบันทางสังคม (Social institution) เช่นเดียวกับบ้าน เป็นตัวแทนของสถาบันครอบครัวหรือจัดเป็นตัวแทนของสถาบันศาสนา โรงเรียนเป็นหน่วยงานที่สังคมจัดตั้งขึ้นมาเพื่อสนองความต้องการของสังคมในด้านให้บริการทางการศึกษาแก่สมาชิกของสังคมนั้น ๆ ดังนั้น ภารกิจของโรงเรียน คือ การให้บริการทางการศึกษาที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของสังคมวิธีการหนึ่งที่จะทราบความต้องการของสังคมก็คือ การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริการ

โรงเรียนตั้งอยู่ในชุมชน และเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ชุมชนเป็นสิ่งแวดล้อมอย่างหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อโรงเรียนเป็นอย่างมาก ดังนั้น โรงเรียนจะต้องรับผิดชอบต่อประชาชนในการจัดการศึกษาให้แก่สมาชิกของชุมชนนั้น ด้วยเหตุนี้ ประชาชนจึงควรมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายของ

โรงเรียน นักการศึกษายอมรับว่า การศึกษาเป็นหน้าที่ของท้องถิ่น Sergiovanni และ Carer (1980 : 246) ดังนั้น ประชาชนจึงควรมีส่วนร่วมในการบริหารในบางประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา ประชาชนต้องเสียภาษีการศึกษา เป็นภาษีโดยตรงที่ต้องเสียให้ท้องถิ่น ประชาชนจึงต้องเข้ามามีส่วนร่วมเป็นกรรมการในคณะกรรมการการศึกษา (Board of Education) เพื่อกำหนดนโยบาย ควบคุม ติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาของท้องถิ่น

ในการบริหารการศึกษานั้น ผู้บริหารจำเป็นจะต้องตระหนักถึงความสนใจของประชาชน (Public interest) ซึ่งความสนใจของประชาชนที่มีความหมายรวมถึงความต้องการของเยาวชน ความต้องการของชุมชน และความต้องการของสังคม ปัญหาความต้องการของประชาชนเป็นเรื่องที่ซับซ้อน เมื่อความสนใจของประชาชนมีความสำคัญ ดังนั้น ผู้บริหารจึงจำเป็นต้องหาข้อมูลต่างๆ โดยขอความร่วมมือจากชุมชนโดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหาร

หน้าที่สำคัญอย่างหนึ่งของผู้บริหาร คือ จัดหา จัดระบบ และจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ ให้กับคณะครู ชุมชนเป็นแหล่งทรัพยากรที่สำคัญ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการจัดการศึกษา โรงเรียนประสบความสำเร็จเพราะให้ประชาชนมาเกี่ยวข้องกับ การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้นในโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพนั้น ผู้บริหารจำเป็นจะต้องรู้จักหน้าที่ของความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน-โรงเรียน-ชุมชน โดยจะต้องให้ผู้ปกครอง และประชาชนมาเกี่ยวข้องในกิจการของโรงเรียน การมีส่วนร่วมทำให้ผู้ปกครองมีความพอใจในโรงเรียนมีความเชื่อถือและศรัทธาในโรงเรียน

ด้วยเหตุผลดังกล่าวสรุปได้ คือ การบริหารแบบมีส่วนร่วมทำให้ประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการบริหารจัดการเพิ่มสูงขึ้น พนักงานมีขวัญกำลังใจในการทำงานและยังสามารถลดความขัดแย้งของบุคคลแต่ละคนได้ อีกทั้งก่อให้เกิดความสอดคล้องในวัตถุประสงค์ระหว่างบุคคลกับองค์การอีกด้วย ดังนั้น การบริหารแบบมีส่วนร่วมจึงเหมาะสมกับการบริหารสถานศึกษาเป็นอย่างยิ่งกับสถานการณ์ปัจจุบัน

นอกจากเหตุผลและความจำเป็นดังกล่าวข้างต้นแล้ว การบริหารแบบมีส่วนร่วมยังก่อให้เกิดประโยชน์ ดังนี้

1. เมื่อผู้ร่วมงานใดมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการเปลี่ยนแปลง เขาจะยอมรับในการเปลี่ยนแปลงแทนที่จะต่อต้านการเปลี่ยนแปลง
2. ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บังคับบัญชา-ผู้ใต้บังคับบัญชา จะมีความราบรื่นมากขึ้น ความไม่พอใจ-การร้องทุกข์น้อยลง
3. ความผูกพันของบุคลากรกับองค์การจะรู้สึกผูกพันมากขึ้น
4. บุคลากรจะไว้วางใจฝ่ายบริหารมากขึ้น เพราะบุคลากรรู้ แรงจูงใจ และความต้องการของฝ่ายบริหาร
5. การบริหารผู้ใต้บังคับบัญชามีความง่ายขึ้น เพราะผู้ใต้บังคับบัญชายอมรับการเปลี่ยนแปลงและไว้วางใจฝ่ายบริหารมากขึ้น
6. การตัดสินใจทางการบริหารมีคุณภาพดีขึ้น
7. การติดต่อสื่อสารระหว่างองค์กรระดับสูงกับองค์กรระดับต่ำมีขึ้น
8. ก่อให้เกิดการสร้างทีมงานที่มีประสิทธิภาพ

ชาญชัย อาจินสมจาร (2548 : 40-42) ได้กล่าวว่า ประโยชน์ที่โรงเรียนจะได้รับจากการบริหารแบบมีส่วนร่วมสามารถหลีกเลี่ยงปัญหาการบริหารบางอย่างได้โดยใช้องค์ประกอบที่สำคัญ 5 ประการต่อสถาบันหรือระบบการศึกษา คือ

1. ความกระจ่างในจุดประสงค์เป้าหมายที่ให้คำจำกัดความอย่างชัดเจน จะส่งเสริมความรู้สึกของการ ตกลงและความผูกพันภายใน คณะครูจะเข้าใจเป้าหมายและมีความผูกพันกับการนำออกใช้เพราะเขามีส่วนร่วมในการรวบรวม การมีส่วนร่วมในการออกแบบกลยุทธ์นำไปสู่เป้าหมายที่ท้าทายยิ่งขึ้น และระดับการจูงใจสู่การทำเป้าหมายเหล่านั้นบรรลุผล

2. มีความผูกพันและการประสานงานมากขึ้นต่อการตัดสินใจ เป้าหมายที่ชัดเจนและเป็นที่ยอมรับสามารถใช้เพื่อประสานการตัดสินใจและการกระทำของครูและผู้บริหารในขอบข่ายจำนวนหนึ่ง เป้าหมายที่สร้างขึ้นร่วมกันจะเป็นจุดรวมที่สำคัญและเป็นจุดอ้างอิงสำหรับการตัดสินใจในอนาคต เมื่อเอกบุคคคลเข้าใจจุดประสงค์ขององค์การ เขาก็มีแนวโน้มที่จะมีความผูกพันมากขึ้นต่อการตัดสินใจเหล่านั้น

3. การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งอย่างมีประสิทธิภาพ เป้าหมายที่เห็นพ้องต้องกันให้กลไกสำหรับแก้ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างหน่วยงานหรือเอกบุคคคลขององค์การ เป้าหมายให้กรอบของข้อตกลงภายในทั้งหมดซึ่งสามารถจัดการกับความขัดแย้งได้อย่างสร้างสรรค์

4. ความสามารถในการปรับตัวสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง เป้าหมายที่ตัดสินใจร่วมกันช่วยเพิ่มความสามารถขององค์การเพื่อตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงกระบวนการจัดตั้งเป้าหมายอย่างต่อเนื่องที่โรงเรียนเข้าร่วมในการประเมินตนเองในการตอบสนองต่อความต้องการของลูกค้ำ และประสิทธิผลของโปรแกรมเป็นตัวนำที่มีประโยชน์สำหรับผู้บริหารและคณะครูเพื่อวิเคราะห์กันในสภาวะการเปลี่ยนแปลงและเพื่อหาคำตอบของปัญหาร่วมกัน

5. ปรับปรุงใหม่ กระบวนการตั้งเป้าหมายแบบมีส่วนร่วมให้โอกาสอย่างต่อเนื่องในการปรับปรุงระดับพลังงานขององค์การเสียใหม่ โดยให้การประเมินเพื่อความเป็นเลิศ Judy GuikryAmado ผู้อำนวยการปรับปรุงโรงเรียนประถมศึกษาแห่งเขตการศึกษา Vallejo (California) Unified School District ได้กล่าวว่า กระบวนการตั้งเป้าหมายแบบมีส่วนร่วม “ประเด็นว่าเรามองโรงเรียนของเราเป็นสถาบันที่มีการเคลื่อนไหว มีโช่หยุดนิ่ง”

โดยสรุปจะเห็นได้ว่า ประโยชน์ของการบริหารแบบมีส่วนร่วมมีผลโดยตรงต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานและกำลังใจของพนักงาน อันเป็นผลให้เกิดการยอมรับและมีความผูกพันระหว่างบุคคละกรด้วยกันและมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงมากขึ้น

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมโดยทั่วไป

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมมีองค์ประกอบหลายประการ จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎี และผลงานวิจัยของนักวิชาการหลายๆคน ปรากฏว่ามีแนวคิดหลากหลายดังเสนอต่อไปนี้

อนุภาพ ธีรลาภ (2528 : 21-26) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบ และแรงกระตุ้น ให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพบว่า ปัจจัยที่สำคัญที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมอยู่ 4 ประการ คือความใกล้ชิดเจ้าหน้าที่ของรัฐ การคำนึงถึงผลประโยชน์ ในการตอบแทน การยอมรับแบบอย่าง และความเชื่อถือในตัวผู้นำ

กาญจนา แก้วเทพ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ (2530 : 27-29) ได้พบว่า ปัจจัยการมีส่วนร่วมของชุมชน ขึ้นอยู่กับ 1) ความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองที่ว่าจะสามารถช่วยเหลือ

ตนเองและผู้อื่นได้ และจะต้องแสดงศักยภาพเข้าร่วมต่อการพัฒนา 2) โครงสร้างเศรษฐกิจต่างๆที่มีเงื่อนไขเป็นข้อเรียกร้องเบื้องต้นจะทำให้คนจนไม่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ และกลุ่มคนยากจนในหมู่บ้าน และวิธีการแสดงออกในรูปแบบประเพณีมาใช้ในการพัฒนาและ 3) หน่วยครอบครัวมีความเข้าใจเรื่องการมีส่วนร่วมจะมีผล

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา องค์ประกอบและรูปแบบในการมีส่วนร่วมส่วนใหญ่แล้วจะมีลักษณะที่คล้ายคลึงหรืออาศัยรูปแบบ หลักการและวิธีการอย่างเดียวกันกับปัจจัยที่มีส่วนร่วมโดยทั่วไปเพียงแต่จะเน้นเกี่ยวกับกิจกรรมการมีส่วนร่วมทางการศึกษา และได้มีนักวิชาการ นักการศึกษาหลายท่านได้เสนอแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาไว้หลายท่านดังนี้

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527 : 183) ได้สรุป ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ได้แก่ความศรัทธาที่มีต่อความเชื่อถือบุคคลสำคัญและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำให้ประชาชน

1. มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น บำเพ็ญประโยชน์
2. ความเกรงใจ ที่มีต่อบุคคลที่เคารพนับถือหรือมีเกียรติตำแหน่งทำให้ประชาชนเกิดความเกรงใจที่มีส่วนร่วมด้วยทั้ง ๆ ที่ไม่มีความศรัทธาหรือความเต็มใจอย่างเต็มเปี่ยมที่จะกระทำ เช่น ผู้ใหญ่ออกปากขอแรง ผู้น้อยก็ต้องช่วยแรง

3. อำนาจบังคับ ที่เกิดจากบุคคลที่มีอำนาจเหนือกว่า ทำให้ประชาชนถูกบังคับให้มีส่วนร่วมในการกระทำต่าง ๆ เช่น ปีบบังคับให้ทำงานเยี่ยงทาส

วันเพ็ญ วอกลาง (2534 : 5 - 22) ได้ศึกษาลักษณะการมีส่วนร่วม และปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ปัจจัยภายในบุคคล
2. ปัจจัยด้านผู้นำ
3. การมีทัศนคติที่ดีต่อการพัฒนากิจกรรม (โครงการ)
4. ปัจจัยด้านเจ้าหน้าที่

สมยศ นาวิการ (2525 : 19) ได้เสนอทัศนะว่าปัจจัยที่จูงใจบุคคลในการทำงาน ซึ่งจะก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนได้นั้น คือ

1. ได้รับความสำเร็จ
2. รับการยกย่อง
3. มีความก้าวหน้าในงาน
4. ลักษณะงาน
5. ความรับผิดชอบ
6. ความเจริญเติบโตส่วนบุคคล

ชูชาติ พวงสมจิตต์ (2540 : 268-275) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนในการจัดการศึกษาไว้ ดังนี้

ปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียน จำแนกออกเป็น 3 ด้าน คือ ปัจจัยเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ปัจจัยเกี่ยวกับชุมชนและปัจจัยเกี่ยวกับโรงเรียน

1. ปัจจัยเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ปัจจัยที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียน ได้แก่

1.1 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย

1.1.1 โครงสร้างทางเศรษฐกิจที่มีการอุตสาหกรรมเป็นแกนหลัก ช่วยให้ชุมชนมีความพร้อมในการสนับสนุนทรัพยากรให้กับโรงเรียน

1.1.2 สภาวะทางเศรษฐกิจดี ส่งเสริมให้โรงเรียนได้รับการสนับสนุนจากชุมชน มาก

1.2 ปัจจัยด้านการเมืองการปกครอง ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมือง การปกครองในท้องถิ่น ก่อให้เกิดการแข่งขันทางการเมือง ซึ่งในช่วงที่มีการเลือกตั้งผู้สมัครมักจะต้องไปพบประชาชนและช่วยเหลือกิจกรรมของสังคม โดยเฉพาะวัดกับโรงเรียนอันเป็นสถาบันหลักของชุมชน จึงเป็นปัจจัยกระตุ้นให้ทางการเมืองท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียน

1.3 ปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ ความเชื่อ และค่านิยมของคนไทยที่มีนิสัยชอบทำบุญบริจาคให้ทาน และไม่ค่อยจะปฏิเสธคำร้องขอของผู้อื่น โดยเฉพาะโรงเรียนอันเป็นสถาบันสอนบุตรหลานให้เป็นคนดีมีความรู้ จึงเป็นปัจจัยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียน

2. ปัจจัยเกี่ยวกับชุมชน ปัจจัยเกี่ยวกับชุมชนที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนประกอบด้วย

2.1 ความศรัทธาของชุมชนที่มีต่อโรงเรียน หากโรงเรียนสร้างความสำเร็จให้กับ ชุมชนได้ เช่น ผลการเรียนดี นักเรียนสามารถสอบชิงทุนหรือสอบเข้าสถาบันที่มีชื่อเสียงได้ โรงเรียนได้รับรางวัลชนะเลิศ ครู อาจารย์ เอาใจใส่ต่อนักเรียน โรงเรียนชนะเลิศประกวดผลงานทางวิชาการ ฯลฯ สิ่งเหล่านี้จะทำให้ชุมชนเกิดความศรัทธาต่อโรงเรียน

2.2 ชุมชนมีความรู้สึกที่ตนเองเป็นเจ้าของโรงเรียน และต้องมีหน้าที่ต่อโรงเรียน

2.3 ความรู้สึกดังกล่าวมักจะอยู่ในรูปของโรงเรียนของเรา การเป็นศิษย์เก่า การเป็นบุคคลที่มีส่วนร่วมในการก่อตั้งและทำนุบำรุงโรงเรียน การเป็นผู้ปกครองนักเรียน ฯลฯ

2.4 ความคาดหวังของชุมชนต่อโรงเรียน ได้แก่ ความคาดหวังว่าโรงเรียนจะส่งสอนบุตรหลานของเขาให้เป็นคนเก่ง คนดี และคาดหวังให้โรงเรียนมีคุณภาพไม่เป็นรองโรงเรียนอื่น

2.5 ชุมชนมีความสัมพันธ์อันดีกับโรงเรียน หากผู้บริหารและครูเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนอย่างสม่ำเสมอ โรงเรียนให้การต้อนรับประชาชนอย่างดี โรงเรียนเอาใจใส่บุตรหลานของประชาชน ชุมชนก็จะให้ความร่วมมือกับโรงเรียนด้วยดี

3. ปัจจัยเกี่ยวกับโรงเรียน ในส่วนของปัจจัยเกี่ยวกับโรงเรียนที่เป็นปัจจัยส่งเสริมการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียน จำแนกออกเป็น 4 ส่วน คือ ปัจจัยเกี่ยวกับบุคลากรของโรงเรียน ปัจจัยเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติงานของโรงเรียน ปัจจัยเกี่ยวกับผลการปฏิบัติงานของโรงเรียน และปัจจัยเกี่ยวกับโรงเรียน

3.1 ปัจจัยเกี่ยวกับบุคลากรของโรงเรียน ประกอบด้วย

3.1.1 ปัจจัยเกี่ยวกับผู้บริหารโรงเรียน ได้แก่

(1) ผู้บริหารรุ่นก่อนสร้างสมศรัทธาเอาไว้

- โรงเรียนได้
- โรงเรียน
- โรงเรียน
- โรงเรียน
- เชิญบุคคลในชุมชนให้เข้ามาเป็นกรรมการที่ปรึกษาของโรงเรียน
- แก่ชุมชน
- จะได้รับความปลอดภัย
- สอน ด้านอาคารสถานที่ เป็นต้น
- คณะกรรมการศึกษา
- ที่ตั้งชื่อตามชื่อหรือสกุลของคนในชุมชน ส่งผลให้คนในตระกูลนั้นๆเข้ามาช่วยทำนุบำรุงโรงเรียนในระยะเวลาต่อมา
- (2) ผู้บริหารโรงเรียนมีความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน
- (3) ผู้บริหารโรงเรียนทำงานเข้ากับกรรมการศึกษา/กรรมการ
- (4) ผู้บริหารให้เกียรติและให้กำลังใจแก่ผู้เข้ามามีส่วนร่วมกับ
- (5) ผู้บริหารโรงเรียนเป็นคนท้องถิ่น
- 3.1.2 ปัจจัยเกี่ยวกับครูในโรงเรียน ได้แก่
- (1) ครูในโรงเรียนมีความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน
- (2) ครูมีความรักความผูกพันและรู้สึกว่าเป็นเจ้าของโรงเรียน
- (3) โรงเรียนมีครูเก่าแก่หรือมีศิษย์เก่าปฏิบัติหน้าที่อยู่ใน
- (4) ครูสนใจเด็กและเอาใจใส่การเรียนการสอนดี
- (5) คณะครูมีความสมัครสมานสามัคคีกัน
- 3.2 ปัจจัยเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติงานของโรงเรียน ได้แก่
- 3.2.1 โรงเรียนเป็นผู้เข้าไปขอความร่วมมือจากชุมชน
- 3.2.2 โรงเรียนสร้างระบบที่เอื้อให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม เช่น
- 3.2.3 โรงเรียนให้ความเอื้อเพื่อแก่ชุมชน เช่น การให้บริการต่าง ๆ
- 3.2.4 โรงเรียนสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน
- 3.2.5 สร้างความมั่นใจให้กับชุมชนว่าเด็กที่เข้ามาเรียนในโรงเรียน
- 3.3 ปัจจัยเกี่ยวกับผลการปฏิบัติงานของโรงเรียน ได้แก่
- 3.3.1 โรงเรียนมีนโยบายและแผนงานที่ดี
- 3.3.2 โรงเรียนมีความน่าเชื่อถือด้านการเงิน
- 3.3.3 โรงเรียนมีชื่อเสียงดี ได้แก่ ชื่อเสียงด้านการเรียนและอื่นๆ
- 3.3.4 โรงเรียนมีการพัฒนาที่ดี เช่น ในด้านคุณภาพการเรียนการสอน
- 3.4 ปัจจัยเกี่ยวกับโรงเรียนในด้านอื่นๆ ได้แก่
- 3.4.1 ประวัติความเป็นมาของโรงเรียน
- 3.4.2 ความเป็นมาของโรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนตั้งอยู่ในท้องถิ่นให้บริการแก่คนในท้องถิ่น หรือคนในท้องถิ่นมีส่วนในการก่อสร้างทำนุบำรุง
- 3.4.3 โรงเรียนมีทีมงานที่ดี ทั้งผู้บริหาร คณะครูและ
- 3.4.4 ชื่อของโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับคนในชุมชน เช่น โรงเรียน

3.4.5 โรงเรียนเป็นแหล่งสร้างประโยชน์ให้แก่ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วม ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วม

ชูชาติ พ่วงสมจิตต์ (2540 : 61-62) กล่าวถึงปัญหาและอุปสรรคการมีส่วนร่วม
ของประชาชนไว้ 2 ประเด็น ดังนี้

1. ชาวชนบทขาดนิสัยการทำงานร่วมกันอย่างจริงจังและถาวร จะมีแต่การทำงานเป็นครั้งคราว ทั้งนี้เพราะในอดีตประเทศไทยเป็นสังคมที่มั่งคั่งจึงจำเป็นต้องเสริมสร้างการทำงานร่วมกัน

2. ชาวชนบทไทยประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่เต็มไปด้วยความไม่แน่นอน เพราะต้องพึ่งพาธรรมชาติเป็นอย่างมาก ส่งผลต่อการที่ยอมรับของแปลกใหม่ก็ต่อเมื่อแน่ใจว่าจะได้รับประโยชน์โดยตรงในระยะสั้น ดังนั้น การมีส่วนร่วมที่หวังผลระยะยาวจึงค่อนข้างยากลำบาก

สมศักดิ์ จีเพ็ชร (2544 : 20-21) ได้สรุปว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของกรรมการสถานศึกษา มี 4 กลุ่มปัจจัย ได้แก่กลุ่มปัจจัยเกี่ยวกับกรรมการสถานศึกษา ซึ่งประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไป ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา หน้าที่การงานอาชีพ ประเภทกรรมการที่ได้รับการแต่งตั้ง สถานภาพการสมรส จำนวนบุตร รายได้ ที่พักปัจจุบัน และปัจจัยเกี่ยวกับตัวกรรมการ ได้แก่ ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ ความคุ้นเคยผูกพันกับบุคลากรในโรงเรียน การเป็นผู้นำชุมชน การเป็นผู้ที่ชุมชนยกย่องให้เกียรติ ความเข้าใจหลักการมีส่วนร่วม ความรู้สึกรู้ว่าตนเองมีระโยชน์ต่อสังคมความเชื่อทางศาสนาและวัฒนธรรม การมีประสบการณ์ด้านการบริหารการศึกษา ความต้องการรักษาผลประโยชน์ของนักเรียนและผู้ปกครอง การมีบุตรหลานที่อยู่ในปกครองเป็นนักเรียนอยู่ในโรงเรียน

1. ปัจจัยเกี่ยวกับโรงเรียน ประกอบด้วย ด้านโรงเรียน ได้แก่ชื่อเสียงของโรงเรียน ได้แก่ ชื่อเสียงของโรงเรียนการกำหนดเขตบริการเพื่อรับนักเรียน การเปิดโอกาสให้กรรมการมีส่วนร่วม การติดต่อสื่อสารระหว่างโรงเรียนกับชุมชน การชี้แจงให้ความรู้แก่กรรมการ วิธีสรรหาคัดเลือกกรรมการ ความชัดเจนในนโยบายเป้าหมาย แนวทางการให้การศึกษาอบรม งบประมาณที่ได้รับการมีเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าทันสมัย ทรัพย์สินรายได้ การยกย่องให้เกียรติกรรมการ สิ่งตอบแทนกรรมการ การสร้างความเข้าใจ ด้านผู้บริหาร ได้แก่ลักษณะการเป็นผู้นำ ความซื่อสัตย์สุจริต ความมีคุณธรรมจริยธรรม การมีมนุษยสัมพันธ์ ชื่อเสียง ความเสียสละ ด้านครู อาจารย์ ได้แก่ ความสามัคคี ความเสียสละ ความซื่อสัตย์สุจริต ความมีคุณธรรม จริยธรรม การมีมนุษยสัมพันธ์ ชื่อเสียง การปฏิบัติด้านนักเรียน ได้แก่สามารถด้านวิชาการ ความสามารถทางด้านกิจกรรม ความมีระเบียบวินัย ชื่อเสียง

2. กลุ่มปัจจัยที่เกี่ยวกับชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ ได้แก่ความเจริญ หรือถ้าหลังความรู้ความสามารถของคน ความรัก ความสามัคคีของคน ความเชื่อ ประเพณีวัฒนธรรม ความรู้ความสามารถของผู้นำ ลักษณะของชุมชน

3. กลุ่มปัจจัยที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ได้แก่สภาพเศรษฐกิจ บทบาทเจ้าหน้าที่ของรัฐ ทางความก้าวหน้าเทคโนโลยี นโยบายของรัฐ สภาพสังคม การส่งเสริมสนับสนุนจากผู้นำประเทศ

จากการประมวลแนวคิดของนักวิชาการต่างๆ ดังกล่าวข้างต้น พอสรุปได้ดังนี้ คือ สภาพการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา มักจะมีการร่วมในด้านการวางแผน การจัดหาทรัพยากร การกระตุ้นการทำงาน การประสานงาน การติดตามประเมินผล สำหรับปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ได้แก่ปัจจัยเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ประกอบด้วยสภาพเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ปัจจัยเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ประกอบด้วยความศรัทธา บทบาท หน้าที่ และความสัมพันธ์ ปัจจัย

เกี่ยวกับสถานศึกษาศูนย์การศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอสหัสขันธ์ ซึ่งเป็นองค์กรส่วนหนึ่งของชุมชน ประกอบด้วย วิถีปฏิบัติงานด้านผลการดำเนินงาน ซึ่งผู้ศึกษาได้นำไปใช้เป็นกรอบแนวคิดทางการพัฒนากรมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยของศูนย์การศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สังกัดศูนย์การศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอสหัสขันธ์

การศึกษาตามอัธยาศัย

การศึกษาตามอัธยาศัย หมายถึง วิธีการที่หลากหลายที่นำไปสู่การเรียนรู้ อาจเกิดขึ้นโดยการถูกผลักดันให้เกิดขึ้นผ่านกระบวนการสนทนา เกี่ยวข้องกับการสำรวจ และขยายประสบการณ์ โดยไม่อาจทำนายล่วงหน้าได้ เป็นสิ่งที่บังเอิญเกิดขึ้น อย่างไม่ตั้งใจ

การศึกษาตามอัธยาศัย หมายถึง การศึกษาที่เกิดขึ้นตามวิถีชีวิตที่เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ จากการทำงาน จากบุคคล จากครอบครัว จากชุมชน จาก แหล่งความรู้ต่างๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ความบันเทิง และการพัฒนาคุณภาพ ชีวิต โดยมีลักษณะที่สำคัญคือ ไม่มีหลักสูตร ไม่มีเวลาเรียนที่แน่นอน ไม่จำกัดอายุ ไม่มีการลงทะเบียน และไม่มีการสอบ ไม่มีการรับประกาศนียบัตร มีหรือไม่มีสถานที่แน่นอน เรียนที่ไหนก็ได้ ลักษณะการเรียนส่วนใหญ่เป็นการเรียนเพื่อความรู้อย่างจริงจังและหนักแน่น การอื่นที่ยังไม่จำกัดเวลาเรียน สามารถเรียนได้ตลอดเวลาและเกิดขึ้นในทุก ช่วงวัยตลอดชีวิต (กรมการศึกษานอกโรงเรียน. 2538 : 83)

ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2544) ให้ นิยามการศึกษาตามอัธยาศัยว่า เป็นการจัดสภาพแวดล้อม สถานการณ์ ปัจจัย เกื้อหนุน สื่อ แหล่งความรู้ และบุคคล เพื่อส่งเสริมให้บุคคลได้เรียนรู้ตามความสนใจในมาตรา 15 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ฉบับพุทธศักราช 2542 นิยามว่า การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อมและโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ หรือแหล่งความรู้อื่น ๆ (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ. 2542 : 13) นิยามของการศึกษาตามอัธยาศัยสามารถอธิบายได้ 2 มิติ คือ มิติของผู้เรียน และมิติของผู้จัด/หรือสภาพการที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ดังนี้

ผู้เรียน : ผู้เรียนควบคุมวิธีการเรียนเอง มีวิธีการเรียนที่หลากหลายที่นำไปสู่ การเรียนรู้ด้วยตนเองกระบวนการเรียนรู้และผลของการเรียนรู้เกี่ยวข้องกับ ประสบการณ์ และสร้างเสริมประสบการณ์โดยตรง ผู้เรียนสร้างความหมาย ตามความเข้าใจ และเป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิต

ผู้จัด/หรือสภาพการที่เอื้อต่อการเรียนรู้ : ส่งเสริมให้ผู้เรียนควบคุมวิธีการ เรียนรู้ด้วยตนเองจากบุคคล จากครอบครัว จากชุมชน จากสังคม จาก ประสบการณ์ จากการทำงาน และจากการดำรงชีวิตประจำวัน จาก สภาพแวดล้อมทั้งที่มีอยู่ตามธรรมชาติและมีการดำเนินการให้มีขึ้น ไม่ว่าจะโดยมนุษย์ หรือสิ่งมีชีวิตอื่นๆ จากปัจจัยเกื้อหนุนต่าง ๆ จากสถานการณ์ และสื่อ ต่าง ๆ

การศึกษาตามอัธยาศัย (informal education) จึงมุ่งให้เกิดการ เรียนรู้ตามอัธยาศัย (informal learning) โดยเกื้อหนุนให้ผู้เรียน กำหนด/เลือกวิธีการเรียนเอง หรือตามวัตถุประสงค์ของสถาบันหรือ แหล่งความรู้ นั้น ๆ ผู้เรียนสามารถเรียนได้ตลอดเวลา โดยมีเป้าหมาย เพื่อให้บุคคลมีโอกาสแสวงหาและรับความรู้ ทักษะ ทศนคติ ความ เข้าใจ อันจะนำไปสู่การพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคมการเรียนรู้ตามอัธยาศัยและการเรียนรู้ด้วยตนเอง ควบคู่กับคำว่า “การศึกษาตามอัธยาศัย” (informal education) ก็คือการ เรียนรู้ตามอัธยาศัย (Informal Learning) ซึ่งเป็นการ

อธิบายการเรียนรู้ในมิติของ ผู้เรียน “การเรียนรู้ตามอัธยาศัย” นี้ Livingston7 (1999) นิยามว่าเป็นกิจกรรมที่ เกี่ยวข้องกับความเข้าใจ ความรู้ หรือทักษะ ที่เกิดขึ้นโดยไม่ต้องเสนอโดยผ่านหลักสูตร หรือโปรแกรมจากสถาบันการศึกษาในระบบหรือนอกระบบ และในความพยายามใน การจำแนกประเภท (taxonomy) ของการเรียนรู้ตามอัธยาศัย นั้น Schugurensky (2000) 8 เสนอแนะว่ามี 3 ชนิด คือ การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง (Self-directed learning) การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นโดยบังเอิญ(Incidental learning) และการ เรียนรู้ในชีวิตประจำวัน

การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง (Self-directed learning) เป็นโครงการ เรียนรู้ที่กำหนดโดย ผู้เรียน โดยไม่จำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือจากนักการศึกษา แต่สามารถเป็นการนำเสนอของ วิทยากร การเรียนรู้แบบนี้เป็น เรื่องของความตั้งใจ เพราะผู้เรียนมีจุดหมายในบางสิ่งบางอย่างที่ ต้องการ เรียนรู้ สิ่งนั้นอาจมาก่อนที่กระบวนการเรียนรู้จะเกิดขึ้น เป็นเรื่องของ จิตสำนึก โดยปัจเจก บุคคลตระหนักว่าเขาต้องเรียนรู้ในบางสิ่งบางอย่าง

การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นโดยบังเอิญ (Incidental learning) หมายถึง ประสบการณ์ในการ เรียนรู้ที่ผู้เรียนมิได้มีความตั้งใจมาก่อนว่าจะต้องเรียน สิ่งนั้น แต่เมื่อได้รับประสบการณ์ เขาก็รับรู้ได้ว่า เขาได้เรียนรู้บางอย่างขึ้นมา ดังนั้น จึงเป็นความไม่ตั้งใจแต่รู้สึกตัว (unintended but conscious

การเรียนรู้ในชีวิตประจำวัน (Tacit learning) หมายถึงการรู้ในคุณค่า ทักษะ ทักษะ หรือทักษะต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน

แนวคิดเรื่องหลักสูตรของการศึกษาตามอัธยาศัย

แนวคิดเรื่องหลักสูตรนี้ Jeffs และ Smith (1990 ; 1999) 9 ได้โต้แย้งความเห็น ที่ว่า หลักสูตรทำให้เกิดการเส้นแบ่งระหว่างการศึกษาในระบบและการศึกษาตาม อัธยาศัย เขายืนยันว่า ทฤษฎีหลักสูตรและการปฏิบัติ (Curriculum theory and practice) กำหนดขึ้นภายใต้บริบทของ โรงเรียน และนี่เองคือปัญหาที่สำคัญเมื่อ นำมาใช้ในการศึกษาตามอัธยาศัย การรับแนวคิดในเรื่องทฤษฎี หลักสูตรและการ ปฏิบัติ โดยนักการศึกษาตามอัธยาศัย เกิดขึ้นจากความต้องการที่จะให้มีความชัดเจน เกี่ยวกับเนื้อหา ซึ่งก็ยังคงมีความลำบากในความเห็นนี้ ขอบเขตในความคิดนี้ก็คือ ต้องกระนั้นก็ตาม ยังมีสิ่ง ที่ต้องเน้นในเรื่องนี้สำหรับการศึกษาตามอัธยาศัย 2 ประการ ประการแรก ในรูปแบบของหลักสูตร ครู เข้าสู่สถานการณ์ด้วยข้อเสนอของการ ปฏิบัติ (proposal for action) ซึ่งได้กำหนดหลักการและ รายละเอียดของการศึกษาที่ ชัดเจนแล้ว แต่การศึกษาตามอัธยาศัยมิใช่เช่นนั้น นักการศึกษาตาม อัธยาศัยไม่ จำเป็นต้องมีสิ่งนี้ เขาไม่จำเป็นต้องก้าวสู่สถานการณ์ด้วยข้อเสนอของการปฏิบัติที่ ชัดเจน แต่เขามีความคิดที่ว่าจะทำอะไรเพื่อให้ความเป็นอยู่ของคนดีขึ้น หรือซาบซึ้ง ในบทบาทและยุทธวิธี(ซึ่ง ยุทธวิธีอาจเป็นภาพกว้าง ๆ ของกลุ่มเป้าหมาย และวิธีการ กว้างๆ) จากนั้นเขาก็พัฒนาเป้าหมายและ วิธีการปฏิสัมพันธ์ที่จะสอดแทรกเข้าไป ประการที่สอง คือบริบท ซึ่งการศึกษาตามอัธยาศัยย่อมมีบริบท ที่แตกต่างออกไป เมื่อบริบทเปลี่ยนไป ลักษณะของกิจกรรมก็ย่อมเปลี่ยนไปด้วย

แนวคิดเรื่องการประเมินผลในงานการศึกษาตามอัธยาศัย

การศึกษาตามอัธยาศัยในบางลักษณะเป็นกิจกรรมชุมชน ดังนั้นลักษณะและ วิธีการ ประเมินผลการศึกษาตามอัธยาศัยจึงแตกต่างไป ซึ่งเรื่องนี้ Everittแนวทางการประเมินนี้ Joanna Rowlands (1991) 11 ได้เขียนไว้สรุปได้ดังนี้

1. การประเมินถือว่าเป็นส่วนหนึ่งที่บูรณาการอยู่ในกระบวนการพัฒนา หรือ กระบวนการเปลี่ยนแปลง และรวมถึงการ “สะท้อนความคิด-การปฏิบัติ” (reflection-action)

2. การประเมินเน้นการ “สนทนา” (dialogue) มากกว่า “การวัด” (measurement) และมีแนวโน้มที่จะใช้วิธีการที่เป็นทางการให้น้อยลง เช่น ใช้การสัมภาษณ์อย่างไม่มีโครงสร้าง การสังเกตแบบมีส่วนร่วม วิธีการที่ใช้เป็นกระบวนการเพื่อ “เสริมพลังอำนาจ” (empowering process) มากกว่าการควบคุมโดยคนภายนอก ซึ่งเรื่องนี้พึงตระหนักว่า บุคคลหรือกลุ่มที่แตกต่างกันออกไป ย่อมรับรู้แตกต่างกัน ผู้ประเมินมีบทบาทในลักษณะของ “ผู้อำนวยความสะดวก” (facilitator) มากกว่าเป็นบุคคลภายนอกที่มีจุดมุ่งหมาย การประเมินในลักษณะ ดังกล่าวควรเป็นมุมมองของคนใน (insiders)

โดยสรุป การศึกษาตามอรรถาธิบาย เป็นการจัดศึกษาเพื่อให้คนได้เรียนรู้จากบุคคล ครอบครัว ชุมชน สื่อ หรือแหล่งเรียนรู้ต่างๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ความบันเทิง และพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยมีความยืดหยุ่นอย่างมากในเรื่องเนื้อหา ระยะเวลาเรียน กลุ่มเป้าหมาย มุ่งให้เกิดการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง อันจะนำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) เป็นการวิจัยที่มีพื้นฐานของการผสมผสานความรู้ ปรัชญา แนวคิดและวิธีการวิจัย 2 สาขา คือ การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) และการวิจัยอย่างมีส่วนร่วม (Participatory) มาใช้ในกระบวนการดำเนินการวิจัย ในแนวทางดั้งเดิมของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมได้ใช้ใน 5 สาขา คือ 1) องค์กร 2) การพัฒนาชุมชน 3) โรงเรียน 4) การมีส่วนร่วมของเกษตรกรและการสร้างเทคโนโลยี 5) การประเมินผลการมีส่วนร่วม ซึ่งการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนำมาใช้ในการวิจัยทางการศึกษามากขึ้น เพราะตอบสนองต่อสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจริงและแก้ปัญหาได้ตรงตามความต้องการของผู้มีส่วนร่วม (สุภางค์ จันทวานิช. 2551 : 67-68)

1. แนวคิด ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

นักการศึกษาหลายท่านได้ให้แนวคิด ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ไว้ดังนี้

เฉลียว บุ๊กดี และคณะ (2554 : 238) ได้กล่าวว่ากิจกรรมของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมีลักษณะ 3 ประการที่เชื่อมโยงเข้าด้วยกันอย่างผสมผสานกลมกลืน คือ

1. เป็นการค้นคว้าวิจัยเพื่อให้ได้คำตอบที่จำเป็น เช่น ข้อมูลความเป็นจริง ปัญหาเชิงพัฒนาที่ต้องแก้ไข สมมติฐานสำหรับการทดสอบต่อไป แผนการดำเนินงานสำหรับการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาและการติดตามประเมินผลการพัฒนาแก้ไขปัญหา

2. เป็นการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกลุ่มเป้าหมาย ผู้ซึ่งเป็นทั้งผู้ร่วมดำเนินการวิจัยและผู้ได้รับผลลัพธ์ของการวิจัย

3. เป็นการปฏิบัติการในการดำเนินชีวิตจริง มิใช่เป็นการจำลองชีวิตจริงมาเพื่อการวิจัยและผู้เข้ามามีส่วนร่วมในการวิจัยจะเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกิจกรรมครั้งนี้

ทวิศักดิ์ นพเกสร (2549 : 39) ได้กล่าวว่าการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นการประยุกต์การวิจัยที่ใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพมาก แต่มีปรัชญาเฉพาะการวิจัยของตนเองภายใต้กระบวนทัศน์การวิพากษ์ (Critical Paradigm) โดยใช้การวิภาษวิธี (Dialectic Method) ซึ่งหมายถึงการอภิปรายถกเถียง (Debate) เพื่อแก้ไขปัญหาข้อยุติจากความเห็น 2 ฝ่ายที่แตกต่างกันเพื่อนำไปสู่

สิ่งที่ดีกว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมีความมุ่งหมายให้กลุ่มเป้าหมายที่เข้าไปศึกษามีสภาพที่ดีกว่าเดิม โดยกลุ่มตัวอย่างที่นักวิจัยเข้าไปศึกษามีส่วนร่วมกับนักวิจัยทุกขั้นตอนอย่างเท่าเทียม มีการเรียนรู้ร่วมกันผ่านกระบวนการปฏิบัติในสนามการวิจัยที่ไม่ยึดติดกับทฤษฎี (Praxis) ด้วยความเชื่อในความสามารถมนุษย์ที่จะทำงานร่วมกัน เพื่อตัดสินใจและกระทำอย่างเท่าเทียม ทั้งที่มีความแตกต่างกัน นักวิจัยจึงมิใช่มีบทบาทเป็นเพียงผู้วิจัยเท่านั้น หากแต่ยังมีบทบาทสำคัญในการร่วมเป็นผู้เรียนรู้ (Research as Learner) ไปกับกลุ่มตัวอย่างในการปรับปรุงสถานะที่เห็นพ้องต้องกันให้ดีขึ้น รวมทั้งบทบาทในการเป็นผู้กระตุ้น (Facilitator) ให้เกิดการสะท้อน (Reflection) การปฏิบัติไปสู่การเรียนรู้ และปรับปรุงการปฏิบัติจนกว่าจะบรรลุเป้าหมายที่ต้องการร่วมกัน

นงนภส คู่วรัญญู เทียงกมล (2551 : 180) ให้ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การเรียนรู้และแสวงหาความรู้จากประสบการณ์โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย คือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย นักปกครองและผู้วิจัย โดยอาจจะเริ่มต้นตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมประเมินผลและร่วมรับผลที่เกิดจากการดำเนินงาน รวมทั้งการสรุปบทเรียนร่วมกันตลอดจนร่วมหาวิธีแก้ปัญหาและร่วมพัฒนาต่อไป

สุภาวงศ์ จันทวานิช (2551 : 66-69) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการวิจัยที่นำแนวคิด 2 ประการมาผสมผสานกัน คือการปฏิบัติการ (Action) ซึ่งหมายถึง กิจกรรมที่โครงการวิจัยต้องการดำเนินการ และคำว่า การมีส่วนร่วม (Participation) อันเป็นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับทุกฝ่ายที่เข้าร่วมกิจกรรมวิจัย ในการวิเคราะห์สภาพปัญหาหรือสถานการณ์อันใดอันหนึ่ง แล้วร่วมในการบวนการตัดสินใจและดำเนินการจนกระทั่งสิ้นสุดการวิจัย โดยมีความหมายถึง วิธีที่ผู้วิจัยหรือชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการวิจัยเรียนรู้จากประสบการณ์ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมวิจัย นับตั้งแต่การระบุปัญหาของการดำเนินการ การช่วยให้ข้อมูล และการช่วยวิเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนช่วยหาวิธีแก้ไขปัญหาหรือส่งเสริมกิจกรรมนั้น ๆ ซึ่งในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ข้อมูลจากการทำการวิจัยทุกขั้นตอนชาวบ้านเป็นผู้ร่วมกำหนดปัญหาของชุมชนและหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา กระบวนการวิจัยจึงดำเนินไปในลักษณะของการแลกเปลี่ยนความเห็นระหว่างชาวบ้านกับผู้วิจัย เพื่อให้ได้ข้อสรุปเป็นขั้นๆ ส่วนกระบวนการสังเคราะห์ข้อมูลเป็นไปในเชิงวิภาษ (Dialectic) ซึ่งชาวบ้านจะค่อยๆ เรียนรู้ด้วยตนเองและด้วยวิธีวิจัยเช่นกัน ข้อมูลที่ได้จึงมีความชัดเจนสะท้อนความคิดอ่านตลอดจนนิสัยใจคอของชาวบ้าน สะท้อนความต้องการและแบบแผนในการดำเนินชีวิตของเขา การวิจัยแบบนี้จึงเป็นวิธีที่สนับสนุนให้ชาวบ้านหรือตัวแทนในชุมชนเป็นคนสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้กับตนเองและชุมชน โดยการศึกษาเรียนรู้หาข้อมูล การศึกษาวิเคราะห์ถึงปัญหา รวมทั้งแก้ไขปัญหาที่กำลังประสบอยู่ โดยการร่วมกันวางแผนและกำหนดการดำเนินงานตามแผนหรือโครงการ พร้อมทั้งการปฏิบัติตามแผน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาได้ถูกต้องตามความต้องการ ประกอบกับการใช้ภูมิปัญญาและทุนที่มีอยู่ในชุมชน การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนี้ นอกจากจะส่งผลดังที่กล่าวไปแล้วยังช่วยให้เกิดการพัฒนาของผลงานวิจัยและกระบวนการวิจัยในตัวของมันเองอีกด้วย และอีกทางหนึ่งการวิจัยยังเป็นส่วนสำคัญในการสร้างองค์ความรู้ให้แก่ประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมการวิจัย ซึ่งสามารถเป็นต้นนำของการพัฒนาไปสู่ชุมชนท้องถิ่นอย่างได้ผลและมีประสิทธิภาพอีกด้วย

ชिरารุช โถขารี่ (2553 : 62) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นการวิจัยประยุกต์ที่มีการเรียนรู้และแสวงหาความรู้จากประสบการณ์ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมตั้งแต่ร่วม

คิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมประเมินผลและร่วมรับผลที่เกิดขึ้น ตลอดจนร่วม กำหนดวิธีแก้ปัญหาและพัฒนา จากผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย โดยการวิจัยที่ผสมผสานระหว่างแนวคิดการ ปฏิบัติการและแนวคิดการมีส่วนร่วมเข้าไว้ด้วยกัน

ฉลาด จันทรสมบัติ (2554 : 299) กล่าวถึงหัวใจของกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม คือ การจัดชุมชนและการมีส่วนร่วมของประชาชน เพราะฉะนั้น การจัดชุมชนและการมีส่วนร่วม จะ เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการที่ต้องทำควบคู่กันไปโดยมีเป้าหมายอยู่ที่การส่งเสริมให้บุคลากรและ ทรัพยากรที่มีอยู่ภายในชุมชนมาใช้ประโยชน์เพื่อการพัฒนาให้ได้มากที่สุด ในรูปของการร่วมตัวกันเป็น องค์กรโดยมีนักวิจัยภายนอกชุมชน ทำหน้าที่เป็นนักจัดองค์กรช่วยอบรมความรู้และทักษะของการวิจัย ให้แก่ชุมชน และระวังในการครอบงำความคิดและการตัดสินใจของชุมชน และส่งเสริมให้ชาวบ้านเป็นผู้ มีบทบาทในทุกขั้นตอนของกระบวนการ PAR โดยการช่วยประสานงาน การให้ความรู้ทางวิชาการ และ เทคนิคต่าง ๆ เป็นต้น

จากแนวคิด ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม พอสรุปได้ว่า การวิจัย เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่เข้าร่วมกิจกรรมวิจัย ในการ วิเคราะห์สภาพปัญหาหรือสถานการณ์อันใดอันหนึ่ง แล้วร่วมในการบวนการตัดสินใจและดำเนินการจน กระทั่งสิ้นสุดการวิจัย

2. หลักการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมีหลักการที่สำคัญอยู่ 16 ประการ ดังนี้ (นงนภัส คู่ขวัญ วิทยุ เทียงกมล. 2551 : 188-198)

2.1 การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเป็นวิธีการปรับปรุงการปฏิบัติในสังคม (Social Practice) ด้วยการเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติในสังคมและการเรียนรู้จากกระบวนการ เปลี่ยนแปลงนั้น โดยการเน้นความสำคัญของการศึกษาชุมชน โดยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของ ชาวบ้าน การประเมินปัญหาและความต้องการของชุมชน (Need Assessment) เป็นการช่วยกัน วิเคราะห์สถานการณ์ (Situation Analysis) ปัจจุบันว่าในชุมชนมีข้อบกพร่องหรือปัญหาที่ใดบ้าง ในเรื่องอะไรบ้างและมีความต้องการที่จะแก้ไขหรือพัฒนาเรื่องใดบ้าง นอกจากการศึกษาสภาพชุมชน เพื่อเข้าใจปัญหาที่ควรแก้ไขดังกล่าวแล้ว เมื่อมีการกำหนดแนวทางแก้ไขแล้วคณะวิจัยควรจะต้องมีการ สสำรวจทรัพยากรในชุมชน (Resource Assessment) ซึ่งจะรวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ บริการของหน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่ของทั้งภาครัฐและเอกชน ทั้งนี้เพื่อร่วมกันกำหนดกิจกรรมหรือ โครงการแก้ปัญหาหรือพัฒนาร่วมกันเพื่อสร้างโอกาสประสบความสำเร็จในการดำเนินกิจกรรมหรือ โครงการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนา

2.2 การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเป็นการมีส่วนร่วมที่แท้จริง (Authentic Participation) ซึ่งเกี่ยวกับความต่อเนื่องของการหมุนเวียนของการวางแผนนั่นเอง การสังเกตอย่างเป็น ระบบ การสะท้อนกลับ (Reflecting) และย้อนกลับไปทบทวนอีก (Re-planning) และเริ่มรอบการ หมุนเวียนอีกครั้ง อย่างไรก็ตามกระบวนการนี้สามารถเริ่มต้นด้วยวิธีการแตกต่างกัน ดังเช่น

2.2.1 เก็บข้อมูลเบื้องต้นในพื้นที่ที่สนใจด้วยการสำรวจทั่วไปแล้วไต่ตรอง จากนั้นทำแผนเพื่อเปลี่ยนแปลง

2.2.2 การสำรวจการเปลี่ยนแปลง โดยการเก็บข้อมูลสิ่งที่เกิดขึ้นและไต่ตรอง จากนั้นสร้างแผนที่ละเอียดรอบคอบสำหรับปฏิบัติการ

ในทั้งสองกรณีดังกล่าว เป็นการสะท้อนหมุนเวียนที่เต็มไปด้วยความคิดและเป็นระบบที่ติดตาม โดยความนิยมภายใต้บริบทของกลุ่มด้วยความเข้าใจและปฏิบัติตนประการหนึ่งส่วนอีกทางหนึ่งจะเป็นการพัฒนาซึ่งเป็นวิวัฒนาการ(Evolution) อีกประการหนึ่ง

2.3 การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม เป็นความร่วมมือ ความรับผิดชอบสำหรับการกระทำจะเกี่ยวกับการปรับปรุงด้วยความร่วมมือของกลุ่มและจะขยายวงกว้างออกไปจากที่ส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงอย่างมากไปสู่การเกี่ยวข้องโดยตรงมากที่สุดเท่าที่เป็นไปได้จากผลกระทบเหล่านั้น จาก การสนใจในการปฏิบัติ

2.4 การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเป็นการสร้างชุมชนแห่งการวิพากษ์วิจารณ์ตนเอง (Self-critical Communities) ของประชาชนที่มีส่วนร่วม และที่ให้ความร่วมมือในกระบวนการวิจัยของการวางแผน (Planning) ลงมือกระทำ (Acting) สังเกต (Observing) และไตร่ตรอง (Reflecting) ด้วยจุดมุ่งหมายการสร้างชุมชนของประชาชนที่ให้คำมั่นที่จะบรรลุการหยั่งรู้ด้วยปัญญาญาณ (Enlightening with Intuition) ด้วยตนเองเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อม การกระทำ ผลที่ตามมา และการปลดปล่อยตนเองจากระบบสถาบันและความบีบคั้นส่วนตัวที่ปิดกั้นพลังของการออกเสียงตามสิทธิของตนเองและอิสระที่จะเลือกค่านิยมของสังคม (Social Values)

2.5 การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ (Systematic learning process) ที่ประชาชนผู้ปฏิบัติจะสามารถตอบสนองและแสดงออกจามโอกาสที่เปิดกว้างให้ ซึ่งเป็นกระบวนการที่ใช้ปัญญาวิเคราะห์วิจารณ์ (Critical Intelligence) เพื่อสื่อสารถึงการกระทำและเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ ดังนั้น การปฏิบัติทางสังคมจึงเป็นสิ่งที่ได้รับรู้และยอมรับ การปฏิบัติดังกล่าวจึงเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อม (Circumstances) การกระทำ (Action) และสิ่งที่ตามมา (Consequences) ในสภาพความเป็นอยู่ของตนเอง ดังนั้นทฤษฎีการวิจัยเชิงปฏิบัติจึงถูกพัฒนาขึ้น โดยอาจจะแสดงออกในตอนต้นในรูปแบบของเหตุผลสำหรับการปฏิบัติ เหตุผลที่เริ่มต้นเหล่านี้จึงเป็นสิ่งที่ต้องพินิจพิเคราะห์ผ่านกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

2.6 การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเป็นการเกี่ยวข้องกับประชาชนทั้งใน ทฤษฎีและการปฏิบัติของเขา

2.7 การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมต้องการประชาชนให้มีส่วนร่วมทั้งด้านการปฏิบัติ ด้านแนวความคิดและด้านการตั้งสมมุติฐานเกี่ยวกับสถาบันที่ต้องทดสอบด้วยการรวบรวมหลักฐานที่น่าเชื่อถือ เพื่อการพิสูจน์ให้เห็นประจักษ์ชัดเจน

2.8 การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมจึงเกี่ยวข้องไม่แค่เพียงการรักษาพยาบาลที่อธิบายว่ามีอะไรเกิดขึ้นในปัจจุบันมากที่สุด แต่ยังเป็นกรรวบรวมและวิเคราะห์กลุ่มผู้ทำหน้าที่ตัดสินใจในส่วนที่เกี่ยวข้องกับปฏิกริยาและความประทับใจเกี่ยวกับสิ่งที่กำลังจะเกิดต่อไปภายหน้าอีกด้วย

2.9 การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเกี่ยวกับผู้เข้ามามีส่วนร่วมให้ได้ประจักษ์เห็นชัดในประสบการณ์ของตนเอง ซึ่งสามารถกระทำได้เองโดยการเก็บรักษาบันทึกส่วนบุคคลของผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมบันทึกความก้าวหน้าของตนเองและสะท้อนความคิดเห็นของตนเองเกี่ยวกับการเรียนรู้ของกลุ่มที่ขนานกันไปเกี่ยวกับ ก) การปฏิบัติตนเอง (ว่าการปฏิบัติของปัจเจกบุคคลและกลุ่มกำลังพัฒนาอย่างไร) และ ข) กระบวนการศึกษาการปฏิบัติ (โครงการวิจัยปฏิบัติการดำเนินการอย่างไร)

2.10 การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการทางการเมืองเพราะว่าเกี่ยวกับประชาชนที่ทำการเปลี่ยนแปลงที่จะกระทบตนเองด้วยเหตุผลที่บางครั้งจะเป็นการสร้างแรงต่อต้านเปลี่ยนแปลงทั้งผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมและบุคคลอื่น ๆ

2.11 การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการวิเคราะห์อย่างพินิจพิจารณาในการสร้างสถานการณ์ของสถาบัน (โครงการรายการและระบบ) ในที่ซึ่งประชาชนทำงานอยู่ นักวิจัยอาจรู้สึกถึงการต่อต้านการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากความขัดแย้งระหว่างการเสนอวิธีปฏิบัติแบบใหม่และการยอมรับการปฏิบัติ เช่น การสนใจ การสื่อสารการตัดสินใจ และงานการศึกษา (Educational work) การวิเคราะห์อย่างวิพากษ์วิจารณ์นี้ จะช่วยให้การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมที่การกระทำที่เป็นการเมืองโดย ก) เกี่ยวกับการประสานความร่วมมือในกระบวนการวิจัยและเชิญชวนให้ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมสำรวจการปฏิบัติของตนเอง และ ข) การทำงานในบริบทของสถาบันที่กว้างขวางมากยิ่งขึ้นต่อการเข้าใจอย่างมีเหตุผลมากขึ้น กระบวนการตัดสินใจมากขึ้นและในรูปแบบการทำงานที่เกี่ยวข้องที่สามารถตอบสนองความพึงพอใจของบุคคลในชุมชน

2.12 การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมจะเริ่มต้นอย่างเล็ก ๆ ด้วยการทำงานบนพื้นฐานการเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อยที่ปัจเจกบุคคลสามารถบริหารจัดการและควบคุมได้และทำงานกันต่อไปในรูปแบบที่ขยายการเปลี่ยนแปลงมากยิ่งขึ้น ซึ่งอาจรวมถึงแนวความคิดที่วิพากษ์วิจารณ์ของสถาบันที่อาจจะนำไปสู่ความคิด เพื่อการปฏิรูปทั่วไปของโครงการ รายการ หรือระบบที่กว้างขวางมากขึ้น ในนโยบายและการปฏิบัติผู้เข้ามามีส่วนร่วมต้องสามารถนำเสนอหลักฐานว่าเขาจะต้องสามารถเชื่อมต่อย่างใดในหัวข้อที่สนใจที่จะยึดกลุ่มไว้ด้วยกันและการจัดตั้ง การตกลง การแบ่งปันที่แท้จริงอย่างไรในกลุ่มดังกล่าว

2.13 การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเริ่มต้นด้วยวงจรถ้อย ๆ ของการวางแผน กระทำ สังเกตและการสะท้อนที่สามารถช่วยกันกำหนดประเด็น ความคิด และสมมุติฐานที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ดังนั้นสิ่งที่เกี่ยวข้องนั้นจะสามารถระบุคำถามที่ทรงพลังมากกว่าสำหรับความก้าวหน้าในงานที่ตนเองทำอยู่

2.14 การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเริ่มต้นด้วยวงจรถ้อยๆของผู้ประสานความร่วมมือ แต่ขยายกว้างขึ้นในชุมชน ดังนั้น ผู้วิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมและผู้ที่เกี่ยวข้องจะมีผลของคำถามจากการปฏิบัติการ

2.15 การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมต้องการผู้เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างการบันทึกเกี่ยวกับการปรับปรุงของผู้เข้ามามีส่วนร่วมในกลุ่มดังกล่าว โดยบันทึก

2.15.1 การเปลี่ยนแปลงของกลุ่มผู้ที่มีส่วนร่วมเกี่ยวกับกิจกรรมและการปฏิบัติต่าง ๆ

2.15.2 การเปลี่ยนแปลงในภาษาและวาทกรรมในกลุ่มที่มีส่วนร่วมที่จะบรรยายอธิบายและตัดสินใจการปฏิบัติของกลุ่มตนเอง

2.15.3 การเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ทางสังคมและรูปแบบของการจัดองค์กรที่แสดงคุณลักษณะและบัพบงคับการปฏิบัติของกลุ่ม

2.15.4 การพัฒนาความเชี่ยวชาญของกลุ่มผู้มีส่วนร่วมในการนำวิจัยเชิงปฏิบัติการที่ผู้มีส่วนร่วมเหล่านี้ต้องสามารถแสดงหลักฐานบรรยายของกลุ่มที่ประชาชนคาดหวังและให้

หลักฐานสนับสนุนการเรียกร้องต่อกันภายในกลุ่มและแสดงความเคารพสำหรับคุณค่าของหลักฐานที่รวบรวมและวิเคราะห์อย่างเคร่งครัด อีกทั้งสามารถแสดงและอธิบายทำให้ผู้อื่นเชื่อถือได้

2.16 การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมต้องการให้ผู้ที่มีส่วนร่วมให้เหตุผลในการตัดสินใจเกี่ยวกับงานสังคมหรือการศึกษาแก่ผู้อื่น เพราะว่ากลุ่มผู้ที่มีส่วนร่วมสามารถแสดงหลักฐานที่เขารวบรวมได้ และสามารถสะท้อนอย่างวิพากษ์ ว่าสิ่งที่พวกเขาทั้งหลายได้กระทำจะช่วยพวกเขาเองในการสร้างสรรค์ การพัฒนา ทดสอบและตรวจสอบอย่างสมเหตุสมผลสำหรับสิ่งที่พวกเขา กำลังกระทำการ มีการพัฒนาเหตุผลดังกล่าว ทำให้เขาสามารถสอบถามผู้อื่นอย่างมีเหตุผล ว่าบุคคลอื่นตัดสินใจการปฏิบัติของพวกเขาในรูปแบบทฤษฎีของพวกเขาเองและหลักฐานที่สะท้อนโดยพวกเองนั้นเป็นอย่างไร

สรุปหลักการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมได้ว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นระบบโดยมีความต่อเนื่องในการหมุนเวียนของการวางแผน การกระทำ การสังเกต การสะท้อนกลับ และย้อนกลับไปทำการวางแผน เป็นการเริ่มรอบการหมุนเวียนอีกครั้ง เป็นการวิจัยที่เริ่มต้นด้วยวงจรเล็กๆของการวางแผน กระทำ สังเกตและการสะท้อนผลแล้วขยายกว้างขวางต่อไป

3. ขั้นตอนของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ขั้นตอนต่าง ๆ ของกระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมี 6 ขั้นตอนหลักดังนี้ (สำราญ กำจัดภัย. 2547 : 13-15)

3.1 ขั้นตอนที่ 1 ขั้นเตรียมการ ประกอบด้วยกิจกรรมย่อย ๆ ได้แก่

3.1.1 เลือกชุมชนเป้าหมายที่ต้องการพัฒนา

3.1.2 เข้าสู่ชุมชน เพื่อหาความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้อง สร้างความสัมพันธ์ที่ดี

และสร้างความไว้วางใจและการยอมรับในชุมชน

3.2 ขั้นตอนที่ 2 ขั้นศึกษาปัญหาและกำหนดแนวทางหรือวิธีการแก้ไขประกอบด้วย

กิจกรรมย่อย ๆ ได้แก่

3.2.1 สสำรวจข้อมูลพื้นฐานของชุมชน

3.2.2 แนะนำให้สมาชิกในชุมชน รู้จักกับหลักการและแนวคิดของ PAR

3.2.3 ระบุปัญหาและจัดเรียงลำดับความสำคัญของปัญหา

3.2.4 แนะนำวงจรของการวิจัย เพื่อให้รู้ว่า PAR นั้นจะนำไปสู่การแก้ปัญหาของ

ชุมชนโดยผ่านกระบวนการวิจัย

3.2.5 เลือกประเด็นปัญหาที่จะวิจัยจากปัญหาต่างๆของชุมชน

3.2.6 วิเคราะห์สาเหตุของปัญหาและกำหนดวิธีการหรือทางเลือกในการแก้ไข

3.2.7 เสนอผลการวิเคราะห์ปัญหาและวิธีการแก้ไขต่อชุมชน

3.3 ขั้นตอนที่ 3 วางแผนปฏิบัติการแก้ปัญหา ประกอบด้วยกิจกรรมย่อย ๆ ได้แก่

3.3.1 ตั้งทีมงานจัดทำแผนปฏิบัติการแก้ปัญหา ให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดทำ

แผนปฏิบัติการพอสังเขป

3.3.2 จัดทำแผนปฏิบัติการแก้ปัญหาตามวิธีการที่กำหนดไว้ โดยแนวทางการ

จัดทำแผนนั้น ควรให้ครอบคลุมตามประเด็นคำถามหลักๆดังนี้ ปัญหาที่ต้องแก้ไขคืออะไร คาดหวังให้เกิดผลลัพธ์อะไรบ้างกับชุมชนหลังปัญหานั้นได้รับการแก้ไข การที่จะบรรลุตามผลลัพธ์ที่คาดหวังนั้น ๆ

จะต้องทำโครงการอะไรบ้าง ใครหรือกลุ่มใดเป็นผู้รับผิดชอบแต่ละโครงการและแต่ละโครงการจะดำเนินการช่วงไหนใช้เวลานานเท่าไร

3.3.3 กำหนดรายละเอียดของโครงการที่กำหนดไว้ในแผนปฏิบัติการ เช่น วัตถุประสงค์ของโครงการคืออะไร ประกอบด้วยกิจกรรมอะไรบ้าง แต่ละกิจกรรมมีขั้นตอนการดำเนินงานอย่างไร ใครรับผิดชอบ มีแหล่งทุนหรือทรัพยากรซึ่งเป็นปัจจัยป้อนอะไรบ้าง มีแนวทางการติดตามและประเมินโครงการหรือกิจกรรมต่างๆอย่างไร รวมทั้งมีการจัดทำกำหนดการหรือปฏิทินปฏิบัติงานอย่างชัดเจนหรือไม่

3.4 ขั้นตอนที่ 4 วางแผนการติดตามและประเมินโครงการ ประกอบด้วยกิจกรรมย่อย ๆ ได้แก่

3.4.1 ตั้งทีมงานติดตามและประเมินโครงการและให้ความรู้เกี่ยวกับการติดตามและประเมินโครงการพอสังเขป

3.4.2 กำหนดวัตถุประสงค์ของการติดตามและประเมินโครงการระบุชนิดประเภทของข้อมูลที่จะใช้ประเมินผล แหล่งข้อมูล วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล เครื่องมือที่ใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูล และการแปลผล

3.4.3 จัดทำกำหนดการในการติดตามและประเมินผลในแต่ละกิจกรรม

3.4.4 ชี้แจงเกี่ยวกับแผนการติดตามและประเมินโครงการให้ผู้รับผิดชอบ

โครงการทราบ

3.5 ขั้นตอนที่ 5 ปฏิบัติการตามแผนที่วางไว้ ซึ่งการทำงานในขั้นตอนนี้จะมีลักษณะผสมผสานกันเป็นวงจรตามกระบวนการวิจัยปฏิบัติการ PAOR กล่าวคือ P = Plan (วางแผน) O = Observe (สังเกต ตรวจสอบ) และ R = Reflect (ให้ข้อมูลย้อนกลับ เพื่อการปรับปรุงแก้ไขหรือพัฒนาให้ดีขึ้น) และเมื่อโครงการสิ้นสุดมีการประเมินผลในภาพรวมดังนั้น ขั้นตอนนี้ จึงประกอบด้วยกิจกรรมย่อย ๆ ได้แก่

3.5.1 นำแผนการปฏิบัติการแก้ปัญหา หรือแผนปฏิบัติงานตามกิจกรรมต่างๆที่ระบุไว้ในโครงการ และแผนการติดตามและประเมินโครงการ (Plan) ไปปฏิบัติจริง (Act)

3.5.2 ติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลระหว่างการปฏิบัติงาน (Observe) และให้ข้อมูลย้อนกลับเพื่อประกอบการพิจารณาวางแผนปรับปรุงแก้ไขงานหรือพัฒนาให้ดีขึ้น (Reflect) โดยทีมงานติดตามและประเมินโครงการ ร่วมกันกลุ่มทำงานของโครงการ

3.5.3 วางแผนปรับปรุงแก้ไขหรือพัฒนางาน (Plan) ลงมือปรับปรุงแก้ไขหรือพัฒนาให้ดีขึ้นตามแผนที่วางไว้ (Act) ดำเนินการตามวงจร PAOR ไปเรื่อยๆ จนกว่าปัญหานั้นได้รับการแก้ไขหรือพัฒนาไปในทิศทางที่ต้องการ

3.5.4 ประเมินรวมเมื่อเสร็จสิ้นโครงการ

3.6 ขั้นตอนที่ 6 การเตรียมการถอนตัวและเผยแพร่ผลงานเป็นขั้นตอนสร้างทักษะในการใช้ PAR ในชุมชน ก่อนนักวิจัยภายนอกจะถอนตัวออกจากชุมชนเป้าหมายและเผยแพร่งานวิจัย ซึ่งการถอนตัวของนักวิจัยต้องค่อยเป็นค่อยไป และจะคอยช่วยเหลือชุมชนในการใช้ PAR ในปัญหาที่ซับซ้อน มีการเยี่ยมเยียนชุมชนเป็นระยะๆ หรือร่างเครือข่ายกลุ่ม PAR ในท้องถิ่นอื่น ๆ

ขั้นตอนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมตามแนวคิดของทวิคกี้ นพเกสร (2549 : 39-

40) มีดังนี้

- 1) ศึกษาบริบทของโจทย์วิจัยและบริบทชุมชนที่เกี่ยวข้องกับบริบทของโจทย์วิจัย
- 2) ค้นหาปัญหาสำคัญในโจทย์วิจัยนั้นและระบุความต้องการที่จำเป็น (Need) ในปัญหาสำคัญนั้น ซึ่งหากดำเนินการปรับปรุงแก้ไข/พัฒนาแล้วจะทำให้ดีขึ้น
- 3) นำปัญหาที่แท้จริงและความต้องการที่จำเป็นไปร่วมกันสร้างแผนปฏิบัติการ (Action Plan) กับชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งวางระบบการติดตามประเมินช่วยกัน เพื่อนำไปสู่การสะท้อนให้เกิดการเรียนรู้และการปรับปรุงการดำเนินการร่วมกัน
- 4) นำแผนปฏิบัติการไปปฏิบัติร่วมกัน โดยที่สมาชิกในชุมชนและผู้เกี่ยวข้องต่างก็มีบทบาทในการปฏิบัติอย่างจริงจัง
- 5) มีการกำกับติดตาม (Monitoring) ว่าเป็นไปตามแผนปฏิบัติการที่วางไว้ได้เพียงใด
- 6) นำข้อมูลและข้อสังเกตต่างๆมาสะท้อนร่วมกันเพื่อให้เกิดการวิพากษ์ตามกระบวนการวิชาการวิธี จนนำไปสู่การปรับปรุงวิธีการดำเนินงานเป็นวงจรเช่นนี้ไปอย่างต่อเนื่องจนกว่าเป้าหมายในแผนปฏิบัติการจะบรรลุ
- 7) ดำเนินการประเมินผล (Evaluation) ว่าเป้าหมายที่ได้จากแผนปฏิบัติการนั้นเป็นอย่างไร มีประสิทธิผลและประสิทธิภาพเพียงใด เกิดการเรียนรู้อะไรบ้างจากการทำงานตามแผนปฏิบัติการ ชุมชนจะต้องมีบทบาทสำคัญในการร่วมประเมิน เช่นการเก็บข้อมูล การให้ข้อสังเกตในการวิเคราะห์ข้อมูลและข้อค้นพบ รวมทั้งการนำเข้าสู่กระบวนการวิชาการวิธี

ขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมตามแนวคิดของสุชาติ ทวีสิทธิ์ (ฉลาด จันทรมบัติ. 2554 : 299-300 ; อ้างอิงมาจาก สุชาติ ทวีสิทธิ์. ม.ป.ป.) ได้อธิบายเกี่ยวกับขั้นตอนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมมี 5 ขั้นตอน ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ผสมผสานแนวคิดของการจัดการชุมชนและการเรียนรู้ปัญหาของชุมชนเข้าด้วยกัน (Community organization VS Problem base learning) คือ

1. ระยะเวลาการทำวิจัย (Pre-Research Phase) มีขั้นตอน ได้แก่
 - 1.1 การคัดเลือกชุมชนและการเข้าถึงชุมชน
 - 1.2 การบูรณาการตัวนักวิจัยเข้ากับชุมชน
 - 1.3 การสำรวจข้อมูลเบื้องต้นของชุมชน
 - 1.4 การแพร่แนวคิด PAR แก่ชุมชน
2. ระยะเวลาของการทำวิจัย (Research Phase)
 - 2.1 การศึกษาวิเคราะห์ปัญหาร่วมกับชุมชน
 - 2.2 การฝึกอบรมทีมวิจัยท้องถิ่น
 - 2.3 การวิเคราะห์ปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นในกระบวนการ PAR และกำหนดแนว
3. ระยะเวลาการจัดทำแผน (Planning Phase)

ทางแก้ไข

- 2.4 การออกแบบวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูล
- 2.5 การวิเคราะห์ข้อมูล
- 2.6 การนำเสนอข้อมูลต่อที่ประชุมหมู่บ้าน

- 3.1 การอบรมทีมงานวางแผนท้องถิ่น
- 3.2 การกำหนดโครงการหรือกิจกรรม
- 3.3 การศึกษาความเป็นไปได้ของแผนงาน
- 3.4 การแสวงหางบประมาณและหน่วยงานที่สนับสนุน
- 3.5 การวางแผนเพื่อติดตามการประเมินผล
4. ระยณะนำแผนไปปฏิบัติ (Implementation Phase)
 - 4.1 การกำหนดทีมงานปฏิบัติงานอาสาสมัคร
 - 4.2 การอบรมทีมงานปฏิบัติงานอาสาสมัคร
5. ระยะเวลาติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน (Monitoring and Evaluation Phase)

สรุปขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมได้ว่าเป็นการดำเนินการตามขั้นตอนของกระบวนการวิจัยปฏิบัติการ PAOR คือมีการวางแผน (Plan), การปฏิบัติตามแผน (Act) มีการสังเกต ตรวจสอบ (Observe) และมีการให้ข้อมูลย้อนกลับ เพื่อการปรับปรุงแก้ไขหรือพัฒนาให้ดีขึ้น (Reflect)

4. ลักษณะเด่นของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ลักษณะเด่นของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการวิจัยทางการศึกษามีดังต่อไปนี้ (อังคณา ตุงคสมิต. 2550 : 15-16)

4.1 ในการวิจัยทางการศึกษาแบบเดิมจะมีแบบจำลองเป็นเส้นตรง (Linear model) โดยเริ่มจากการมีสมมุติฐาน เก็บข้อมูล วิเคราะห์และสรุปผล แต่ไม่ได้สนใจว่าสมมุติฐานดังกล่าวมาจากไหนและมีความถูกต้องสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงหรือไม่ ข้อเสนอที่มีความถูกต้องสอดคล้องกับสภาพที่เป็นจริงในโรงเรียนเพียงใด ในขณะที่การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมีแบบจำลองเป็นวงจร (Cyclical Model) ซึ่งสมมุติฐานจะต้องมีประโยชน์และมีความตรง นอกจากนี้ยังมีการตรวจสอบข้อค้นพบในระหว่างปฏิบัติ ซึ่งทำให้ได้ข้อสรุปที่ตรงกับสภาพความเป็นจริง

4.2 การวิจัยทางการศึกษาแบบเดิมจะเน้นการวิจัยเชิงปริมาณและนักวิจัยประเภทหอคอยงาช้างจะศึกษาในประเด็นใดประเด็นหนึ่ง เพื่อทำความเข้าใจสิ่งที่ศึกษาเท่านั้น แต่การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจะนำผลการศึกษาไปใช้และก่อให้เกิดผลในระยะเวลาในทางที่ดีแก่ผู้มีส่วนร่วม

4.3 การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมทำให้วัตถุประสงค์ของการวิจัยและข้อค้นพบมีความตรง (Validity) มากขึ้น เพราะเป็นสร้างองค์ความรู้เพื่อนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหา โดยอยู่บนปัญหาโดยอยู่บนพื้นฐานที่กลุ่มผู้มีส่วนได้เสียมีส่วนร่วมในการสร้างองค์ความรู้

4.4 ทำให้มีโอกาสเพิ่มมากขึ้นที่จะสร้างนวัตกรรมและการใส่สิ่งสอดแทรกต่าง ๆ (Intervention) เพราะการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สะท้อนคุณค่าในเรื่องกระบวนการเปลี่ยนแปลง

4.5 ทำให้เกิดความร่วมมือเพิ่มมากขึ้นระหว่างนักวิจัยและกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียซึ่งสอดคล้องกับหลักการประชาธิปไตย ผู้มีส่วนร่วมหรือกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียจะมีบทบาทเป็นผู้กระทำการดำเนินการหรือเป็นสมาชิกชุมชน เพื่อสร้างสังคมและเป็นคนของสังคม ในขณะที่การวิจัยแบบเดิมคนของสังคมจะไม่เกี่ยวข้องกับนักวิจัย แต่คนจะถูกพิจารณาว่าเป็นสิ่งที่ถูกศึกษา (Object) และหากนักวิจัยเป็นบุคลากรในสถานศึกษาก็จะทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสถานศึกษากับนักเรียน ผู้ปกครองและชุมชน

4.6 ผลลัพธ์ที่ได้นอกจากจะแก้ปัญหาหรือพัฒนางานที่เกิดขึ้นได้แล้ว ยังเกิดการเรียนรู้ของผู้มีส่วนร่วม ได้ใช้ความสามารถของผู้มีส่วนร่วมอย่างหลากหลาย ก่อให้เกิดความพึงพอใจและความภูมิใจของผู้มีส่วนร่วม ส่งเสริมวัฒนธรรมการพึ่งตนเอง

4.7 ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ทันที เนื่องจากเป็นการดำเนินการวิจัยเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนางานที่เกิดขึ้น โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย จึงทำให้แก้ปัญหาและพัฒนาที่เกิดขึ้นได้

ลักษณะเด่น 11 ประการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (นงนภัส คู่ขวัญ เทียงกมล. 2551 : 200-209) มีดังต่อไปนี้

1. การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ (Body of knowledge) จากการผสมผสานระหว่างความรู้ของนักวิชาการกับภูมิปัญญาชาวบ้าน (Local Wisdom) จึงเป็นการนำความรู้จากนักวิชาการภายนอกชุมชนมาบูรณาการกับความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านดั้งเดิม เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ จึงเป็นการสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน (Co-generative Learning) ในอันที่จะเปลี่ยนแปลงจากการมีส่วนร่วมเพียงบางส่วนมาเป็นการมีส่วนร่วมเต็มรูปแบบระหว่างชาวบ้านกับนักวิจัย จนกระทั่งสามารถสร้างความรู้ที่ร่วมกันที่จะบูรณาการทฤษฎีให้เข้ากับการปฏิบัติจริง เพื่อการสร้างองค์ความรู้ใหม่ดังกล่าว

2. องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมมีลักษณะปฏิสัมพันธ์ (Interactive) และการบูรณาการวิทยาการ (Interdisciplinary) ของวิถีชีวิตที่ร่วมกันปฏิบัติกรวิจัยของชาวบ้านและนักวิจัยด้วยใจที่เปิดกว้างพร้อมที่จะเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อแสวงหาค้นพบสิ่งใหม่ร่วมกันและเป็นความต้องการที่จะเสริมความรู้ซึ่งกันและกันแก่ทั้งสองฝ่าย คือ นักวิจัยและชาวบ้าน ด้วยวิธีการวิทยาการใหม่อันเป็นความมุ่งมั่นว่าการค้นพบสิ่งใหม่ เพื่อเป็นการเปิดหนทางใหม่ เป็นการบูรณาการวิทยาการต่าง ๆ เข้าด้วยกัน (Interdisciplinary) จึงเป็นการฝึกปฏิบัติทั้งโดยส่วนตัวและร่วมกันกับผู้อื่น เป็นวิธีการฝึกฝนให้เกิดทักษะมากกว่าการจดจำทฤษฎี ดังนั้น การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมจึงไม่ใช่เป็นแค่วิธีการทางสหวิทยาการ (Multidisciplinary Approach) เท่านั้น แต่ยังเป็นการเรียนรู้ข้ามสาขาวิชา (Transdisciplinary) ด้วยการบูรณาการความรู้หลากหลายสาขา ความหลากหลายเรียกว่า บูรณาการวิทยาการ (Interdisciplinary Approach) เข้าด้วยกันจนเป็นหนึ่งเดียว ดังเช่นสาขาวิชาที่เรียกว่า สิ่งแวดล้อมศึกษา (Environmental Education) เป็นต้น

3. การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมจึงไม่ใช่เป็นเพียงความเข้าใจที่เกิดจากการฟังหรืออ่าน แต่เกิดจากการลงมือปฏิบัติ (Practice) จึงมีความเข้าใจกันอย่างถ่องแท้ และกลายมาเป็นรูปธรรมที่เป็นจริง ดังนั้น การปฏิบัติการของ PAR จึงเป็นการสะท้อนความคิดมีการลงมือปฏิบัติและสะท้อนความคิดแล้วลงมือปฏิบัติ เป็นวัฏจักรเช่นนี้เรื่อยไป (Reflection- Action – Reflection - Action) จึงเท่ากับเป็นการทบทวนไตร่ตรองความคิดของตนเองแล้วนำไปลงมือปฏิบัติ (Direct act) จึงเป็นการชี้้นำการปฏิบัติที่มีความหมายทางจิตวิทยาว่าให้บุคคลตระหนักถึงการที่ตนเองเป็นที่พึ่งแห่งตนเองที่ควรจะขึ้นนำตนเองนั่นเอง

4. การลงมือปฏิบัติตามความรู้ที่มีอยู่ของทั้งสองฝ่ายหรือเป็นการนำความรู้ลงสู่การปฏิบัติ (Practice) เป็นลักษณะเด่นของการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมอีกประการหนึ่ง ด้วยการเน้นประเด็นปัญหาที่สำคัญตามความเป็นจริงของท้องถิ่น ซึ่งสามารถใช้เป็นกระบวนการให้การศึกษาแก่ผู้ใหญ่ในท้องถิ่น โดยวิธีการเรียนที่ไม่เน้นความรู้ที่เป็นทฤษฎีแต่เน้นการคิดวิเคราะห์ วิจัยและ

สังเคราะห์ เพราะความรู้ทางทฤษฎีเดิมจะมีลักษณะที่แบ่งแยกคน เช่น แบ่งแยกความแตกต่างของเพศ ตามลักษณะสังคม วัฒนธรรมและความเชื่อว่าการเรียนรู้ทางทฤษฎีหรือการวิเคราะห์เป็นบทบาทของเพศชายและเพศหญิงจะเน้นที่ญาณหยั่งรู้หรือปัญญาญาณ (Intuition) มากกว่าความรู้ทางทฤษฎีหรือทางวิทยาศาสตร์ โดยเพศชายจะมีลักษณะของการคิดค้นและสามารถลงมือปฏิบัติได้จริงมากกว่า

5. การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม จึงเป็นกระบวนการเบ็ดเสร็จในตัวเอง (inclusive) ที่มีการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ด้วยการสร้างองค์ความรู้ใหม่จากความรู้เดิมและจากวิธีการที่มีอยู่ โดยไม่พยายามที่จะแยกหรือจำกัดขอบเขตสิ่งใดทั้งสิ้น ดังนั้นทุกความคิดเห็นจะได้รับการรับฟังและยอมรับ ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ทุกคนได้เรียนรู้ (Learning for All) อันเป็นลักษณะพิเศษของการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม

6. กระบวนการทางการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเปรียบเสมือนสิ่งมีชีวิต มีชีวิต มีรูปร่าง (Organic) เป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ไม่มีจำกัดเวลาและมีรูปแบบเปิดที่ไม่สามารถกำหนดแผนการล่วงหน้า รวมทั้งไม่สามารถทำนายผลล่วงหน้าได้อย่างเป็นวิทยาศาสตร์ เพราะมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา ตามกระแสที่นักวิจัยเข้าไปมีส่วนร่วมในชุมชน ด้วยการเคลื่อนไหวไปตามการขึ้นลงของสถานการณ์ที่ไม่มีทฤษฎีตายตัวและไม่เป็นไปตามกฎเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์ หรือแนวคิดรวบยอด (concept) เป็นกรอบกำหนด

7. ในกระบวนการวิจัยอย่างมีส่วนร่วมจะต้องสามารถสร้างความตระหนักถึงความเป็นตัวตนของตนเอง (Self-awareness) ด้วยการสร้างความตระหนักให้เกิดขึ้นในตนเองให้เกิดกับประชาชน เพราะการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมจะช่วยให้ความเชื่อมั่นในตัวเอง โดยการพัฒนาอัตมโนทัศน์ (Self-concept) ของประชาชน ดังเช่น อัตมโนทัศน์ที่ว่า “แม้คนที่ยากจนก็สามารถมีสิทธิมีเสียงได้”

8. การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมจะช่วยสร้างสังคมนิเวศน์ (Ecological Society) ให้เกิดขึ้น ทำให้คนในชุมชนมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ดังนั้นจึงต้องเลิกล้มระบบเจ้าขุนมูลนาย นอกจากนี้ต้องมีการสร้างความผสมผสานกลมกลืนระหว่างมนุษย์ชาติกับธรรมชาติและมนุษย์กับมนุษย์ให้เกิดขึ้นให้ได้ จึงจะมีสังคมนิเวศน์เกิดขึ้นได้ จากการมีความสัมพันธ์ระหว่างกันของสมาชิกสังคมในรูปแบบของประชาธิปไตยที่เท่าเทียมเสมอภาพในสังคม

9. การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเป็นการมุ่งเน้นอนาคต (Future Oriented) นักวิจัยการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม จึงต้องรู้วิธีการสร้างสถานการณ์ เพื่อการเรียนรู้ในชุมชน โดยการจัดการในลักษณะที่ไม่มีการจัดเตรียมรายการล่วงหน้าสำเร็จรูปหรือตายตัว ซึ่งจะก่อให้เกิดความสามารถในการช่วยตนเองของชุมชน มีการสร้างแนวทางปฏิบัติ ที่ไม่เคยมีมาก่อน ด้วยการทบทวนปรับเปลี่ยนและปรับปรุงระบบที่เขาเป็นสมาชิกอยู่เดิม โดยการพัฒนาตัวอย่างโครงสร้างหรือภาพลักษณ์ที่จะนำมาปะติดปะต่อให้เกิดภาพอนาคตที่ชัดเจนและตรงกับความต้องการของชุมชนโดยรวม ด้วยการส่งเสริมและสนับสนุนความสามารถที่จะสร้างความฝันของตนเองได้ อันเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับการพัฒนา

10. การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมมีแนวคิดที่มองโลกในแง่ดี (Optimistic) ตามหลักการพื้นฐานของแนวคิดการปลุกปลอบที่เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนสามารถที่จะจัดการเรื่องต่างๆ ในสังคมของเขาได้ ซึ่งการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่จะส่งเสริมศักยภาพด้านนี้ของบุคคลได้เป็นอย่างดี เพราะกระบวนการของการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม นั้น มีการปฏิบัติที่ไม่มี การกำหนดหลักเกณฑ์ที่แน่นอนล่วงหน้า

11. การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเป็นการวิจัยที่เน้นวิธีการเรียนรู้จากประสบการณ์โดยตรงด้วยการอาศัยการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในกิจกรรมหรือโครงการวิจัย ที่นับตั้งแต่การระบุปัญหาและแนวทางแก้ไข การดำเนินการโครงการหรือ เพื่อการแก้ปัญหาและพัฒนาในชุมชน รวมทั้งมีการติดตามผล จนถึงขั้นประเมินผลโครงการหรือกิจกรรมที่กำลังดำเนินงานและที่เสร็จสิ้นลงแล้ว

กล่าวโดยสรุป เป้าหมายหลักของการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมประกอบด้วย

1. มีการค้นหาความรู้พื้นบ้านที่เป็นที่ยอมรับและใช้กันอย่างแพร่หลาย
2. มีการส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างวัฒนธรรม
3. มีการสร้างดุลยภาพระหว่างวิทยาศาสตร์ ความรู้ทางวิชาการกับความรู้พื้นบ้าน
4. ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในการวิจัยเชิงปฏิบัติการยอมรับในความไม่เท่าเทียมกันของภาวะเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมที่หลากหลาย
5. ศึกษาแนวทางการแก้ปัญหาและการพัฒนาที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนด้วยการคิดเอง ตัดสินใจเอง และลงมือกระทำเองอย่างเป็นรูปธรรม
6. สนับสนุนการสร้างศักยภาพของชุมชนเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้ (Self-reliance) ด้วยการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local wisdom) มาสร้างเป็นองค์ความรู้ (Body of knowledge) ที่เป็นของท้องถิ่นตนเอง ซึ่งจะเป็นแนวทางที่สามารถก้าวทันยุคโลกาวิวัตน์ อีกทั้งสามารถนำตนเองสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนที่แท้จริง (Sustainable Development)
7. ชุมชนสามารถที่จะนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาท้องถิ่น เพื่อลดการพึ่งพิงความรู้และเทคโนโลยีจากต่างประเทศ

สรุปลักษณะเด่นของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมได้ว่าเป็นการวิจัยที่เน้นวิธีการเรียนรู้จากประสบการณ์โดยตรง อาศัยการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการเป็นกระบวนการต่อเนื่อง มีการสะท้อนความคิด มีการลงมือปฏิบัติเป็นวัฏจักร จึงเป็นกระบวนการต่อเนื่อง มีการสะท้อนความคิด มีการลงมือปฏิบัติเป็นวัฏจักร จึงเป็นกระบวนการเบ็ดเสร็จในการสร้างองค์ความรู้ เพื่อนำไปใช้ในการแก้ปัญหาโดยอยู่บนพื้นฐานที่กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมในการสร้างองค์ความรู้

5. เงื่อนไขความสำเร็จของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมการนำการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไปใช้มีเงื่อนไขที่จะสนับสนุนให้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมประสบผลสำเร็จ ดังนี้ (อังคณา ตุงคสมิต. 2550 : 19-20)

1. มีการติดต่อสื่อสารผู้มีส่วนร่วมอย่างทั่วถึงซึ่งจะต้องสื่อให้มีความเข้าใจตรงกัน
 2. สร้างความตระหนักและให้ความสำคัญผู้มีส่วนร่วม ผู้มีส่วนร่วมจะรู้สึกว่าคุณมีความสำคัญในกระบวนการและจะให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่
 3. สร้างการยอมรับจากผู้มีส่วนร่วมโดยผู้มีส่วนร่วมจะเต็มใจสนับสนุนเรื่องแรงกาย ใจ และเวลา ในขณะที่ผู้วิจัยที่เป็นคนภายนอกต้องมีความไว้วางใจและเชื่อมั่นในความสามารถของผู้มีส่วนร่วม
 4. ให้ข้อมูล ความรู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกัน
- การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจะประสบความสำเร็จได้นั้น ต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้มีส่วนร่วม จึงต้องมีการติดต่อสื่อสารกันอย่างทั่วถึง การสร้างความเข้าใจที่ตรงกันรวมถึงการให้ความสำคัญและการสร้างการยอมรับจากผู้มีส่วนร่วม

จากแนวคิด หลักการ ขั้นตอน ลักษณะเด่นและเงื่อนไขความสำเร็จของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ตามที่ได้นำเสนอนั้น สรุปได้ว่าการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการ วิจัยที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้วิจัยและผู้มีส่วนร่วมหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และแสวงหาความรู้หรือประสบการณ์รวมทั้งองค์ความรู้ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อแก้ปัญหาหรือพัฒนาให้บรรลุผลตามสภาพจริงและตรงตามความต้องการของทุกฝ่าย โดยเริ่มตั้งแต่การวางแผน (Planning) การปฏิบัติ (Action) การสังเกต (Observation) และการสะท้อนผล (Reflection)

การฝึกปฏิบัติ

การพัฒนาบุคลากร โดยกระบวนการฝึกปฏิบัติเป็นวิธีการที่สำคัญยิ่งที่จะทำให้บุคลากรในหน่วยงานเกิดการเรียนรู้ ความสามารถเกิดทักษะในระหว่างการปฏิบัติ ซึ่งมีนักวิชาการได้สรุปเกี่ยวกับวิธีในการนำพัฒนาบุคลากร ในระหว่างฝึกปฏิบัติอยู่ไว้ดังนี้

พิเชษฐ สุทธิรัตน์ (2542 : 40-41) กล่าวว่า การฝึกปฏิบัติงานประกอบด้วยวิธีการดังนี้

1. การแนะนำชี้แจง หมายถึง การที่หัวหน้างานหรือผู้มอบหมายนำชี้แจงเป็นรายบุคคล หรือกลุ่มเล็ก ให้มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เกี่ยวกับการฝึกปฏิบัติ รวมทั้งปัญหา อุปสรรค ข้อขัดข้อง วิธีการแก้ปัญหาและเรื่องต่าง
2. การประชุมชี้แจงหมายถึง การแนะนำชี้แจงเป็นกลุ่มในลักษณะประชุมซึ่งเป็นการใช้ข้อมูลข่าวสารเป็นการทำความเข้าใจให้กับบุคลากรเป็นจำนวนมากเป็นเรื่องที่เข้าใจที่ยาก เช่น นโยบายการปฏิบัติงาน การตกลงนัดหมาย
3. การสอนงาน คือ การที่หัวหน้างานได้รับมอบหมาย สอนวิธีการปฏิบัติงานแก่บุคลากรที่เข้าทำงานใหม่หรือกรณีที่น่าเทคโนโลยีใหม่ๆเข้ามาใช้ทั้งนี้ เพื่อให้บุคลากรที่ปฏิบัติงานมีความสามารถมีความเหมาะสมในการที่จะปฏิบัติงานต่อไป
4. การปฏิบัติงาน หรือการทดลองปฏิบัติ การจัดให้ผู้ปฏิบัติงานได้ฝึกปฏิบัติ เพื่อให้การฝึกปฏิบัติถูกต้อง มีความชำนาญ และมักจะดำเนินการต่อจากการสอนงานหรือชี้แนะ
5. การมอบหมายให้ปฏิบัติ หมายถึง การที่หัวหน้างานได้รับมอบหมายงานเพื่อพัฒนาคุณภาพบุคลากร ถ้ามอบหมายงานจะเกิดความรู้ความเข้าใจ ความชำนาญและประสบการณ์มากขึ้น
6. การให้คำแนะนำปรึกษา หมายถึง การให้คำแนะนำปรึกษาในการปฏิบัติงานในกรณีต่าง ๆ เช่น กรณีที่มีปัญหา กรณีเร่งรัดงานที่มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น การให้คำแนะนำปรึกษานี้จะเป็นระบบที่จะช่วยให้งานที่ได้รับความสำเร็จตามเป้าหมายได้อย่างต่อเนื่อง และสามารถใช่วิธีการพัฒนาในขณะปฏิบัติงานได้ดีด้วย โดยดำเนินการได้ 3 รูปแบบ คือ
 - 6.1 แนะนำให้คำปรึกษาโดยหัวหน้างาน
 - 6.2 แนะนำให้คำปรึกษาในลักษณะงานพี่เลี้ยง
 - 6.3 การให้คำปรึกษาโดยหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญ โดยเฉพาะเรื่องนั้นๆ
7. การจัดเอกสารคู่มือการปฏิบัติงาน หมายถึง การจัดหา หรือ จัดเอกสารคู่มือในการปฏิบัติงานให้บุคลากรได้ศึกษา เพื่อให้เกิดความสะดวกสบายในการทำความเข้าใจได้อีกวิธีหนึ่งสามารถหาผู้เชี่ยวชาญมาจัดทำได้ง่ายมีความประหยัดและให้เป็นแนวทางเดียวกัน
8. การปรับเปลี่ยนหน้าที่หรือการปรับปรุงหน้าที่ใหม่ การสับเปลี่ยนหน้าที่ หมายถึงการแลกเปลี่ยนหน้าที่ในสายครูผู้สอนเดียวกัน การปรับปรุงหน้าที่หมายถึง การกำหนดหน้าที่รับผิดชอบของบุคลากรเสียใหม่ ซึ่งวิธีการนี้ช่วยให้บุคลากรเกิดการพัฒนาได้เช่นเดียวกัน กับ การโยกย้าย

หมายถึง การย้ายบุคลากรให้ปฏิบัติงานในตำแหน่งอื่นซึ่งมีหน้าที่แตกต่างไปจากเดิม การโยกย้ายงานนี้จะทำให้บุคลากรมีประสบการณ์เพิ่มมากขึ้นอันเกิดผลการพัฒนาเพิ่มมากขึ้นด้วย

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541 : 20) ได้กล่าวถึงวิธีการที่จะใช้ในการพัฒนาบุคลากรในการฝึกปฏิบัติงาน ประกอบด้วย 4 ประการ ดังนี้

1. การจัดบุคลากรเข้าปฏิบัติงาน
2. การพัฒนาและธำรงรักษา
3. การรักษาระเบียบวินัย
4. การประเมินผลการปฏิบัติงาน

สรุปได้ว่า การฝึกปฏิบัติเป็นการดำเนินงานเมื่อเสร็จสิ้นหลังจากได้รับความรู้ความเข้าใจในทางทฤษฎี การนำทักษะ นำประสบการณ์ที่ได้มาพัฒนางานในหน้าที่ให้สำเร็จตามเป้าหมาย และวัตถุประสงค์อย่างมีคุณภาพ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการ

1. ความหมายและมโนทัศน์เบื้องต้นของการวิจัยปฏิบัติการ

ประวิต เอราวรรณ์ (2545 : 5) ได้ให้ความหมายของการวิจัยปฏิบัติการ หมายถึง กระบวนการศึกษาค้นคว้าร่วมกันอย่างเป็นระบบของกลุ่มผู้ที่ปฏิบัติงาน เพื่อทำความเข้าใจต่อปัญหาหรือข้อสงสัยที่กำลังเผชิญอยู่ และให้ได้แนวทางการปฏิบัติหรือวิธีการแก้ไขปรับปรุงที่ทำให้การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นในการปฏิบัติงาน ซึ่งถ้ากล่าวในบริบทของโรงเรียนก็คือ การวิจัยที่เกิดขึ้นในโรงเรียนและชั้นเรียน โดยให้ครูพยายามปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนของตนเองจากการส่งผลสะท้อนตนเอง การหาข้อสรุปเพื่อแก้ปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ รวมทั้งการใช้ความเข้าใจและมโนทัศน์ของตนเองมากกว่าผู้เชี่ยวชาญ การวิจัยปฏิบัติการจึงเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานและผู้เกี่ยวข้องได้ใช้ความสามารถหรือควบคุมสภาพการณ์ ที่เป็นอยู่ด้วยตัวเอง มโนทัศน์ พื้นฐานที่สำคัญของการวิจัยปฏิบัติการ สรุปได้ 7 ประการ คือ(ประวิต เอราวรรณ์. 2545 : 6)

1. การวิจัยปฏิบัติการเป็นการเชื่อมโยง 2 เรื่องเข้าด้วยกัน คือ แนวคิดซึ่งเป็นทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติได้จริง
2. ผู้ปฏิบัติงานคือนักวิจัย ซึ่งอยู่ในองค์กรหรือชุมชนที่กำลังเผชิญสภาพการณ์การปฏิบัติงานที่เป็นปัญหาหรือข้อสงสัยที่คลุมเครือไม่กระจ่าง
3. เป้าหมาย คือ 1) เพื่อแก้ปัญหาและ 2) เพื่อปรับปรุงการปฏิบัติงานแบบมีอาชีพ
4. หัวใจสำคัญที่แฝงอยู่ในกระบวนการของการวิจัยปฏิบัติการ คือ การมีส่วนร่วมและความร่วมมือกัน เพื่อนำไปสู่ความเกี่ยวพันกันของผู้เกี่ยวข้องในองค์กรหรือชุมชนที่ดำเนินการวิจัย
5. การมีส่วนร่วมในการวิจัยปฏิบัติการ คือ การร่วมกันในการตระหนักในปัญหาวางแผนตัดสินใจ ลงมือปฏิบัติ ส่งสะท้อนตัวเองและรู้สึกเป็นเจ้าของ
6. เป็นกระบวนการศึกษาค้นคว้าแบบวิวัฒนาการที่ค่อย ๆ พัฒนาขึ้นเป็นลำดับจากจุดเล็ก ๆ ของกลุ่มหนึ่งในประเด็นปัญหาที่ไม่ใหญ่โตและซับซ้อนเกินไป

7. จุดเด่นข้อหนึ่งของการวิจัยปฏิบัติการ คือ ผู้ปฏิบัติงานในฐานะนักวิจัยเมื่อได้ทำวิจัยแล้วผลวิจัยจะตอบสนองความต้องการของตนเองทำให้อยากศึกษาค้นคว้าและปรับปรุงพิจารณางานต่อไป

2. ประเภทของการวิจัยปฏิบัติการ

ประวิต เอราวรรณ์ (2545 : 7 - 8) ได้แบ่งการวิจัยปฏิบัติการออกเป็น 3 ประเภท คือ

1 การวิจัยปฏิบัติการวิธีวิทยาศาสตร์ (Scientific Action Research) เป็นการวิจัยปฏิบัติการที่อาศัยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์เป็นวิธีวิจัยหรือวิธีการแก้ปัญหา เช่น

1.1 รูปแบบวิจัยปฏิบัติการของ Kurt Lewin ที่มีขั้นตอนคือ การวางแผน (Planning) การค้นหาความจริง (Fact Finding) การดำเนินการ (Execution) และการวิเคราะห์ผล (Analysis)

1.2 รูปแบบการวิจัยปฏิบัติการของ Taba Noel Hilda Taba ซึ่งเป็นทฤษฎีหลักสูตรได้ประยุกต์วิธีการที่มี 5 ขั้นตอน มาใช้ในกระบวนการพัฒนาหลักสูตรโดยแยกได้ 6 ขั้นตอน คือ 1) ระบุปัญหา 2) วิเคราะห์ปัญหา 3) กำหนดแนวคิดหรือสมมติฐาน 4) รวบรวมและวิเคราะห์ปัญหา 5) ปฏิบัติหรือดำเนินการ 6) ประเมินผลการปฏิบัติ

1.3 รูปแบบวิจัยปฏิบัติการของ Lippitt Radke ซึ่งมีกระบวนการ ดังนี้

1.3.1 เริ่มต้นจาก กลุ่มที่มีความต้องการที่จะค้นหาความรู้ ความจริง

1.3.2 ร่วมกันกำหนดว่า “อะไรคือสิ่งที่กลุ่มอยากรู้”

1.3.3 สร้างเครื่องมือวิจัยที่เป็นวิทยาศาสตร์ขึ้นมา

1.3.4 กำหนดเป้าหมายและทดลองใช้เครื่องมือ

1.3.5 รวบรวมข้อมูลโดยมีการร่วมกันกำกับติดตามอย่างใกล้ชิด

1.3.6 รวบรวมข้อมูลด้านทัศนคติที่เปลี่ยนแปลงไปของผู้เกี่ยวข้อง เช่นตั้งคำถามว่า “มองสิ่งต่าง” แตกต่างไปจากเดิมหรือไม่เมื่อรู้ความจริง

1.3.7 ร่วมมือกันค้นหาความจริงและนำเสนอความจริง ซึ่งอาจต้องใช้เทคนิควิจัยเฉพาะและควรแบ่งงานกันอย่างเสมอภาค

1.3.8 ในบางครั้งข้อค้นพบที่เกิดขึ้นอาจส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงค่านิยมหรือการรับรู้ทางสังคมของกลุ่มหรือการรับรู้ทางสังคมของกลุ่มหรือของคนใดคนหนึ่ง ซึ่งต้องช่วยกันสำรวจให้พบ

1.3.9 เสนอข้อค้นพบให้กลุ่มอื่นรู้โดยการสนทนาหรือเขียนเป็นรายงานการวิจัยปฏิบัติการ (Practical Deliberative Action Research) เป็นการวิจัยปฏิบัติการที่เกี่ยวข้องกับความเข้าใจและปรับปรุงพัฒนาวิธีการปฏิบัติงานซึ่งรูปแบบนี้ จะเน้นที่การให้เกิดการวิจัยขึ้นจากค่านิยมในการปฏิบัติงาน ผู้ปฏิบัติงานเป็นผู้ริเริ่มโครงการและบทบาทของผู้วิจัยคือการกระตุ้น และช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดความเข้าใจและปรับปรุง การปฏิบัติงานรูปแบบการวิจัยของ John Elliott จะเน้นวิธีการให้ผู้ปฏิบัติงานส่องสะท้อนการพัฒนาตนเองในมุมมองของ John Elliott เขาเชื่อว่าการวิจัยปฏิบัติการจะนำไปสู่การปรับปรุงคุณภาพที่ดีในสถานการณ์ทางสังคมรูปแบบการวิจัยปฏิบัติการของ David Edbutt ซึ่งเสนอว่าแนวทางที่ดีที่สุดในการคิดเชิงกระบวนการ คือ ลำดับขั้นตอนตามวงจรแห่งความสำเร็จ ไม่ใช่การดำเนินการแบบเกลียวการวิจัยปฏิบัติการเชิงอิสระ (Emancipatory Action Research) เป็นการวิจัยปฏิบัติการที่เกี่ยวข้องกับการตอบสนองความต้องการขององค์กร โดยมีจุดประสงค์เพื่อสร้างความเข้าใจและปรับปรุงการปฏิบัติงาน โดยกลุ่มผู้วิจัยมีอิสระในการเผชิญหน้ากับ

ปัญหา และร่วมมือกันแสวงหาวิธีการที่ดีที่จะแก้ไขและส่งเสริมตนเองจากผลการปฏิบัติ เช่น รูปแบบวิจัยปฏิบัติการของมหาวิทยาลัย Deakin หรือการวิจัยปฏิบัติการตามรูปแบบของ Kemmis และคณะ ซึ่งมีความคิดว่ากระบวนการวิจัยปฏิบัติการมีลักษณะเป็นเกลียว (Spiral) ประกอบด้วย การวางแผน ปฏิบัติการสังเกตผล และการสะท้อนผล

ลักษณะ 10 ประการของการวิจัยปฏิบัติการ ประวิต เอรารวรรณ์ (2545 : 8 -9) ได้อธิบายลักษณะของการวิจัยปฏิบัติการไว้ 10 ประการ โดยอาศัยแนวคิดของ Elliot ดังนี้

1. ปัญหาที่นำมาวิจัยต้องเป็นปัญหาของผู้ปฏิบัติงาน
2. ปัญหานั้นเป็นปัญหาที่สามารถแก้ไข
3. ปัญหานั้นเป็นปัญหาในเชิงปฏิบัติไม่ใช่ปัญหาเชิงทฤษฎีหรือเชิงหลักการ
4. มีการเสนอทางออกของปัญหาและปรับเปลี่ยนไปจนกว่าการวิจัยจะเสร็จสิ้น
5. เป้าหมาย คือ ต้องการให้ผู้วิจัยเข้าใจปัญหา
6. ใช้วิจัยแบบกรณีศึกษา (Case Study) เพื่อบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับการดำเนินการวิจัยและสถานการณ์ปัญหาที่เกาะติดเพื่อศึกษา
7. กรณีศึกษาในที่นี้ เป็นการรายงานตามการรับรู้และความเชื่อในสิ่งต่าง ๆ ของครูหรือผู้เรียน

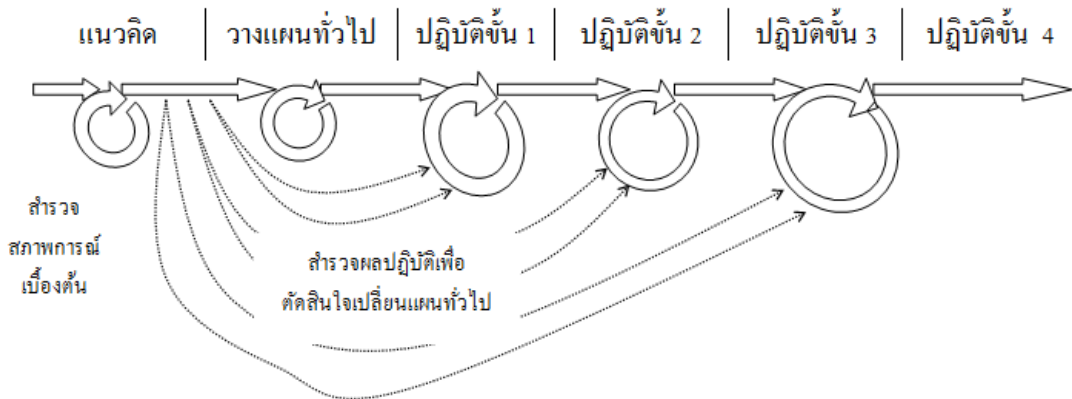
8. ใช้การบรรยายข้อมูลจากสัญลักษณ์ทางภาษาที่แสดงออกมาในชีวิตประจำวัน
9. กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถตรวจสอบความเที่ยงตรงของข้อมูลได้อย่างอิสระ
10. เปิดรับหรือรวบรวมข้อมูลได้อย่างอิสระภายในกลุ่มหรือในระหว่างการปฏิบัติ

หลักการสำคัญ 16 ประการของการวิจัยปฏิบัติการ ประวิต เอรารวรรณ์ (2545 : 9 - 10) ได้สรุปว่า การวิจัยปฏิบัติการ มีหลักการสำคัญอยู่ 16 ประการ ดังนี้

1. เพิ่มพูนความเข้าใจในปัญหาต่าง ๆ
2. มุ่งปรับปรุงการปฏิบัติตนและการปฏิบัติงานของบุคคล
3. เน้นที่ปัญหาเร่งด่วนของผู้ปฏิบัติงาน
4. ให้ความสำคัญต่อความร่วมมือกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง
5. ดำเนินการวิจัยภายใต้สถานการณ์ที่กำลังเป็นปัญหา
6. ผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมอย่างเป็นธรรมชาติ
7. เน้นการศึกษาเฉพาะกรณีหรือศึกษาเพียงหน่วยเดียว
8. ไม่มีการควบคุมหรือจัดกระทำต่อตัวแปร
9. ปัญหา วัตถุประสงค์ และระเบียบวิธีมีลักษณะเป็นการกระบวนการสืบเสาะหาความรู้ ความจริง
10. มีการประเมินหรือส่องสะท้อนที่เกิดขึ้นเพื่อทบทวน
11. ระเบียบวิธีมีลักษณะเป็นนวัตกรรม สามารถเกิดขึ้นมาใหม่ให้เหมาะสมกับปัญหาได้
12. กระบวนการศึกษามีความเป็นระบบหรือเป็นวิทยาศาสตร์
13. มีการแลกเปลี่ยนผลวิจัยและมีการนำผลไปใช้จริง
14. ใช้วิธีการแบบบรรยายข้อมูล หรือการอภิปรายร่วมกันอย่างเป็นธรรมชาติ

15. คติวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล ซึ่งต้องมาจากการทำความเข้าใจ การตีความหมาย และการคิดอย่างอิสระ

16. เป็นการวิจัยที่ปลดปล่อยความคิดอย่างอิสระ และเป็นการเสริมสร้างพลังร่วมในการทำงาน (Empowerment) ให้ผู้เกี่ยวข้อง

ภาพประกอบ 3 กระบวนการวิจัยปฏิบัติการตามแนวคิดของ kurt Lewin

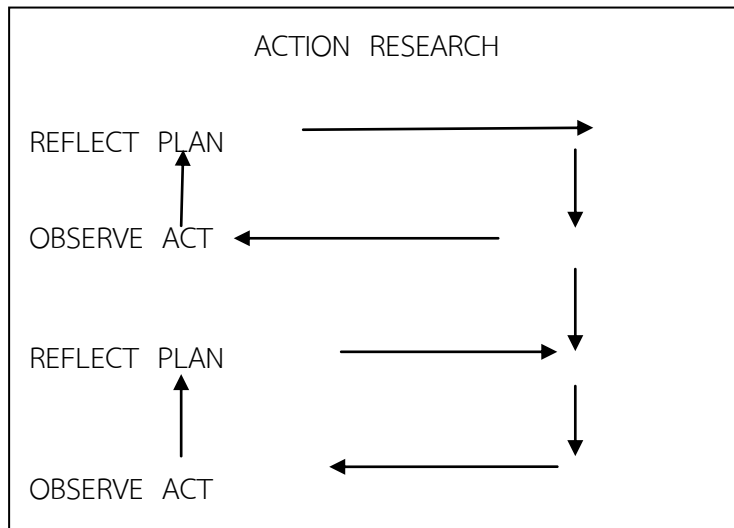
3. กระบวนการวิจัยปฏิบัติการ

กระบวนการหรือขั้นตอนของการวิจัยปฏิบัติการที่สำคัญและมีผู้นำมาประยุกต์ใช้ในทางการศึกษาอย่างแพร่หลายมีอยู่ 5 กระบวนการ คือ กระบวนการของ Kurt Lewin, John Elliott มหาวิทยาลัย Deakin, David Ebbutt และ James McKernan สำหรับการศึกษาครั้งนี้ ใช้กระบวนการวิจัยของมหาวิทยาลัย Deakin ดังนั้นจึงนำเสนอตามรายละเอียดดังนี้ การวิจัยปฏิบัติการของมหาวิทยาลัย Deakin (ประวิต เอรารธรรม. 2545 : 15-16) ในประเทศออสเตรเลีย Stephen Kemmis และคณะได้นำแนวคิดของ Lewin มาประยุกต์ใช้ในการวิจัยปฏิบัติการ เพื่อปรับปรุงการจัดการศึกษาของออสเตรเลียจนได้รับการยอมรับและเผยแพร่ไปอย่างกว้างขวาง ซึ่งในความคิดของ Kemmis และคณะนั้น การวิจัยปฏิบัติการ คือการวิจัยแบบมีส่วนร่วมและร่วมมือกันเป็นหมู่คณะจะกระทำคนเดียวไม่ได้ เพราะการกระทำเพียงคนเดียว ถึงแม้จะเกิดการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากกลุ่ม ดังนั้นขั้นตอนการวิจัยปฏิบัติการจึงต้องกำหนดจุดสนใจร่วมกัน (Thematic Concern) เช่น สนใจที่จะพัฒนาหลักสูตร และวิธีสอนให้มีประสิทธิภาพ หรือพัฒนาให้ผู้เรียนเข้าใจวิธีการวิทยาศาสตร์ให้ลึกซึ้ง เป็นต้น เมื่อได้จุดสนใจร่วมกันแล้วจะนำไปสู่การปฏิบัติ ที่สำคัญ 4 ประการ ที่เกี่ยวข้องกันเป็นวงจร คือ

1. การพัฒนาแผนการปฏิบัติเพื่อปรับปรุงสิ่งที่เป็นปัญหา ซึ่งเป็นการปฏิบัติงานที่มีโครงสร้างและแนวทาง การวางแผนต้องมีการยืดหยุ่น และต้องคำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคตที่อาจจะส่งผลกระทบต่อแผนที่กำหนดไว้ได้
2. การปฏิบัติตามแผน ซึ่งเป็นการดำเนินการตามแนวทางที่ได้กำหนดไว้อย่างละเอียดรอบคอบ และมีการควบคุมอย่างสมบูรณ์

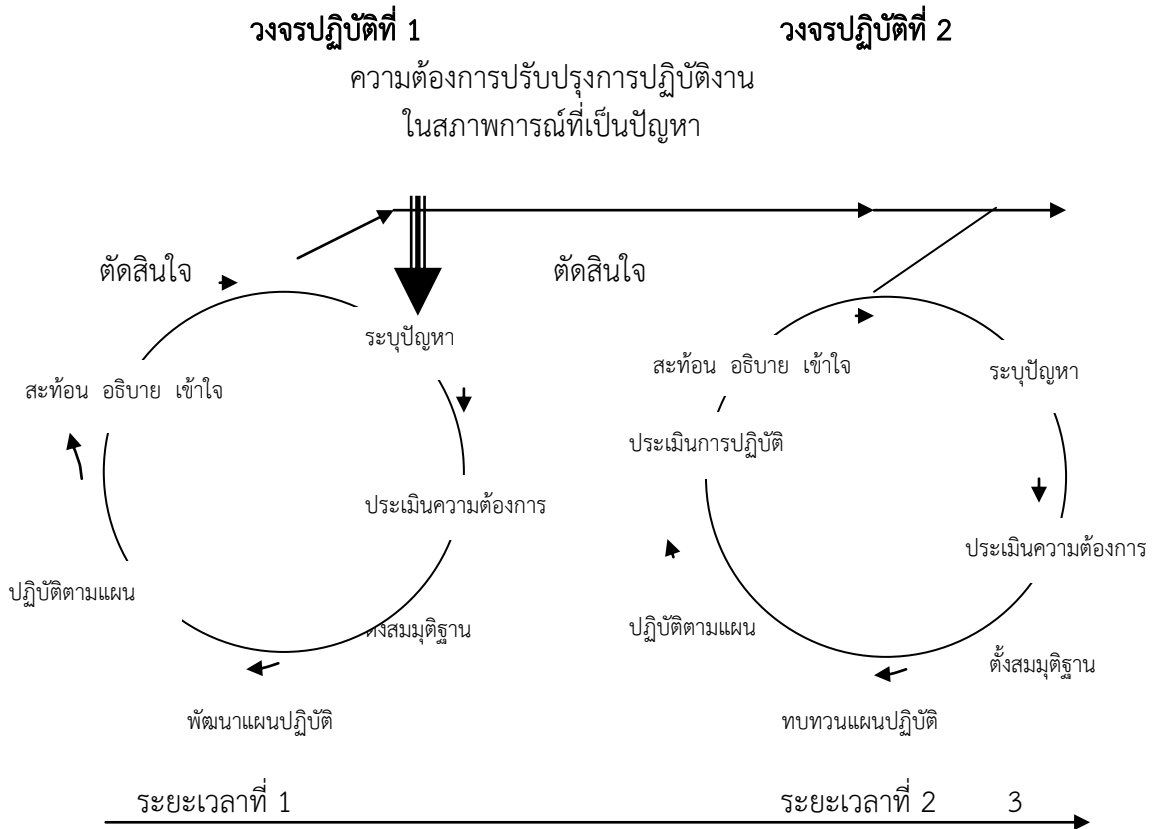
3. การสังเกตผลการปฏิบัติเป็นการบันทึกข้อมูล หลักฐานหรือร่องรอยต่าง ๆ อย่างมี วิจารณ์ญาณเกี่ยวกับผลที่ได้จากการปฏิบัติ โดยอาจใช้วิธีการวัดแบบต่าง ๆ เข้ามาช่วย ซึ่งสารสนเทศ จากการสังเกตนี้จะนำไปสู่การสะท้อนและปรับปรุงการปฏิบัติอย่างเข้าใจและถูกทิศทาง

4. การสะท้อนก่อนผลการปฏิบัติ เป็นกระบวนการทบทวนการปฏิบัติจากบันทึกที่ได้จาก การสังเกตว่าได้ผลอย่างไร มีปัญหาหรือขัดแย้งอย่างไร เพื่อเป็นหลักฐานการวางแผนตามวงจรดัง ภาพประกอบ 2 และภาพประกอบ 3

ภาพประกอบ 4 กระบวนการวิจัยปฏิบัติการ ตามแนวคิดของมหาวิทยาลัย Deakin

ดังนั้น องค์ประกอบสำคัญของกระบวนการวิจัยปฏิบัติการของมหาวิทยาลัย Deakin จึงประกอบด้วยจุดสำคัญทั้ง 4 จุด ดังนี้ คือ 1) การวางแผน (Planning) 2) การปฏิบัติ (Action) 3) การสังเกตผล (Observation) 4) การสะท้อนผล (Reflection)

ภาพประกอบ 5 กระบวนการวิจัยปฏิบัติการตามแนวคิดของ McKernan

บริบท กศน. ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง สังกัด ศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอสหพันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

1. สภาพภูมิประเทศ

กศน.ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง สังกัดศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ตั้งอยู่ หมู่ที่1 ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง อำเภอสหพันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ สภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบสูง มีลำห้วยแบ่งเขตระหว่างตำบลโนนน้ำเกลี้ยงกับตำบลภูดินอำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ คือ ลำห้วยบง ลักษณะภูมิอากาศ แบ่งเป็น 3 ฤดูกาล คือ

- ฤดูร้อน ตั้งแต่เดือน มีนาคม ถึง เดือน มิถุนายน
- ฤดูฝน ตั้งแต่เดือน กรกฎาคม ถึง เดือน ตุลาคม
- ฤดูหนาว ตั้งแต่เดือน พฤศจิกายน ถึง เดือน กุมภาพันธ์

2. การประกอบอาชีพ

ประชาชนส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ ทำนา ปลูกยางพารา มันสำปะหลัง และอ้อย เป็นหลัก หลังจากที่เก็บเกี่ยวเสร็จก็ประกอบอาชีพเสริม คือ ประกอบอาชีพค้าขาย รับจ้างทั่วไป การเพาะเห็ดฟาง ทอเสื่อกก นอกจากนี้ยังมีการเลี้ยงสัตว์ เช่น โค กระบือ สุกร เป็ด ไก่ ส่วนใหญ่เลี้ยงไว้เพื่อบริโภค แต่มีบางส่วนที่เลี้ยงไว้เพื่อจำหน่าย การประมงเป็นการจับปลาตามแหล่งน้ำธรรมชาติ เพื่อการบริโภค บางส่วนก็จำหน่ายภายในชุมชนข้อมูลด้านเศรษฐกิจ

3. อาชีพ

อาชีพหลัก ได้แก่ การทำนา

อาชีพรอง ได้แก่ ทำไร่ส่วนใหญ่ ได้แก่ มันสำปะหลัง อ้อย ทำสวนส่วนใหญ่ ได้แก่ ปลูก
เห็ดฟาง พืชผัก ไม้ดอกไม้ – ไม้ประดับ

อาชีพเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ โค กระบือ สุกร เป็ด-ไก่

อาชีพค้าขาย ได้แก่ ขายของชำ อาหาร ขายของที่ระลึก ขนม ฯลฯ

4. ข้อมูลแหล่งเรียนรู้/กลุ่มอาชีพ

กลุ่มแปรรูปสีกอก หมู่ 2 ตำบล ห้วยเสือเต้น นางบุญหนา วงศ์สระคู

กลุ่มทอผ้า หมู่ 2 ตำบล ห้วยเสือเต้น นางจันทร์ทิพย์ นาสุวรรณ

กลุ่มทอเสื่อกก หมู่ 1 ตำบล โนนน้ำเกลี้ยง นางนงคราญ สุ่มมาตร

5. วิสัยทัศน์

ประชาชนได้รับการศึกษาตลอดชีวิตและการศึกษาอาชีพเพื่อการมีงานทำที่มีคุณภาพอย่าง
ทั่วถึง และเท่าเทียมกัน เพื่อให้เกิดสังคมฐานความรู้ และการมีอาชีพอย่างยั่งยืน

6. พันธกิจ

6.1 จัดและส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยให้มีคุณภาพ

6.2 จัดและส่งเสริมการศึกษาอาชีพเพื่อการมีงานทำเพื่อพัฒนาสมรรถนะของ
ประชาชนและชุมชนให้สามารถสร้างสรรค์และแข่งขันด้านอาชีพได้อย่างยั่งยืน

6.3 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายทั้งในและต่างประเทศ

6.4 ดำเนินงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อส่งเสริมการศึกษา
ตลอดชีวิตและการศึกษาอาชีพเพื่อการมีงานทำ

6.5 พัฒนาและส่งเสริมการนำวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา และเทคโนโลยี
สารสนเทศและการสื่อสาร มาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพต่อการจัดการศึกษาตลอดชีวิตและการศึกษาอาชีพ
เพื่อการมีงานทำ

6.6 พัฒนาบุคลากรและระบบการบริหารจัดการให้สามารถดำเนินการศึกษานอก
ระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตและการศึกษาเพื่อการมีงานทำของ
ประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

7. เป้าหมาย

7.1 นักเรียนทุกคนได้รับการบริการการศึกษาอย่างทั่วถึง มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน
การศึกษา

7.2 บุคลากรทุกคนได้รับการพัฒนาความรู้ ทักษะประสบการณ์ สู่มาตรฐานวิชาชีพครู มี
ขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานอย่างถูกต้อง

7.3 องค์กร ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนานักเรียนให้เป็นสมาชิกที่ดีของชุมชน สามารถ
ดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

8. เป้าประสงค์

เพื่อสนองตอบวิสัยทัศน์และพันธกิจ การดำเนินงานของศูนย์การศึกษานอกระบบและ
การศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอสหชัยสิทธิ์ จึงกำหนดเป้าประสงค์ไว้ดังนี้

8.1 มีระบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพยึดหลักธรรมาภิบาลและมีภาพลักษณ์ที่ดี

8.2 บุคลากร กศน.มีศักยภาพในการปฏิบัติงานและจัดการศึกษาที่ดีมีคุณภาพ

8.3 ผู้เรียน/ผู้รับบริการ ได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพได้มาตรฐาน/คุณภาพการศึกษา ได้แก่มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ๓ ประการคือ เป็นผู้ที่มีประชาธิปไตย มีคุณธรรม ความเป็นไทย และห่างไกลจากยาเสพติด มีความใฝ่ฝันเรียนรู้มีทักษะการทำงานและการพัฒนาคุณภาพชีวิตมีคุณธรรมนำความรู้ และมีทักษะการดำเนินชีวิตบนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

8.4 ภาคเครือข่ายมีศักยภาพในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และภาคีเครือข่ายมีศักยภาพในการปฏิบัติงานและการจัดการการศึกษาที่มีคุณภาพ

8.5 ประชาชนได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างทั่วถึง ครอบคลุม เป็นธรรม มีภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งการเรียนรู้กระจายอยู่อย่างพอเพียงเพื่อตอบสนองความต้องการการเรียนรู้

8.6 ส่งเสริมให้ชุมชนจัดการความรู้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษามีดังนี้

ดำริ จันทะคัด (2549 : 107) ได้ศึกษาการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา โรงเรียนบึงไทรโนนสว่างวิทยา อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา โดยใช้กลยุทธ์การพัฒนา คือ การปฏิบัติงาน การศึกษาดูงาน ทำให้ชุมชนกับโรงเรียนได้เกิดการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาได้ดียิ่งขึ้น โดยชุมชนได้ตระหนักถึงการมีส่วนร่วมและเข้าใจบทบาทของตนเองในการมีส่วนร่วมจัดการศึกษา ตลอดทั้งเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาร่วมกับทางโรงเรียน ทำให้ได้รับความร่วมมือจากชุมชนในการจัดการศึกษาทำให้บุตรหลานของชุมชนได้เกิดการพัฒนาด้านการศึกษามากยิ่งขึ้นอย่างไรก็ตามยังมีจุดอ่อนคือ การประสานงานในการดำเนินงานการมีส่วนร่วม ควรจัดให้มีการประสานงานกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาของโรงเรียนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

พลศักดิ์ หลักรัตน์ (2549 : 127-128) ได้ศึกษาการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา โรงเรียนบ้านขัวแคน อำเภอสรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา การดำเนินการใช้กิจกรรมการศึกษาดูงาน การประชุมแบบมีส่วนร่วม และการนิเทศติดตามผลให้มีความสามัคคีร่วมมือร่วมใจ บุคลากรในโรงเรียนมีความรู้ ความเข้าใจ ความรัก ความสามัคคี มีความร่วมมือกันระหว่างผู้มีส่วนร่วมทุกฝ่ายในการจัดการศึกษา ทั้งคณะครูผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาและหาแนวทางในการนำ ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนรู้

บุญช่วย บุรณะกิติ (2549 : 94 - 95) ได้ศึกษาการพัฒนาการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนบ้านสะอาดนาดี อำเภอสลภูภูมิ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ร้อยเอ็ด เขต 3 ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนให้ความรู้ความเข้าใจในการฝึกอบรมและพัฒนา กลุ่มผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าเกิดความตระหนักของการเข้ามามีส่วนร่วมในการระดมความคิด ในการมีส่วนร่วมในการ

จัดการศึกษาร่วมกับโรงเรียน มีความกระตือรือร้นในการคิดวางแผนในการพัฒนาที่ชัดเจนเสนอความเห็นแนวทางที่จะพัฒนาร่วมกันหาจุดเด่นและจุดด้อยของสถานศึกษาของตนเองการให้และรับบริการชุมชน พบว่า หลังจากการอบรมเชิงปฏิบัติการและการศึกษาดูงานตามแผนปฏิบัติการการพัฒนาการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ของโรงเรียนบ้านสะอาดนาดี เป็นการสร้างทรัพยากรบุคคลในท้องถิ่นที่มีคุณภาพต่อไป

สุดตา วงศ์นรา (2549 : 120 - 121) ได้ศึกษาการพัฒนาความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในการระดมทรัพยากรการศึกษาของโรงเรียนชุมชนบ้านหนองบัวแดง อำเภอนองบัวแดงเขตพื้นที่การศึกษาชัยภูมิ เขต 1 สรุปลงโดยภาพรวม การพัฒนาความร่วมมือของคณะกรรมการสถานศึกษา โรงเรียนชุมชนบ้านหนองบัวแดง อำเภอนองบัวแดง เขตพื้นที่การศึกษาชัยภูมิ เขต 1 ซึ่งก่อนดำเนินการพัฒนาผู้ร่วมศึกษาค้นคว้ายังไม่เข้าใจ บทบาทหน้าที่ตนเองและให้ความร่วมมือในการปฏิบัติงานในด้านต่าง ๆ อยู่ในระดับน้อยมาก ผู้ศึกษาค้นคว้าได้ใช้นวัตกรรมในการพัฒนา คือ การศึกษาดูงานนอกสถานที่โดยมุ่งเน้นการสร้างความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีระหว่างผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าในการที่จะพัฒนาความร่วมมือ ร่วมใจ สร้างทีมงานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ในการที่จะดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานในการจัดการศึกษาของโรงเรียน กิจกรรมที่ใช้คือ กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ กิจกรรมศึกษาดูงานโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จในการจัดการศึกษา กิจกรรมการวางแผนร่วมกัน จากกรดำเนินการกิจกรรมดังกล่าวสามารถพัฒนาผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าในการสร้างความร่วมมือตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานได้ในระดับที่น่าพอใจ เมื่อเปรียบเทียบกับก่อนการพัฒนา ผู้ศึกษาค้นคว้าและผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าได้นำปัญหาจากวงจรที่ 1 มาปรับปรุงในวงจรที่ 2 คือ การประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่องการจัดทำแผนพัฒนาสถานศึกษาและแนวทางการจัดทำสาระหลักสูตรในระดับสถานศึกษา ทำให้ผู้ร่วมศึกษามีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องการทำแผนพัฒนาสถานศึกษา การจัดทำสาระหลักสูตรในระดับสถานศึกษา แต่ในการพัฒนาครั้งนี้ก็มีข้อจำกัดในหลายเรื่องของระยะเวลา ระดับการศึกษาของผู้ร่วมศึกษาค้นคว้า ภาระหน้าที่การงานส่วนตัว เป็นต้น

ประวิพันธ์ ขามธาตุ (2549 : 78 - 79) ได้ศึกษาการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา โรงเรียนบ้านดงพอก อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่นผู้ศึกษาค้นคว้าได้ศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหา ก่อนการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา พบว่า ชุมชนยังไม่มีส่วนร่วมในการระดับทรัพยากรเพื่อการศึกษาอย่างเต็มที่ เนื่องจากมีความเข้าใจว่าการจัดการศึกษาทั้งหมดเป็นหน้าที่ของทางราชการ หรือโรงเรียนเท่านั้นรวมทั้งขาดความเข้าใจเจตคติในการปฏิบัติหน้าที่ของชุมชนต่อการจัดการและพัฒนาการศึกษารวมทั้งโรงเรียนได้รับงบประมาณจากทางราชการไม่เพียงพอในการบริหารจัดการ ทำให้เกิดการขาดแคลน วัสดุ ครุภัณฑ์ ที่จะใช้ในการเรียนการสอน ชุมชนไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ โรงเรียนไม่ได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทั้งที่ชุมชนมีภูมิปัญญาท้องถิ่นในสาขาอาชีพต่าง ๆ มากมาย กลุ่มผู้ร่วมศึกษาค้นคว้า จึงได้ร่วมกันประชุมกำหนดกรอบในการพัฒนา คือ การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการระดมทรัพยากรด้านกำลังคน วัสดุอุปกรณ์ และทรัพย์สินต่าง ๆ โดยใช้กลยุทธ์ในการพัฒนา ประกอบด้วย การประชุมโดยใช้เทคนิค AIC การศึกษาดูงานและการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา ซึ่งมีรายละเอียด พอสรุปได้ดังนี้

1. การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในโรงเรียน ก่อนการพัฒนาโรงเรียนดำเนินการจัดการเรียนการสอนภายในห้องพื้นที่สี่เหลี่ยมเท่านั้น หลังจากได้รับการพัฒนาโรงเรียนได้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างหลากหลาย โดยได้จัดทำแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน คืออ่างเลี้ยงกบ บ่อเลี้ยงปลาตุ๊ก ซึ่งได้ระดมเงินบริจาคการจัดงานวันเด็ก และชุมชนมาดำเนินการจัดทำโดยไม่คิดค่าแรงงาน ทำให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าจากแหล่งเรียนรู้ที่โรงเรียนสร้างขึ้น นับว่าเป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็นต่อการจัดการศึกษา

2. การจัดภูมิปัญญาท้องถิ่น เนื่องจากบุคลากรในโรงเรียน มีความรู้ ความสามารถ เฉพาะด้านอย่างจำกัด หลังจากได้ประชุม ศึกษาดูงาน จึงเกิดแนวทางในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นได้จัดทำทำเนียบภูมิปัญญา โดยได้ออกสำรวจ สัมภาษณ์ สอบถาม ชุมชนในเขตบริหาร แล้วร่วมประชุม พิจารณาจัดทำภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้าน การทอเสื่อจากต้นกก การเพาะเลี้ยงปลาเห็ดนางฟ้าการเผา ถ่านโดยใช้กระบวนการวิทยาศาสตร์ การเลี้ยงจิ้งหรีด และได้เชิญภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านั้นมาช่วยสอน นักเรียน จนเกิดผลดีต่อการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา

3. การระดมทรัพยากรด้าน กำลังคน วัสดุอุปกรณ์และทรัพย์สินต่าง ๆ การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาโรงเรียนบ้านดงพอก จากการศึกษาที่กลุ่มผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลได้ร่วมประชุมโดยใช้เทคนิค AIC และได้ร่วมไปศึกษาดูงาน ณ โรงเรียนอนุบาลขอนแก่น ทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และเกิดความตระหนักในบทบาทหน้าที่ ในการที่จะพัฒนาโรงเรียนร่วมกัน จึงได้ร่วมกันคิด ร่วมกันวางแผน ร่วมกันปฏิบัติ และร่วมกันรับผิดชอบในการจัดงานวันเด็กแห่งชาติ ในวันที่ 13 มกราคม 2549 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชนและเพื่อระดมทุน วัสดุอุปกรณ์ มาสนับสนุนพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอน โดยมีกิจกรรมการแสดงของนักเรียนและชุมชน สลับกันตลอดวัน และในโอกาสเดียวกันโรงเรียนได้ขอรับบริจาค เงิน วัสดุ อุปกรณ์ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากชุมชนพอสมควรแต่ก็มีเพียงพอกับความต้องการที่จะพัฒนาการจัดการศึกษา ส่วนการดำเนินกิจกรรมวันเด็กได้เสร็จสิ้นเป็นไปตามขั้นตอนด้วยความเรียบร้อยเป็นอย่างดี

ศศิธร เชื้อวัฒนากุล (2550 : 69 - 70) ได้ศึกษาการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการระดมทรัพยากรทางการศึกษา โรงเรียนบ้านกว้างท่าเยี่ยม อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ผลการศึกษาค้นคว้าพบว่า หลังการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการระดมทรัพยากรทางการศึกษา โรงเรียนบ้านกว้างท่าเยี่ยม อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานผู้นำชุมชน ผู้ปกครอง องค์กรบริหารส่วนตำบลเชิงคำ ชุมชน องค์กรอื่นที่เกี่ยวข้อง มีความกระตือรือร้น สนใจให้ความร่วมมือในการพัฒนาโรงเรียนและมีความพร้อมที่จะร่วมกิจกรรมอื่นๆของโรงเรียนอีกหากโรงเรียนขอความร่วมมือ การสำรวจและจัดทำทำเนียบภูมิปัญญาท้องถิ่นมีเป้าหมายเพื่อจัดทำทำเนียบข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นในสาขาความรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในหมู่บ้าน เพื่อให้ภูมิปัญญาเหล่านั้นมาร่วมจัดกิจกรรมการเรียนรู้นิวิชางานอาชีพ เป็นการช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนครู พบว่า สามารถดำเนินการสำรวจและจัดทำข้อมูลในทำเนียบได้ 5 สาขา คือ การทำลูกชิ้นเนื้อปลอดสาร การจัดดอกไม้และร้อยพวงมาลัย การปลูกหญ้าเพื่อเลี้ยงสัตว์ การทำดอกไม้ผ้า การเพาะเห็ดนางฟ้าในถุงพลาสติก ปัญหาของการปฏิบัติกิจกรรมพัฒนานี้ คือ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและผู้มีความรู้ในหมู่บ้านต่างมีภาระงานอาชีพที่ต้องทำให้แล้วเสร็จจึงไม่มีเวลามาพอที่จะดำเนินการได้อย่างเต็มที่ และผู้มีความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตพื้นที่บริการของโรงเรียนยังมีอีกมากแต่ไม่ได้รับการยินยอมเพราะไม่มีความมั่นใจในตนเองว่าจะสามารถถ่ายทอดและเป็นประโยชน์ได้ กิจกรรมผ้าป่าเพื่อการศึกษาและกิจกรรมมวยการกุศล มีเป้าหมายเพื่อระดมทรัพยากรทั้งที่เป็นกำลังคน เงิน วัสดุ สื่อ อุปกรณ์หรือเทคโนโลยีการเตรียมการก่อน

วันที่ดำเนินการทอดผ้าป่าและจัดมวยการกุศลเป็นไปด้วยดี การประสานความร่วมมือกับผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดงานส่วนใหญ่คณะครูเป็นผู้ดำเนินการเนื่องจากมีงานเอกสารที่คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานไม่ถนัด แต่จะช่วยในการประสานงานภายนอก

ประถมชัย เอี่ยมสะอาด (2550 : 135-139) ได้ศึกษาการพัฒนาการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โรงเรียนบ้านกอก อำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการศึกษา พบว่า การนำหลักสูตรท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในครั้งนี้ได้รับความสนใจจากนักเรียน ครู ตลอดทั้งชุมชนได้ร่วมแสดงความคิดเห็นและให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามเป็นอย่างดี ทุกคนเห็นด้วยกับการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นเชื่อมมาโยงเข้ากับการจัดการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีและพร้อมที่จะให้การสนับสนุนในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยดูได้จากการเข้าร่วมประชุมมีผู้เข้าร่วมประชุมเป็นจำนวนมากและในการประชุมต่างก็ได้เสนอแนะแนวทางในการที่จะส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียนซึ่งที่ประชุมก็ได้เลือกภูมิปัญญาด้านการทอผ้าขาวม้าโดยมีผู้รู้ภูมิปัญญาด้านนี้อาสาสมัครเข้าร่วมจำนวน 9 คน เพื่อที่จะอาสาถ่ายทอดภูมิปัญญาในครั้งนี้ที่ประชุมจึงได้มีการจัดตั้งกลุ่มอาสาโดยให้ใช้ชื่อกลุ่มว่า “กลุ่มอาสาสมัครอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น” และได้รับการสนับสนุนเครื่องมือในการทอผ้าเป็นกึ่งกระตักจำนวน 2 หลัง จากชุมชน ผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าร่วมกับกลุ่มอาสาสมัครอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ประชุมเชิงปฏิบัติการ การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการทอผ้าขาวม้า จนได้หลักสูตรท้องถิ่นที่จะนำมาใช้ในการนำหลักสูตรท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียน การสอนในครั้งนี้ได้รับความสนใจจากนักเรียน ครู ตลอดทั้งชุมชน ผลผลิตที่ได้จากการจัดกิจกรรมนำมาซึ่งความภูมิใจแก่ชุมชน วิทยากรผู้รู้ภูมิปัญญาหรือกลุ่มอาสาสมัครอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีกำลังใจในการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาต่อไป

สุพิน นาชัยบุรณ์ (2550 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น มาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แก่นักเรียน โรงเรียนฟ้าแดดสูงยางวิทยาการอำเภอกมลาไสยจังหวัดกาฬสินธุ์ผลการศึกษาค้นคว้าพบว่า การประชาสัมพันธ์ การประชุมแบบมีส่วนร่วม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการนิเทศ ในวงรอบที่ 1 ใช้กิจกรรมประชาสัมพันธ์โดยเฉพาะการแจ้งประกาศผ่านเสียงตามสายหรือหอกระจายข่าว และการร่วมจัดรายการวิทยุชุมชนระหว่างครูและผู้นำชุมชน ได้ดำเนินการให้เกิดความต่อเนื่องทำให้เพิ่มความสัมพันธ์คุ้นเคยต่อกันยิ่งขึ้น การมีส่วนร่วมของชุมชนจึงดีขึ้นและต่อเนื่องกันกับการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้นทุกครั้ง การประชาสัมพันธ์จึงมีบทบาททำให้ชุมชนทราบข่าวสารความเป็นมาและทราบแนวทางการร่วมมือกันระหว่างโรงเรียนและชุมชน สำหรับกิจกรรมการประชุมแบบมีส่วนร่วม ผู้ร่วมศึกษาที่เข้าร่วมประชุม มีการระดมความคิดสร้างสรรค์ ทุกคนมีความรู้ ความเข้าใจ ตระหนักในบทบาทและหน้าที่ของตนเองในการสนับสนุนและการเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาการดำเนินงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน กาดำเนินการพัฒนาในวงรอบที่ 2 โดยนำกิจกรรมความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน โดยมีกิจกรรม ดนตรี โปงกลางพื้นบ้าน กิจกรรมการร้อยมาลัย และการนวดแผนไทย เมื่อมีการดำเนินการในแต่ละกิจกรรมก็สำเร็จและบรรลุเป้าหมายที่ได้วางไว้ นักเรียนได้รับการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาของท้องถิ่น นักเรียนรู้สึกรักและภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองและมีความพึงพอใจอย่างมากที่ได้เรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งเหล่านี้ นักเรียนอยากให้มีการเรียนรู้เรื่องอื่น ๆ เกี่ยวกับภูมิปัญญาของท้องถิ่น

สำหรับกิจกรรมนิเทศเป็นกิจกรรมที่จัดทำขึ้นเพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในขณะนั้น เพื่อให้กิจกรรมแต่ละกิจกรรมดำเนินไปได้ด้วยดีสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้เป็นอย่างดี

รักพงษ์ ดวงเนต (2551 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนด้านงานอาชีพของนักเรียน โรงเรียนบ้านยางซึ้ง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา พบว่า ก่อนที่จะดำเนินการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ พบว่า ชุมชน ไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนในการจัดการศึกษา ขาดความตระหนักในการมีส่วนร่วมจัดการศึกษา ไม่เห็นความสำคัญต่อการให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียน และบุคลากรขาดความรู้ ขาดทักษะ และขาดประสบการณ์ในการจัดการเรียนรู้ด้านงานอาชีพและไม่สามารถจัดการเรียนรู้ด้านงานอาชีพทั้ง 6 งาน คือ การเลี้ยงหมูหลุม การเลี้ยงปลาในบ่อซีเมนต์ การทำปุ๋ยชีวภาพจากจุลินทรีย์ที่มีประสิทธิภาพ การทำนาปลอดสารพิษ การทำขนมไทย การตัดผมนักเรียนชาย ภายหลังจากที่ได้ดำเนินการพัฒนาโดยใช้กลยุทธ์การประชุมแบบมีส่วนร่วมและการนิเทศติดตาม วงรอบที่ 1 พบว่า สิ่งเปลี่ยนแปลง คือ ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการริเริ่มการพัฒนา การวางแผนการพัฒนา การดำเนินการพัฒนา การรับผลประโยชน์จากการพัฒนาและการประเมินผลการพัฒนา และพฤติกรรมของชุมชนที่แสดงออกถึงการมีส่วนร่วมในการจัดการและการพัฒนาการศึกษา มีพฤติกรรมชี้วัดว่าชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจเรื่องบทบาทหน้าที่ในการจัดการศึกษา และเกิดความตระหนักในการมีส่วนร่วมสนับสนุน การจัดการและการพัฒนาการศึกษา ชุมชนให้ความร่วมมือดีขึ้น บุคลากรครูและนักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจสามารถจัดการเรียนรู้ด้านงานเกษตรกรรม คือ การเลี้ยงหมูหลุม การเลี้ยงปลาในบ่อซีเมนต์ การทำปุ๋ยชีวภาพจากจุลินทรีย์ที่มีประสิทธิภาพ การทำนาปลอดสารพิษ การทำขนมไทย ยังมีปัญหาอยู่บ้างคือ นักเรียนยังไม่สามารถปฏิบัติกิจกรรม จำนวน 1 กิจกรรม คือกิจกรรมการตัดผมนักเรียนชายได้ ถูกต้องตามขั้นตอน นักเรียนยังไม่มี ความชำนาญในการปฏิบัติงาน เนื่องจากภูมิปัญญาท้องถิ่นขาดทักษะในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ นักเรียน เพราะภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่มีความรู้พื้นฐานในการจัดการเรียนรู้มาก่อน ผู้ศึกษาค้นคว้าและผู้ร่วมศึกษาค้นคว้ามติในการพัฒนาในวงรอบที่ 2 โดยใช้กลยุทธ์การประชุมแบบมีส่วนร่วมเป็นการพัฒนาส่วนที่ยังขาด หลังจากมีการพัฒนาโดยให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีการเตรียมตัวก่อนสอนเช่น การเตรียมความพร้อมในด้านวัสดุอุปกรณ์ ด้านสถานที่ ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นกลุ่มผู้ร่วมศึกษาเกิดความพึงพอใจ บุคลากรครูและนักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ เกิดทักษะในการปฏิบัติงานมากขึ้น และสามารถตัดผมนักเรียนชายได้อย่างถูกต้องและสวยงาม

ศิริลักษณ์ ศรีวีระนุรัต (2552 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการให้การศึกษาแก่นักเรียนโรงเรียนชุมชนน้ำอ้อม อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดขอนแก่น พบว่า การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา โดยใช้กลยุทธ์กระบวนการมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ (A-I-C) โดยการประชุมระดมสมอง การประชุมปฏิบัติการ และการนิเทศ ติดตาม และประเมินผล ทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และเกิดความรู้ ความเข้าใจ เกิดทักษะ ในการดำเนินกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อโรงเรียน โรงเรียนควรเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการดำเนินงาน ให้การพัฒนาความร่วมมือกับชุมชนในการให้การศึกษาแก่นักเรียนอย่างแท้จริงและต่อเนื่อง โรงเรียนควรสร้างศรัทธาต่อชุมชน เพื่อคงสภาพความร่วมมือของชุมชน โรงเรียนควรร่วมมือกับชุมชน ในการจัดการเรียนรู้ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอื่น ๆ

2. งานวิจัยต่างประเทศ

DeLaney (2000 : 2349-A) ได้ศึกษาความร่วมมือของผู้ปกครองและสมาชิกในชุมชน ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรการเรียนการสอนในระดับท้องถิ่น ภายใต้ระบบของโรงเรียนแห่งรัฐโดยเน้นการศึกษาทักษะของผู้ปกครองเกี่ยวกับการมีบทบาทในฐานะ ตัวแทน ที่อยู่ในคณะกรรมการโรงเรียน ที่เป็นไปตามระบอบประชาธิปไตย ตลอดจนความพึงพอใจและไม่พอใจต่อช่องทางในการสื่อสาร ผลการศึกษาพบว่า (1) ความแตกต่างของการมีวิสัยทัศน์เกี่ยวกับ บทบาทในการตัดสินใจของผู้ปกครองกับการมีวิสัยทัศน์ของนักการศึกษาทำให้เกิดความตึงเครียด ระหว่างกลุ่มทั้งสองได้ (2) ช่องทางการสื่อสารระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครองที่เหมาะสมจะต้องเกี่ยวข้องกับเด็กหรือ สถานการณ์ที่ไม่ก่อให้เกิดการโต้แย้งระหว่างกันได้ (3) เปิดโอกาสให้มีการสื่อสารแบบสอง ทางอย่างเปิดเผยและต่อเนื่องจะเพิ่มให้ผู้ปกครองมีสิทธิ์ในการแสดงความคิดเห็นและลดการเพิกเฉยลง ได้ (4) การไม่ส่งเสริมให้มีการร่วมมืออย่างใกล้ชิดและเปิดเผยจะนำไปสู่การโต้แย้งและประท้วงเกิดขึ้นได้ และ (5) เสียงเรียกร้องจากนักธุรกิจมืออาชีพ มีบทบาทมากกว่าเสียงเรียกร้องจากบุคคลในกลุ่มอื่น ๆ ในการทำให้ผู้บริหารโรงเรียนได้ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงรูปแบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ

Ostrow (2002 : 4355 - A) ได้ศึกษาถึงผลการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองต่อการประสบ ผลสำเร็จของการศึกษาเล่าเรียนของนักเรียนที่เป็นบุตรหลานของผู้อพยพชาวเอลซาวาดอร์และชาวกัวเตมาลา โดยศึกษาประเด็นปัญหาที่กำลังเผชิญหน้ากับผู้อพยพ ซึ่งเป็นช่องทางที่จะเข้าใจว่าทำไมผู้ปกครองนักเรียน ชาวเอลซาวาดอร์ และชาวกัวเตมาลา จึงเข้ามาเกี่ยวข้องมากกว่า ผู้อพยพอื่น ๆ ในการศึกษาของบุตรหลาน ของตน ผู้ปกครองของเขาต้องอดทนต่อความทุกข์ยากอย่างสาหัสก่อนเข้ามาอยู่ในสหรัฐ การมาตั้งถิ่นฐานใหม่ และการปรับตัวเข้ากับสังคมอเมริกัน ได้รับอิทธิพลจากประสบการณ์ที่ยากลำบากในสงครามกลางเมือง และ จากการเดินทางอพยพที่ตรากตรำอย่างหนักมาสู่สหรัฐอเมริกาสัมภาษณ์ผู้ปกครองชาวเอลซาวาดอร์ และ กัวเตมาลา จำนวน 18 คน ต้องใช้ภาษาสเปน ซึ่งอาศัยอยู่บริเวณเมืองบอสตัน และบุตรหลานเข้าเรียนใน โรงเรียนรัฐบาล คำถามที่สัมภาษณ์มุ่งเน้นว่า ผู้ร่วมวิจัยเข้าเกี่ยวข้องกับโรงเรียนของบุตรหลานของตนอย่างไร บ้าง ชีวิตก่อนนี้ในเอลซาวาดอร์และกัวเตมาลาเป็นอย่างไร การเดินทางมายังสหรัฐเป็นอย่างไร และกระบวนการ บอณาการเข้ากับสังคมอเมริกันเป็นอย่างไร ผลการสัมภาษณ์ว่าผู้ปกครองที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนน้อยที่สุด เคยทุกข์ยากมากที่สุดจากภัยสงครามกลางเมืองในประเทศน้อยกว่า ตอนที่เข้าสหรัฐอายุยังน้อยที่สุดเคยทุกข์ ยากมากที่สุดจากภัยสงครามกลางเมืองในประเทศน้อยกว่า ตอนที่เข้าสหรัฐอายุยังน้อยได้รับการศึกษาน้อย และพูดภาษาอังกฤษได้น้อยข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ควรจัดหาสารสนเทศให้แก่บุคลากรของโรงเรียนเกี่ยวกับ ประวัติที่เป็นเอกลักษณ์ของผู้อพยพ โรงเรียนควรให้ผู้ปกครองรู้ว่าโรงเรียนคาดหวังอะไรจากผู้อพยพและ ผลประโยชน์ที่ลูกหลานจะได้รับจากการเข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียนผู้ปกครองที่พูดภาษาอังกฤษได้น้อยจะได้ ประโยชน์จากการสอนภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สอง

Herrmann (2002 : 2111 - A) ได้ศึกษาการพัฒนาชุมชนการเรียนรู้ในโรงเรียนใหม่แห่ง หนึ่ง โดยการสัมภาษณ์จากนักเรียน ผู้ปกครอง และคณะอาจารย์ ทั้งเป็นแบบรายบุคคลและเป็นกลุ่ม เกี่ยวกับการมีประสบการณ์ที่เกี่ยวกับการจัดชุมชนการเรียนรู้ให้โรงเรียนมัธยมศึกษาแห่งใหม่ ผล การศึกษาพบว่า ปัจจัยสำคัญ 4 ปัจจัย ที่มีบทบาทในการจัดตั้งชุมชน คือความรู้สึกเป็นเจ้าของมีการ ปฏิสัมพันธ์เข้าไปมีส่วนร่วมนวัตกรรมของชุมชน การมีค่านิยมและความเชื่อถือ ร่วมกันและแลกเปลี่ยน ซึ่งกันและกัน และการมีพลังและอิทธิพลเชิงผลวัดที่สรุปขึ้นภายในชุมชนและหาว่าการสร้างชุมชนการ เรียนรู้ให้เกิดขึ้นในโรงเรียนเป็นเรื่องนี้ไม่น่าจะเป็นไปได้ความพยายามในการสร้างชุมชน การเรียนรู้ ซึ่ง

เน้นการวินิจฉัยความเชื่อ – ค่านิยมที่ทุกคนมีส่วนร่วม และการปฏิบัติต่าง ๆ ของสมาชิกในชุมชนอาจทำให้ระดับข้อขัดแย้งทั้งในเรื่องขอบเขตและการกีดกันลดหายไป

Daniel (2003 : 1919 – A) ได้หาแนวทางเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของชุมชน คณะกรรมการโรงเรียน และประเภทของกลุ่มผู้บริหารของกลุ่มโรงเรียนในรัฐเท็กซัสได้กำหนดไว้ว่ามีปัญหาการจัดการศึกษา 1998 – 2002 แบบสำรวจที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลพัฒนาขึ้นจากแบบสำรวจที่ Dr. Lavs Bjork พัฒนาไว้สำหรับศึกษาผู้บริหารและคณะกรรมการโรงเรียนที่เป็นหลากหลายได้รับ การบริหารจากคณะกรรมการโรงเรียนที่เป็นฝ่ายย่อยหรือคณะกรรมการโรงเรียนที่มีความสอดคล้อง กับสภาพและผู้ตอบมีผู้บริหารที่ถูกจำแนกออกเป็นผู้ให้คำปรึกษาที่ใช้ในแบบแผนการจำแนกของ Mc Carty และ Ransey แบบแผนดังกล่าว บ่งชี้ว่าการจำแนกผู้ให้คำปรึกษาทางวิชาชีพไม่ใช่ประเภทเสริม สำหรับคณะกรรมการโรงเรียนแบบฝ่ายหรือชุมชนที่เป็นฝ่ายความไม่สอดคล้องกับรูปแบบนี้สามารถบ่งชี้ ได้ว่าปัญหาจะต้องเผชิญกับคณะกรรมการโรงเรียนประเภทต่างๆเหล่านี้ ดังนั้นจึงมองเห็นเงาความ ยุ่งยากล่วงหน้าใดในความสัมพันธ์เหล่านี้ในการบริหารจัดการแม่บทเกี่ยวกับการบริหารจัดการแล้ว วิเคราะห์ข้อมูล เพื่อกำหนดข้อเด่นของความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับผู้บริหาร คณะกรรมการ โรงเรียนและประเภทของชุมชนเป็นฝ่าย ๆ หรือชุมชน

Furjes (2004 : 2719- A) ได้จัดทำการศึกษาเพื่อกำหนดความสัมพันธ์ระหว่าง การนำ แฟ้มสะสมงานของโรงเรียนแบบประสมไปใช้และระดับที่ผู้บริหาร และครูควรรับรู้การทำหน้าที่โรงเรียน ของตนในฐานะชุมชนการเรียนรู้วิชาชีพชุมชนหนึ่ง วิธีการดำเนินการศึกษาใช้แบบสำรวจที่เชื่อว่า บุคลากรทางวิชาชีพของโรงเรียนในฐานะชุมชนการเรียนรู้ ผู้ตอบแบบสำรวจ ซึ่งเป็นครู และอาจารย์ ใหญ่ที่มีวุฒิบัตรตอบแล้วส่งกลับทางไปรษณีย์เช่นกันเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์ความ แปรปรวน ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนให้ข้อมูลเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตามกับตัวแปร อิสระ ผลการวิเคราะห์คำตอบทำให้ได้หลักฐานขั้นข้อสรุปที่ว่าขั้นตอนของกระบวนการนำไปใช้ซึ่ง โรงเรียนเข้าเกี่ยวข้องอยู่ในปัจจุบันมีอิทธิพล ต่อระดับที่บุคลากรรับรู้ด้วยตนเองว่าเป็นการทำหน้าที่เป็น ชุมชนการเรียนรู้ นอกจากนี้ผลของข้อค้นพบเหล่านี้ยังให้หลักฐานขั้นสรุปที่ว่าไม่ว่าขนาดของกลุ่ม ประชากรโรงเรียนจะเป็นขนาดใดก็ไม่มีอิทธิพลต่อระดับที่บุคลากรรับรู้ด้วยตนเองว่าเป็นชุมชน การเรียนรู้ชุมชนหนึ่ง ในที่สุดผลการศึกษาสรุพบว่ายิ่งบุคลากรทำงานมุ่งไปสู่เป้าหมายร่วมกันนานเท่าไร ในกรณีศึกษาแฟ้มสะสมงานของโรงเรียนครั้งนี้ผลงานยิ่งเกิดความลึกซึ้งมากขึ้นเท่านั้น

จากการศึกษางานวิจัยในประเทศและต่างประเทศ จะเห็นว่า ความต้องการของชุมชนในการมีส่วนร่วม ในการจัดการศึกษา เพื่อให้การบริหารโรงเรียนประสบความสำเร็จ ชุมชนจะมีทัศนคติที่ดีต่อโรงเรียน เมื่อได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมกับโรงเรียน การที่โรงเรียนประสานความร่วมมือ กับชุมชนแจ้งข้อมูลข่าวสาร ให้ชุมชนได้รับทราบ เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียนทำให้เกิด ประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ผลตามแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนได้ และจากการศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ สรุปได้ว่าการที่ชุมชนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เข้า มามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาถือว่าเป็นความสำคัญมาก เพราะความร่วมมือร่วมใจระหว่างโรงเรียนกับชุมชน จะก่อให้เกิดประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนาโรงเรียนและชุมชน ถ้าโรงเรียนรู้จักให้ออกาส ให้ความสำคัญแก่ ชุมชน และทำความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ในการเข้าร่วมจัดการศึกษา ฉะนั้นจึงจำเป็นต้อง ศึกษาค้นคว้าทำความเข้าใจชุมชนให้มาก พร้อมกับหาวิธีการที่จะส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมใน การจัดการศึกษาอย่างเต็มที่ต่อไป

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้ให้ความสำคัญต่อการจัดการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งมุ่งตอบสนองความต้องการท้องถิ่น อาทิ ในหมวด 4 มาตรา 29 ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยการจัดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีการจัดศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูลข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับปัญหา และความต้องการทั้งหาวิธีสนับสนุนให้มีการเปลี่ยนแปลงประสบการณ์พัฒนาระหว่างชุมชน (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542. 2542 : 5-15) ซึ่งสถานศึกษาสังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยมีอำนาจหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุน ประสานงานและจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยร่วมกับภาคีเครือข่ายให้บุคคล ได้รับการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอย่างทั่วถึง เป็นธรรมมีคุณภาพเหมาะสมกับสภาพชีวิตของประชาชน โดยกระจายอำนาจให้สถานศึกษาและภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และ ในมาตรา 6 (2) การศึกษาตามอัธยาศัย (ก) การเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความสนใจและวิถีชีวิตของผู้เรียนทุกกลุ่มเป้าหมาย (ข) พัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้มีความหลากหลายทั้งส่วนภูมิปัญญาท้องถิ่น และนำเทคโนโลยีมาใช้ในการศึกษา (พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. 2551 : 2-3) เพื่อก้าวสู่ยุคความรู้ (Knowledge Age) การมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ จึงต้องเปลี่ยนจากที่มุ่งเน้นการเตรียมตัวเพื่อศึกษาต่อและจัดการเรียนรู้ที่เยาวชนไปแบบการเรียนรู้ ศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Learning) สามารถกลับเข้าเรียนได้ซ้ำ (Recurrent) และจัดกลุ่มสำหรับผู้เรียน หลายกลุ่มอายุ (Trans – Generation) (กรมการศึกษานอกโรงเรียน. 2543 : 2) โดยให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ได้แก่ บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่นเพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งในการจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา การเป็นผู้จัดและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา จากแนวคิดข้างต้นหากมองในแง่ของการศึกษาตามอัธยาศัย คือการจัดกิจกรรมที่เน้นการเรียนรู้ในวิถีชีวิตประจำวันของบุคคลซึ่งสามารถที่จะเรียนรู้อย่างต่อเนื่องไปตลอดชีวิต ตามความสนใจ ตามความต้องการ โอกาสความพร้อม และศักยภาพของแต่ละบุคคล (พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. 2551 : 2) ประชากรกลุ่มเป้าหมาย คือ ประชากรทุกช่วงวัย การศึกษาตามอัธยาศัยเกี่ยวข้องกับชีวิตของแต่ละคนตั้งแต่เกิดจนตาย ยิ่งอายุมากขึ้น การศึกษาตามอัธยาศัยยังมีความเกี่ยวข้องมากขึ้น ดังนั้นวัยจึงมีส่วนสำคัญในการพิจารณารูปแบบการศึกษาตามอัธยาศัยให้เหมาะสมกับตนเองในแต่ละวัย

การศึกษาตามอัธยาศัยมีส่วนสำคัญในการจัดการศึกษาให้มีความเหมาะสมกับความสอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการของแต่ละบุคคลเพื่อ เต็มเต็มหรือชดเชยโอกาสทางการศึกษาในระบบเพื่อเพิ่มโอกาสการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้แก่ประชาชน โดยการจัดการศึกษาในท้องถิ่นของ ศูนย์ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในรูปแบบศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเพื่อเป็นศูนย์กลางการ

จัดการศึกษาในรูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน ถ้ายทอดแลกเปลี่ยนประสบการณ์ แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาของชุมชน เกิดความรักและความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน และเป็นแหล่งจัดบริการชุมชน ในการสนองความต้องการของคนในชุมชนในการจัดการศึกษาให้แก่คนในชุมชนต้องเข้าใจถึงสภาพ สังคม การเมือง และเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมของหมู่บ้าน ลักษณะผู้นำท้องถิ่น ชาวบ้าน ค่านิยม ความเชื่อ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ศาสนาตลอดจนสภาพปัญหาต่างๆ เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนการจัดการ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยให้แก่คนในชุมชนเพื่อให้คนในชุมชนได้ตระหนักและ ร่วมกันแก้ไขปัญหาของชุมชน ด้วยความร่วมมือ และมั่นใจในการพึ่งพาตนเองอันจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างแท้จริง

ภูมิปัญญาชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นองค์ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นเกิดการสั่งสม ประสบการณ์ที่มีอยู่ในผู้คนในท้องถิ่นผ่านกระบวนการเรียนรู้เป็นระยะเวลายาวนานจนได้ข้อสรุปของ ความรู้ที่ยึดถือกันมาเพราะฉะนั้นภูมิปัญญาชาวบ้านจึงมีความสอดคล้องกับเรื่องของท้องถิ่นมากกว่า ภูมิปัญญาที่มาจากภายนอก การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรจึงเป็นแนวทางจัด การศึกษาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้เรียนในท้องถิ่นนั้นๆอย่างแท้จริง(คณะกรรมการฝ่ายประมวล เอกสารและจดหมายเหตุ. 2543 : 144)

ในส่วนของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอสหพันธ์ ได้จัดตั้งศูนย์ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยประจำตำบล (กศน.ตำบล) ครู กศน.ตำบล และครู ตรีช. อยู่ทุกตำบลในเขตพื้นที่อำเภอสหพันธ์จัดการศึกษา ขั้นพื้นฐานนอกระบบ การศึกษาต่อเนื่อง และการ จัดการศึกษาตามอัธยาศัย รวมทั้งสิ้น 8 ตำบล ประกอบด้วย ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง ตำบลนิคม ตำบลโนน บุรี ตำบลภูสิงห์ ตำบลนามะเขือ ตำบลสหพันธ์ ตำบลโนนแหลมทอง และตำบลโนนศิลา ได้จัด การศึกษาให้กับนักศึกษาศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยทุกตำบลอย่างทั่วถึง โดย การจัดการศึกษาได้เอาความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริงภายใต้กรอบหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ให้มีความยืดหยุ่น คล่องตัวตอบสนองความต้องการการเรียนรู้ตามวิถีชีวิตของผู้เรียน โดยแต่ละภาคเรียน มีการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยอย่างน้อย 60 คนต่อเดือน ซึ่งเน้นการจัดสาระการ เรียนรู้ให้สอดคล้องกับคุณภาพชีวิต ตามความต้องการของชุมชน

กศน.ตำบลโนนน้ำเกลี้ยงมีการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยร่วมกับชุมชนมีความใกล้ชิดและมี การประสานงาน และร่วมมือกันได้ดีในระดับหนึ่งซึ่งส่วนมากการเรียนรู้ตามอัธยาศัยจะเป็นไปใน ลักษณะการร่วมสนับสนุนงานวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น งานส่งเสริมการเรียนรู้ให้กลุ่มที่เป็นแหล่ง เรียนรู้ในตำบล เช่น กลุ่มทอผ้า กลุ่มเย็บจักร กลุ่มประดิษฐ์ของที่ระลึกรูปไผ่โนเสาร์จากไม้ไผ่และกลุ่ม ทอเสื่อกกชิต ซึ่งเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ทำให้คนในชุมชนเกิดความใกล้ชิด รักในชุมชนของตนเอง นอกจากนั้นยังเป็นกลุ่มที่สร้างรายได้เสริมให้กับครอบครัวอีกด้วยการจัดการ การศึกษาตามอัธยาศัยเป็นการจัดกิจกรรมที่เน้นการเรียนรู้ในวิถีชีวิตประจำวันของบุคคลซึ่งสามารถที่ จะเรียนรู้อย่างต่อเนื่องไปตลอดชีวิต ตามความสนใจ ตามความต้องการ โอกาสความพร้อม และ ศักยภาพของแต่ละบุคคล กศน.ตำบลโนนน้ำเกลี้ยงได้สำรวจความต้องการของกลุ่มอาชีพแต่ละกลุ่ม พบว่า กลุ่มทอเสื่อกกชิตเป็นกลุ่มที่ต้องการการพัฒนาสินค้าและผลิตภัณฑ์ที่แปรรูปจากเสื่อกกมากที่สุด เพราะการใช้สี หรือ ลวดลายยังไม่เป็นที่พอใจของตลาด

จากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมองค์กร (Environmentel Analysis) โดยใช้เทคนิค SWOT เพื่อให้ทราบ จุดแข็ง (Strength) จุดอ่อน (Weakness) โอกาส (Opporunity) และ อุปสรรค (Threats)

ในการจัดการศึกษาตามอัยยาศัยของ กศน.ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง สังกัด ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัยยาศัย อำเภอสหัสขันธ์ จุดแข็งพบว่า ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ เกษตรกร ว่างจากฤดูกาล ทำนา ทำไร่แล้ว จะมีการรวมกลุ่ม ทอเสื่ออก และแปรรูปเสื่ออก และมีการปลูกต้นกกในทุ่งนาหรือตามบ้าน ซึ่งเป็นทรัพยากรที่มีอยู่แล้วในท้องถิ่น เพื่อใช้ในการทอเสื่อ เป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เพิ่มรายได้ในครอบครัว ในชุมชนมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลาย มีความสามารถในการทอเสื่ออก ลายขีด และมีกลุ่ม เย็บจักรที่ได้จากการส่งเสริมสินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์จากรัฐบาลซึ่งมีความชำนาญการแปรรูปเสื่ออกให้เป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆในส่วนของจุดอ่อนพบว่า กลุ่มทอเสื่ออกขีดและการแปรรูป มีการใช้สีส่น ในการทอเสื่ออก ยังไม่สวยงามตามความต้องการของตลาด ลวดลายในการใช้ทอไม่มีความแตกต่าง จึงทำให้สินค้ามีราคาถูก ด้วยเหตุผลดังกล่าวในฐานะที่ผู้ศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัยยาศัย จึงมีความต้องการศึกษาโดยเฉพาะการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามอัยยาศัยโดยการใช้ลายขีด ลายที่เป็นเอกลักษณ์มาเป็นลายในผลิตภัณฑ์เสื่ออก เพื่อพัฒนาคุณภาพสินค้าและผลิตภัณฑ์ที่แปรรูปจากเสื่ออกเพื่อให้ความแตกต่างและเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้า ในชุมชนต่อไป

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

เพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามอัยยาศัยโดยภูมิปัญญาท้องถิ่น กศน.ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง สังกัด ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัยยาศัย อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

1. เป็นประโยชน์ในการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ตามอัยยาศัยตามความต้องการของชุมชนโดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและเป็นไปตามนโยบายการจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัยยาศัย สังกัดศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัยยาศัยอำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
2. เพื่อสร้างมูลค่า และความแตกต่างให้กับผลิตภัณฑ์ของกลุ่มทอเสื่ออกและแปรรูปตำบลโนนน้ำเกลี้ยง
3. เพื่อสร้างความเป็นเอกลักษณ์ให้กับผลิตภัณฑ์ของกลุ่มทอเสื่ออกและแปรรูปตำบลโนนน้ำเกลี้ยง

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

1. กลุ่มผู้ศึกษาค้นคว้าและผู้ให้ข้อมูล
 - 1.1 กลุ่มผู้ร่วมศึกษาค้นคว้า (Research Participants) จำนวน 15 ประกอบด้วย
 - 1.1.1 ผู้ศึกษาค้นคว้า 1 คน
 - 1.1.2 ครูอาสาสมัครนอกโรงเรียน 1 คน
 - 1.1.3 ครูกศน. ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง 2 คน

1.1.4 ครู ศรช. 1 คน

1.1.5 อาสาสมัคร กศน.ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง 10 คน

1.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูล เป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมด้วยความสมัครใจ จำนวน 11 คน ประกอบด้วย

1.1.2 กลุ่มสนใจที่ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ตามอัธยาศัย จำนวน 10 คน

1.1.3 ภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 1 คน

2. กรอบการศึกษาค้นคว้า

2.1 กรอบเนื้อหา

การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามอัธยาศัยโดยภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ การทอ และการแปรรูปเสื่อกกขิดที่เป็นเอกลักษณ์ให้กับผลิตภัณฑ์

2.2 ผู้ศึกษาค้นคว้าใช้กลยุทธ์การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามอัธยาศัยโดยภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนี้

2.2.1 การประชุมแบบมีส่วนร่วม

2.2.2 การศึกษาดูงาน

2.2.3 การฝึกปฏิบัติ

2.2.4 การประเมินผล

3. วิธีการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research Principle) ตามแนวคิดของ Kemmis และ McTaggart (1988 : 11-15)

4. ระยะเวลาในการศึกษาค้นคว้า

ธันวาคม 2555 ถึง มีนาคม 2556

นิยามศัพท์เฉพาะ

การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามอัธยาศัยโดยภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง การดำเนินการให้ชุมชนมีบทบาทในการสนับสนุนการจัดและการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ด้านการศึกษาตามอัธยาศัยโดยจัดการศึกษาให้มีความเหมาะสมกับความสอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการความสนใจ ของแต่ละบุคคล โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการทอและการแปรรูปเสื่อกกขิดลายไดโนเสาร์โดยใช้กลยุทธ์ประชุมแบบมีส่วนร่วม และการฝึกปฏิบัติตามหลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

ภูมิปัญญาด้านการทอเสื่อกก หมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถและทักษะของคนในท้องถิ่นที่สั่งสมประสบการณ์ การนำเอาต้นกกมาทำการทอเป็นลวดลายต่าง ๆ ซึ่งถ่ายทอดสืบต่อกันมาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น

การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบลโนนน้ำเกลี้ยงเพื่อพัฒนาการเรียนรู้โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตั้งแต่เริ่มการพัฒนา วางแผนการพัฒนา การดำเนินการพัฒนา รับประโยชน์และการประเมินผลการพัฒนา

การประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง กิจกรรมที่กลุ่มผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าปรึกษาหารือกันเกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และ

ร่วมกันพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่นำมาพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตาม
 อรรถาธิบายของ กศน.ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง และร่วมกันพัฒนาลวดลาย สี สัน การทอเสื่อกก และ
 แปรรูปเสื่อกกกลายเป็นสินค้าเพื่อเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต่อไป

การฝึกปฏิบัติ หมายถึง กลุ่มสนใจ เรียนรู้ตามอรรถาธิบาย กศน.ตำบลโนนน้ำเกลี้ยงซึ่งเป็น
 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลและการฝึกทอ และ ชิดลาย โดยมีภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นวิทยากร

การประเมินผล หมายถึง การประเมินผล หมายถึง การตรวจสอบการดำเนินงาน/การ
 ปฏิบัติงาน โดยพิจารณาถึง ผลลัพธ์หรือผลที่ได้จากการปฏิบัติงาน ว่ามีความสำเร็จได้มากน้อยน้อยหรือ
 ตรงตาม เป้าหมายหรือเป็นไปตามจุดประสงค์ของงานที่วางไว้หรือไม่

การศึกษาตามอรรถาธิบาย หมายถึง กิจกรรมการเรียนรู้ในวิถีชีวิตประจำวันของบุคคล ซึ่งบุ
 คคลสามารถเลือกที่จะเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ตามความสนใจ ความต้องการ โอกาส ความ
 พร้อม และศักยภาพในการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล

กศน.ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง หมายถึง ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอรรถาธิบาย
 ตำบล สถานที่จัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอรรถาธิบายประจำตำบลโนนน้ำเกลี้ยง

ครูอาสาสมัครการศึกษานอกโรงเรียน หมายถึง ผู้ที่จัดกิจกรรมการเรียนการสอนหรือ
 กิจกรรมการเรียนรู้ตามภารกิจเฉพาะกลุ่มเป้าหมายและพื้นที่ส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนการสอน
 โดยการปฏิบัติงานร่วมกับครูประจำศูนย์การเรียนชุมชน และหน่วยงานภาคีเครือข่าย ทั้งภาครัฐและ
 เอกชน ในทุกระดับในการจัดการศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอรรถาธิบายและการศึกษาตลอดชีวิต
 ให้แก่ชุมชน

ครูกศน.ตำบล หมายถึง ผู้ปฏิบัติงานในลักษณะประจำที่ศูนย์การเรียนชุมชนทำหน้าที่จัด
 อำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนรู้แก่ประชาชนกลุ่มเป้าหมายในชุมชน โดยการจัดกระบวนการ
 การเรียนรู้ให้บรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตรและสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนในการบริหาร
 จัดการในการสำรวจความต้องการชุมชน จัดทำข้อมูลชุมชน ให้บริการวัสดุ สื่ออุปกรณ์ในการจัดการ
 เรียนรู้ และให้ความร่วมมือกับชุมชนเพื่อเสริมสร้างและพัฒนาชุมชน ส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรม
 การเรียนรู้ด้วยการแนะแนว การประชาสัมพันธ์ การนิเทศ การติดตามผล และการรายงานการ
 ดำเนินงาน

ครูศูนย์การเรียนชุมชน หมายถึง ผู้ปฏิบัติงานในลักษณะประจำที่ศูนย์การเรียนชุมชนทำ
 หน้าที่จัดอำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนรู้แก่ประชาชนกลุ่มเป้าหมายในชุมชน โดยการจัด
 กระบวนการการเรียนรู้ให้บรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตร

อาสาสมัคร กศน. หมายถึง บุคคลที่มีความรู้ ความสามารถและสมัครใจทำงานเพื่อสังคม
 ในด้านการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอรรถาธิบาย

สารบัญ

บทที่	หน้า
1	บทนำ
	ภูมิหลัง
	ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า
	ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า
	ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า
	นิยามศัพท์เฉพาะ
2	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
	การมีส่วนร่วมของชุมชน
	การศึกษาตามอัธยาศัย
	การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
	การวิจัยเชิงปฏิบัติการ
	บริบท กศน.ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง สังกัด ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม อัธยาศัย อำเภอสหชนันท์ จังหวัดกาฬสินธุ์
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
	งานวิจัยในประเทศ
	งานวิจัยต่างประเทศ
3	วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า
	กลุ่มผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าและผู้ให้ข้อมูล
	ขั้นตอนดำเนินการศึกษาค้นคว้า
	เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
	วิธีสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ
	การเก็บรวบรวมข้อมูล
	การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล
	สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล
4	ผลการศึกษาค้นคว้า
	การดำเนินการพัฒนาในวงรอบที่ 1
	การสะท้อนผลการพัฒนาในวงรอบที่ 1
	การดำเนินการพัฒนาในวงรอบที่ 2
	การสะท้อนผลการพัฒนาในวงรอบที่ 2
	สรุปผลการพัฒนาทั้ง 2 วงรอบ

บทที่	หน้า
5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	77
ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	77
สรุปผล	77
อภิปรายผล	78
ข้อเสนอแนะ	80
 บรรณานุกรม	 81
 ภาคผนวก	 87
ภาคผนวก ก เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	88
ภาคผนวก ข ตารางแสดงระดับความคิดเห็น	98
ภาคผนวก ค ภาพประกอบกิจกรรม	101
ภาคผนวก ง คู่มือการศึกษาค้นคว้า	107
ภาคผนวก จ หนังสือขอความอนุเคราะห์	132
 ประวัติย่อของผู้ศึกษาค้นคว้า	 138

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 แผนปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามอัธยาศัย	56
2 แผนปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามอัธยาศัยในวงรอบที่ 2	58
3 ระดับความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูล (ผลิตภัณฑ์เสื่อกก)	99
4 ระดับความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูล (การแปรรูปและบรรจุภัณฑ์)	100

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 ผลการมีส่วนร่วมในองค์การ	7
2 บันไดของลักษณะการมีส่วนร่วม	15
3 กระบวนการวิจัยปฏิบัติการตามแนวคิดของ kurt Lewin	42
4 กระบวนการวิจัยปฏิบัติการ ตามแนวคิดของมหาวิทยาลัย Deakin	43
5 กระบวนการวิจัยปฏิบัติการตามแนวคิดของ McKernan	44
6 กิจกรรมการศึกษาดูงาน	102
7 กิจกรรมการทอเสื้อก	103
8 กิจกรรมการทอเสื้อก	104
9 เปรียบเทียบผลิตภัณฑ์ก่อนและหลังพัฒนา	105
10 กิจกรรมการแปรรูปและบรรจุภัณฑ์เสื้อก	106

ชื่อเรื่อง	การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามอัธยาศัย โดยภูมิปัญญาท้องถิ่น กศน.ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง สังกัด ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอสหชัย จังหวัดกาฬสินธุ์
ผู้ศึกษาค้นคว้า	นางสาวศศิวิมล อิศรานนท์
อาจารย์ที่ปรึกษา	อาจารย์ ดร.ทองม้วน นาแสงี่ยม
ปริญญา	กศ.ม. สาขาวิชา การบริหารการศึกษา
มหาวิทยาลัย	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ปีที่พิมพ์ 2556

บทคัดย่อ

สถานศึกษาสังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยมีอำนาจหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนประสานงานและจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยร่วมกับภาคีเครือข่ายให้บุคคลได้รับการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอย่างทั่วถึง เป็นธรรมมีคุณภาพเหมาะสมกับสภาพชีวิตของประชาชน โดยกระจายอำนาจให้สถานศึกษาและภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย การเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความสนใจและวิถีชีวิตของผู้เรียนทุกกลุ่มเป้าหมาย พัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้มีความหลากหลายทั้งส่วนภูมิปัญญาท้องถิ่นและนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อการศึกษา โดยการศึกษาตามอัธยาศัย คือการจัดกิจกรรมที่เน้นการเรียนรู้ในวิถีชีวิตประจำวันของบุคคลซึ่งสามารถที่จะเรียนรู้อย่างต่อเนื่องไปตลอดชีวิต ตามความสนใจ ตามความต้องการ โอกาสความพร้อม และศักยภาพของแต่ละบุคคล การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์เสื่อกก ที่มี การทออยู่มากในตำบล โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ ตามแนวทางของ Kemmis และ McTaggart โดยดำเนินการพัฒนา 2 วรรอบ แต่ละวรรอบประกอบด้วย การวางแผน การปฏิบัติ การสังเกต และการสะท้อนผล กลยุทธ์ที่ใช้ในการพัฒนาประกอบด้วย การประชุมแบบมีส่วนร่วมและการประเมินผล กลุ่มผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ จำนวน 15 คน กลุ่มผู้ให้ข้อมูล จำนวน 11 คน ได้แก่ กลุ่มทอ และแปรรูปเสื่อกก ที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 10 ภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 1 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต และแบบสอบถามการตรวจสอบข้อมูลใช้เทคนิคการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาและนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ผลการศึกษาค้นคว้าพบว่า ก่อนที่จะดำเนินการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ พบว่า ชุมชน ขาดความรู้ ขาดทักษะ ในการออกแบบผลิตภัณฑ์เสื่อกก ของชุมชนให้มีความแตกต่าง มีเอกลักษณ์น่าสนใจเพื่อเพิ่มมูลค่า ซึ่งผลิตภัณฑ์เสื่อกกเป็นอาชีพเสริมหลังจากฤดูเก็บเกี่ยว ภายหลังจากที่ได้ดำเนินการพัฒนาโดยใช้กลยุทธ์การประชุมแบบมีส่วนร่วมและการประเมินผล

ผลจากการศึกษาค้นคว้าการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามอัธยาศัยโดยภูมิปัญญาท้องถิ่น กศน.ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง สังกัด ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอสหชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ วรรอบที่ 1 พบว่า สิ่งเปลี่ยนแปลง คือ ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการริเริ่มการพัฒนา การวางแผนการพัฒนา การดำเนินการพัฒนา การรับผลประโยชน์จากการพัฒนาและการประเมินผลการพัฒนา และพฤติกรรมของชุมชนที่แสดงออกถึงการมีส่วนร่วมในการจัดและการพัฒนาการศึกษา มีพฤติกรรมชีวิตว่าชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจเรื่องบทบาทหน้าที่ในการจัด

การศึกษา และเกิดความตระหนักในการมีส่วนร่วมสนับสนุนการจัดและการพัฒนาการศึกษา ชุมชนให้ความร่วมมือดีขึ้น ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ความเข้าใจสามารถจัดการเรียนรู้ด้านการทอ ลายขีด และลาย ไตโนเสาร์ ยังมีปัญหาอยู่บ้างคือ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมยังขาดทักษะในการย่อมนี่ การจัดองค์ประกอบของ ลาย ยังไม่สวยงาม เนื่องจากภูมิปัญญาท้องถิ่นขาดทักษะในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรม เพราะภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่มีความรู้พื้นฐานในการจัดการเรียนรู้มาก่อน ผู้ศึกษาค้นคว้าและผู้ร่วมศึกษาค้นคว้ามามีมติในการพัฒนาในวงรอบที่ 2 โดยใช้กลยุทธ์การประชุมแบบมีส่วนร่วมเป็นการพัฒนาส่วนที่ยังขาด หลังจากมีการพัฒนาโดยให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีการเตรียมตัวก่อนสอน เช่น การเตรียมความพร้อม ในด้านวัสดุอุปกรณ์ ด้านสถานที่ ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นกลุ่มผู้ร่วมศึกษาเกิดความพึงพอใจ มีความรู้ความเข้าใจ เกิดทักษะในการปฏิบัติงานมากขึ้น และสามารถย่อมนี่ และจัดวางองค์ประกอบ ลายได้สวยงาม ในด้านการแปรรูปเสื้ออก และบรรจุภัณฑ์ กลุ่มผู้ศึกษามีความคิดสร้างสรรค์ที่จะแปรรูป เพื่อเพิ่มมูลค่าและทางเลือกให้กับสินค้า มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์สวยงาม โดยต่อยอดความคิด เพื่อพัฒนา ผลิตภัณฑ์เป็นที่พึงพอใจอย่างมาก

โดยรวมสรุป การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามอัธยาศัย โดยภูมิปัญญาท้องถิ่น กศน.ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง สังกัด ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม อัธยาศัย อำเภอสหชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น กลุ่มผู้ร่วมศึกษาเกิด ความพึงพอใจ ภาคภูมิใจที่ได้แสดงภูมิปัญญา ภูมิความรู้ความสามารถของตนเองในการถ่ายทอดความรู้ มีความกระตือรือร้น มีความมุ่งมั่นมีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ในขณะการสอนเป็นอย่างดี กลุ่มผู้ร่วมศึกษา เห็นความสำคัญของการศึกษาตามอัธยาศัยที่มีผลต่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชน เกิดความคิด สร้างสรรค์ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และภาคภูมิใจในอาชีพ และเกิดความรักในท้องถิ่นพร้อมที่จะสืบทอด และถ่ายทอดความรู้ต่อไป

TITLE Development of Community Participation for Informal Learning Activity by Local Wisdom Under the Non-formal and Informal Education Centre, Nonnamkhliang Sub district, Shatsakhun District, Kalasin Province.

AUTHOR Sasiwimon Itsaranon

ADVISORS Dr. Thongmuan Nasa-ngium

DEGREE M.Ed. **MAJOR** Educational Administration

UNIVERSITY Mahasarakham University **DATE** 2013

ABSTRACT

Schools under the Office of Non-formal and Informal Education have play important roles to foster and support coordination including jointly conduct the Non-formal and Informal Education with the networks. The objective is to provide the Non-formal and Informal Education thoroughly, fairly, and efficiently for people and it will be appropriate with people's life quality. The office decentralized to schools and networks in order to participate in arranging the informal education, approaching learning sources conformed to interests and lives of all targeted groups of learners, developing the learning sources for more diversity in both local wisdom and technology for education. The informal education is arranging the activities focused on learning of daily life of people and they can learn them continually throughout their lives basing on interest, requirement, opportunity, readiness, and latency of each person. This study focused on developing reed mat products mostly weaved in the sub district by using practical research as Kemmis and McTaggart's concepts. The development was conducted for 2 cycles and each cycle consisted of planning, operation, observation, and reflection. The strategy was the participation meeting and assessment. There were 15 learners, and 11 data providers such as the group of weaving and processing reed mat. They were interested in joining the activity for 10 persons and local wisdom for 1 person. Tools of this study were the forms of interview, observation, and questionnaire of data examination by using triangulation technique. Data analysis was conducted by reviewing contents and presenting results by descriptive analysis. The result of study found that before developing the community participation of learning, people in the community were deficient in knowledge and skills to design different and attractive reed mat products for adding value. Reed mat was the additional job after harvest.

After development by using the strategy of community participation meeting and assessment for the 1st cycle, it was found that the changes were the community

further participated in creation, development, planning, operation, benefit gains, and development assessment. In addition, community behavior showed participation of educational arrangement and development. Indicated behavior demonstrated that the community had knowledge and understanding of roles and duties of educational arrangement, awareness of educational participation, support, and development. Participants had understanding to learn weaving Khit and dinosaur patterns. However, the problem still remained because they were shortage of dyeing skill, composition and local wisdom also was lack of skill for providing knowledge to them including local wisdom firstly had no fundamental knowledge of learning arrangement. The learners and participants agreed to develop the 2nd cycle by using the strategy of community participation meeting for the insufficient development parts. After development by local wisdom to prepare teaching in advance such as equipment and place, the changes tended to be better and participants were satisfied, had practical knowledge, skill, and understanding further. Furthermore, they could arrange dyeing and composition beautifully. In terms of reed mat processing and package, the learners created to process for value added and more optional products.

They also developed products to be more attractive and supplemented their ideas for great development. In conclusion, development of community participation for Informal Learning Activity by Local Wisdom under the Non-formal and Informal Education Centre, Nonnamkhliang Sub district, Shatkhun District, Karasin Province emerged better changes. The learners were proud to present their intellect to enthusiastically provide knowledge and they strongly intended to be responsible for their duties while teaching. In addition, they deeply understand significance of the informal education effecting lives of people in the community until they could create new ideas to develop products and take proud in their occupation and local love including ready to continually inherit and provide knowledge.

ประกาศคุณูปการ

การศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงไปด้วยความกรุณาและความช่วยเหลืออย่างดียิ่งจาก อาจารย์ ดร.ทองม้วน นาเสงี่ยม อาจารย์ที่ปรึกษาการศึกษาค้นคว้าอิสระ รองศาสตราจารย์ ดร.ฉลาด จันทรมบัติ ประธานกรรมการสอบ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ดร.ชวลิต ชูกำแพง กรรมการสอบการศึกษา ค้นคว้าอิสระ ผู้ศึกษาค้นคว้าขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอขอบพระคุณ นายปณณรัตน์ ศรีทาพุม ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอสหพันธ์ นายกรชกร ชวติ นายประกาย ศรีสุข คณะผู้เชี่ยวชาญที่ให้การ เสนอแนะในการตรวจสอบเครื่องมือในการวิจัย

ขอขอบพระคุณ คณาจารย์ภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหาสารคาม ทุกท่าน ที่สั่งสอนให้ผู้ศึกษาค้นคว้าได้รับความรู้และประสบการณ์ ในการศึกษาเล่าเรียน ผู้ ศึกษาค้นคว้า ขอกราบขอบพระคุณอย่างสูง

ขอขอบคุณเพื่อนนิสิต ศูนย์ฯ กาฬสินธุ์ รุ่น 10 ทุกคน ที่ให้ความช่วยเหลือในการดำเนินการ ทำการศึกษาค้นคว้าอิสระ และเป็นกำลังใจทำให้การศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์

ขอขอบคุณคณะครูกศน.ตำบลโนนน้ำเกลี้ยง - อาสาสมัคร กศน. - ภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่มทอ และแปรรูปเสื่อกก ที่มีส่วนร่วมในการศึกษาครั้งนี้

ขอกราบขอบพระคุณ นายบัญญัติ อิศรานนท์ นางสุพิน อิศรานนท์ (บิดา - มารดา) ที่ให้ กำลังใจสนับสนุนและช่วยเหลือการศึกษาค้นคว้าอิสระเสร็จสิ้นด้วยดี

คุณค่าและประโยชน์ของการศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้ ผู้ศึกษาค้นคว้าขอมอบเพื่อบูชา พระคุณบิดา มารดา และบูรพาจารย์ ที่ให้การศึกษอบรมสั่งสอนให้มีสติปัญญา และคุณธรรมจริยธรรม อันเป็นเครื่องชี้นำให้ชีวิต

ศศิวิมล อิศรานนท์